JULITA

Martí Genís y Aguilar

Digitized by Google

Rom 2632.31

Harvard College Library

FROM THE BEQUEST OF

MRS. ANNE E. P. SEVER

OF BOSTON

WIDOW OF COL. JAMES WARREN SEVER

(Class of 1817)

Digitized by Google

2424 - 1

FOLLETÍ DE LA RENAXENSA.

JULITA,

PER

MARTÍ GENIS Y AGUILAR.

BARCELONA.

ESTAMPA DE LA RENAXENSA,
carrer de Montjuich del Bisbe, n.º 3.

1874.

Digitized by Google

Rom 2632.31

Harvard College Library
Aug. 26, 1916
Sever fund

Digitized by Google

Indici Primera parte

DEDICATORIA

Á EN

JOSEPH SERRA Y CAMPDELACREU.

Un jorn, ja fa temps, dormia ma innocencia á l' ombra d' unas acassias, á la frescor d' un riu que murmurava dolsament á mas orellas esperansas vagas y ensomnis afalagadors, y tu, posantme la má al pit, me despertares, y guaytant hont jo guaytava, tot escaldantme las mans ab una de las llágrimas qu' habian d' escaldar tos ulls, me digueres:—La tardor vindrá per mí avans que la primavera. Si no vols que l' ivern geli en ton cos los raigs del sol qu' escalfaheix las dauradas espigas acompanyam á cercar á altres encontradas las flors qu' aqui no poden creixer per nosaltres.—Y estrenyentme la má te m' endugueres; y caminant, caminant pe 'l mon del esperit, escorcollarem las valls fondas, las alturas embromadas, las planas ufanosas, las corrents de blavas ayguas, las ombras de la nit y las llums del dia, trovant l' amor que fa cantar als aucells, y 'l sentiment que fa plorar á las flors.

¿Á quí sino á tu, puch fer l' oferta de la primera toya

Digitized by Google

gornida ab las que he cullit en la margenada qu' ab ton esguart de germá m' assenyalares? Ab má tremolenca arrancadas, hi falta segurament l' acert de triarlas: hi ha entre mitx hervam y brossa; mes tu las rebrás ab lo mateix interés de quan m' ensenyares l' amagat jardí. Podria ser que vegesses estampat en eixas planas l' esperit de las conversas ab tu tingudas en cent vetlladas al delitós escalf de nostres mes joves desvaris y que no hi trovesses la melosa dolsor de cap pensament nou, pus que coneixes de cap á cap lo llibre del meu cor. Mes per ço l' haurás d'acceptar agradós, com l'ayre del matí s'enjoya ab la flayre de las poncellas que 's badan perque 'ls ha donat vida ab sa rosada.

Vich 31 de Desembre de 1873.

MARTÍ GENIS Y AGUILAR.

Digitized by Google

JULITA.

En un dels derrers dias de Juliol del any 1864 á cuarts de nou del dematí, los trajiners que, venint de per avall, menavan á descarregar á Camprodon llargas rengleras d' animals de bast; los pagesos dels vehins pobles de San Pau y l' Arral y de las numerosas masias que reflexan la llum blanca de sas parets sobre la corrent escumosa del Ter y 'ls forasters que per necessitat ó conveniencia passavan l' estiu á la vila, al tornar de la font de la Farga ó del Remey, ó bè dels ombrosos prats de bora 'l riu, per comensar á picar 'l sol y desitjar la frescó de sas casas, aixis que trencavan cap al camí ral, borejantne las faldas del enlayrat S. Antoni, no 's podian contenir un mohiment de sorpresa, y ab los ulls se preguntavan los uns als altres quin sant del cel s' havia trencat lo coll, pera trovar la clau d' un enigma que no podian entendrer.

Y si bè no 's podian equivocar, puig sobre no haberhi ningú mes en tot lo mon conegut qu' anés vestit com lo Sr. Serapi, ell contestava aquellas salutacions ab sa acostumada afabilitat, tots haurian estat temptats de créurer qu' aquella figura no era real, ó que era una enginyosa usurpació civil del personatje que tothom coneixia ab aytals senyas

Mes nosaltres que gracias á Deu estem en lo secret,

Digitized by Google

podrem satisfer del tot la seva curiositat. Diguem com los noys en las rondallas—jo voldria ser ayre—y com l' ayre invisibles: farem, sense incomodarlo, un análissis acabat, intern y extern d' aqueix primer personatje de l'historia que penso contarvos.

Lo Sr. Serapi Colom, per altras rahons batejat ab lo motiu de *En set sangrías,* va pe 'ls vint y cinch anys que exerceix desde eixa vila lo cárrech de cirurjiá per totas las quatre parts del mon, segons conta la Sra. Clara, sa esposa, y crehuen de bona fé tots sos clients ó pe 'ls sis ó set pobles vehins fins á tres horas lluny, segons jo deduesch de lo que ella mateixa á vegadas diu, que 'l seu Serapi no ha dormit fora de casa una sola nit de des que son casats: y aqueix fet histórích data del temps que fa qu' ell es allí de facultatiu.

Lo Sr. Serapi enten per facultat, la cirurjia menor, la cirurjia major y certas escursions que 's permet devegadas al territori de la Medecina, llegitimant tals actes de vandalisme científich, qu'ell anomena llicencias poéticas, creyéntshi de veras tant ó al menys mes autorisat qu' un metje, ab la definició qu' está orgullós d' haber inventat de la Medecina y que sosté á peu y á caball devant dels facultatius mes prop vehins, ço es: *Cirurgía del cos humá interior ó filosófica á la llum del raciocini.* Com aixó está sostingut per un innegable acert en la majoría de las curas que verament li pertocan, los aludits professors no li duhen gayre malavolensa, perque discorren dos cosas: que 'l senyor Serapi los alleugera un xich la seva conducta, y que si com á cirurgiá sab molt mes qu' ells, potser també com á metje... Lo fet es que no hi ha pas en tota la comarca cap malalt de gravetat qu' ell no 'n passi y sols desenganyadas per ell es quan las familias se conforman á la voluntat de Deu.

Coneix totas las herbas medecinals d' aqueixa montanya, que es una verdadera flora médica y sab trobar sas virtuts amagadas desde la capilera á l' acónit en las representants que aquell tros de terra ofereix de totas las familias botánicas.

Digitized by Google

Com ell es tan després y caritatiu com trevallador, y no se sab que may hagi faltat allá ahont hi ha sabut una necessitat, no cal dir que tot lo poble n' está molt: y 's paga mes ell del bon concepte que mereix dels pobres, que dels diners que li dehuen. Be prou que s' esforsa en ferho véurer á la senyora Clara certs dias del any assenyalats, quan ella no cap en pell ab tants formatjes, ollas de llet, pans de mill, tortells, cocas ensucradas y caps de viram que 'ls portan de molt bona gana 'ls pagesos agrahits y ella 'ls ho accepta ab sastisfacció mal dissimulada, puig li sembla qu' alló ve tot de *Deu dó;* y prou greu li sab alashoras d' haver dit massas vegadas al seu marit, á n' á qui per altre part estima molt, que *bo bo* vol dir *bobo*. Mes ab lo que no hi ha pas remey de convenir la senyora Clara, es á destinar un pressupost anyal de cinch ó sis duros com ell á pesar seu los hi destina pera comprar los llibres y periódichs ab que li plau esbargir son enteniment en las horas que te sevas, ja per instruirse en tota lley de cosas, ja principalment per anar seguint d' aprop totas las milloras é innovacions de son art. De manera que la seva llibrería veritat qu' es modesta, mes no deixan de figurarhi unas cuantas obras molt ben triadas de tots los rams de la Medecina, y, sobre tot, apartats de las altres lleixas y prudentment desats, perque may puguin fer escrúpul á la senyora Clara, te uns volums d' anatomia ab grossas estampas pintadas, y uns manuals práctichs de operacions, que ben segur no 'ls donaria pas per lo que mes s' estima, eixint de sa esposa y de sos malats. Aquí, no obstant, debem fer una observació. Tot ho llegeix, de tot s' entera, y no 's fixa, ni 's recorda no mes que de lo purament práctich.

—Fora palla, diu ell; al grá, al grá. Estariam frescos que 'ns tinguessem d' omplir la memoria ab tantas y tant embolicadas rahons teóricas com are 'ls sabis l' han pegada á escriurer: Això es molt bo pe 'ls jóves que tiran per catedrátichs, no pas per un que ab l' estuig á la butxaca tot lo sant dia ha de cabalcar per aqueixas garrotxas.

Digitized by Google

També 'l mareja molt lo nou tecnicisme científich; y com siga que sos coneixements no arriban per trobar en las sinonímias la relació en lo que dihuen y lo que significan aquets mots bárbaros, te una bella tirria á tots los acabats en *álgia, épsia, itis*, etc.; y fins se creu que molts los gastan devegadas sense entendre 'ls. Y tè tanta por de cáurer en aqueixos extrems que la seva nomenclatura de las malaltías es casi bé proporcionada als allarguis de las donas.

Passat dels seus estudis no demaneu al senyor Serapi per gran cosa mes. En tot lo altre cau sota lo govern absolut de la senyora Clara. Ella lloga y despatxa 'l personal de la barberia; cobra las conductas; ven lo grá; y esmersa 'l benefici ab economia y proporció entre las necessitats d' ell y de la familia.

Las d' ell son molt petitas. Comprará cada dos ó tres mesos una lliura de picadura francesa, que se li fuman los fadrins y 'ls parroquians; sempre te á dins d' una capseta de plata, llisa y esmolada un pessich de rapé per l' ecónomo, 'ls vicaris y 'l senyor mestre; tot sovint envia la minyona á portar una rajola de xocolate, ó un parell de lliuras d' arrós, ó un pá de fleca, ó un quart de gallina, á casa d' algun pobre malalt; y no se li sab cap altre mal gasto.

Comparat ab la majoría de caps de casa qu' estan ab igual ó millor posició qu' ell, lo podem considerar un home felis, perque no li vaga un moment en tot l' any de discórrer si s' avensa ó si s' enderreix. Se sent, sense adornarse 'n, segur en lo pervindrer ab lo virtuós trevall del passat, y quan la senyora Clara li du, molt alterada, la nova de que fulano 'ls deu dos ó tres anyadas, ó sutano 'ls ha pagat ab triaduras, en comptes de blat, respon ab mes tranquilitat que 'l mon.

—Caramba; ¡pobre gent!; no sabia que 's trovessen tant á tres sous y onze. Ja hi passaré, ja hi passaré.

May ningú l' ha vist amohinat ni enfadat, y no hi ha ningú que li vulgui mal, y que no 's partis ab ell un bossí de pá.

Digitized by Google

Home d' una obediencia escrupulosa á la religió, may s' ha ficat á desempescar misteris que no enten; mes creu ab fermesa que en totas ocasions l' enforteix y aconhorta. Es bo en tots sos actes, senzill en sas costums, y en tot lo que ell judica digne de pararshi, desplega sa voluntat ben independent y enérgica. Això fa que certas cosas no privan gayre de dormir á la seva esposa, y ell las repara é imposa tot plegat un precepte reformador al que 's pot respondrer no mes ab son cumpliment inmediat. En cambi, quan ella 'l vol girar d' alguna cosa no ho logra sempre, perque 'l domini de las donas ell opina que no deu passar de certs límits domésticlis, fora dels quals si fessen sants, pensaria que fan diables. Això li mereix tot sovint per part de la sua estimada meytat lo calificatiu de *tossut*, no ab tota la rahó puig ab los antecedents que 'n tenim ja 's pot coneixer que fet y rebatut qui sol guanyar es ella, com passa per tot, encara que ell baladregi mes ó menys y cregui que may se surt de son sistema. Aquesta y algunas altras faltas venials que podriam descubrirli son com las tacas del sol; y de totas las sevas insubordinacions, lo mal de cap mes gros de la senyora Clara es no poderli donar á enténdrer d' anar vestit com l' altre gent.

Fidel á son puritanisme, transparenta l' humilitat de son cor ab la senzillesa de son trajo. Sempre molt arropat y molt net, res se li 'n dona que las pessas que porta siguin de tal ó qual época atrassada y mes ó menys estranyas al actual us. No pot sufrir una taca ni li 'n deixaria dur cap l' endressada muller, puig l' un y l' altre tenen per primera virtut doméstica la mes esquisida curiositat. Mes ell no pot sufrir á sobre una penyora nova, mentres la roba es roba en l' anterior. Es dir quan está fet ab un vestit, li sembla que may mes ningú n' hi ha d' ensertar un altra, y te per malaguanyats diners los que li hauria de costar. Aqueixa repugnancia ó peresa de mudarse li fa arrossegar encara avuy una mena de paltó de panyo blau, qu' es lo que ab mes gust ha dut sempre, perque sempre li ha fet festa, y passat d' haber perdut lo pel y el llustre,

ab dotze ó tretze anys de servey lo tint no li ha perdut gens y li escau com si l' hagués estrenat ahir. Pantalons de color de cendra, no amotllats á las camas, sino ben amplas, ficats devegadas á dins de la campana ab que 's badan sas botas que semblan de ferro, y devegadas arrontsántseli á sobre per quedarse un pam massa curts, barret de castor á l' hivern y payola á l' istiu ab unas alas que amagan las proporcions de totas las formas que han estat, son y serán moda, un mocador de seda negre que li volta 'l coll cent vegadas y un gaban de garbosas formas de groixuda llana y de color de pansa qu' á l'ivern l' abriga com un cossach, quan desafia las turbunadas dels Pirineus; ve'us aquí la forma ab que coneixerán per tot al senyor Serapi. De mitja alsada, atapahida muscúlatura, tendre fesonomía, rodona testa, vermellenca cara, 'l cabell cendrós, los llabis abultats, los ulls blaus y la mirada dolsa, es sa figura majestuosa y simpática, son tracte carinyós, y sas maneras devegadas bruscas, sempre respiran naturalitat y franquesa. Cada dia 'l primer raig de sol l' atrapava cavalcant sobre la manyaga euga, habent fet mes d' una visita, y may ningú habia perdut cap quart de jornal esperantlo á l' espona de la seva dona ó del seu fill malalt. A las deu solia tornar á ser al poble. A la tarde també sortia d' hora; y ja que 'l cant del gall lo despertava, á l' hora que 'ls aucells s' ajocan ell també se retirava, y á casa seva 's complia la patriarcal costum de *á toch d' oració las ninetas á racó*. Tot aixó feya qu' á pesar dels seus cinquanta nou anys que se li pintavan á la colrada cara, tothom estava que del senyor Serapi n' hi havia encara per molts anys.

¿Com era, donchs, que 'l puntual, actiu y trevallador cirurgiá, á n' aquella hora, al fort de visitá 'ls altres dias, prengués la fresca á l' ombra de las salzaredas del Ter, y ab ayres de no mourer's pas d' estona com si no hi haguessen mes malalts al mon, cosa qu' á n' ell havia de semblarli capgirar tot l' orde que regeix lo mohiment del univers? Sería poderós lo motiu, puig ell, inmóvil com l' arbre en que 's recolzava, un sol pensament semblava

que tenia 'l privilegi de dominarlo: tot sovint clohia ab forsa 'ls llabis en senyal de frisansa, y sa vista no 's girava de 'l lluny de la carretera, com demanant á cada bulto qu' ovirant anava si era la persona ó las personas que volia. Ara ja 'm seria possible tráurer de pena al lector; mes no m' agradan repeticions y tant m' estim qu' ell mateix se n' enteri, ja que 'ls ulls del senyor Serapi 's mohuen y 's llegeix ben clar en sa fesomía, qu' al últim arriban aquells á qui tots estem esperant. Aixecant lo cap y 'ls brassos, com volentlos atrapar avans, surt á la carretera, s' avansa tot fent als que s' acostan signes telegráfichs, y 's planta en rodó á deu passas del primer matxo de sella. Los arribats de nou enfrenant las cabalcaduras ab un instant enrotllaren al bon cirurgiá, que treya foch de la cara, se li negavan los ulls, y li tremolavan los llavis, com essent pres d' un sentiment de goig per una part, y per altre d' algun trist recort que l' afligia. Los viatjers eran dos joves de vint y sis á vint y vuyt anys, una senyoreta d' alguns divuyt ó vint y una senyora mator no tant ben menada, que si 'ns arrisquem á endevinarli l' etat, haurem de fer escala en los trenta cinch que 's coneixia desitjava tenir, y haurem d' arribar á unas arrugas traydoras, que pel desordre ab que 's descompon una persona anant de camí uns manyochs de cabells las havia descubertas y 'n declaravan publicament quaranta cinch de bons. Los dos senyors montavan matxos de sella, y las senyoras uns burriquets bufons, petits, com fets espressos per ellas, llestos com unas daynas y mes fiats qu' un criat vell. Ab tot y aixó, sabentse tal volta que no eran unas valentas amassonas, s' havia cuydat d' ellas y dels que las portavan un fadrí del senyor Serapi; un xicot nascut per mosso de peu, lleuger de camas y de cap, que xarrava pels cotsos, y que com á barber enjegava cada mentida que las feya partir de riurer á pesar seu y de no tenirne totas las ganas.

La manera de escometrer's aqueix petit escuadró y lo senyor Serapi, ni es per poderse escriurer, ni tampoch ho tinch apuntat. Crehuadas las primeras interjeccions,

miradas y estretas de má, habian ja baixat de cavall los senyors, y anavan á saltar las senyoras, sino que se 'ls va prohibir, gracias als vestits llarchs que duyan que las haurian engabanyat y fet molta calor. Y desseguida fonentse en un sol pensament las paraulas de tots instintivament preguntaren al senyor Serapi:

—¿Y la Julita? Y, esperant la resposta, tots se tingueren lo respir com si esperessen l' ayre de las novas qu' anavan á saber d' aquella Julita que tots estimavan.

—Desde dilluns qu' os vaix escriurer continua be; y avuy ab motiu de venir vosaltres m' atrevesch á dir molt be. Vos trovava tant á faltar, que 'm penso qu' ara tenintvos á tots, mes que 'l caldo y las medicinas l' alegría li fará ser curta la convalescencia. ¿Penseu qu' aquesta nit ha dormit? Com eix diantre de nervis me la tenen sempre exitada, encara no era una hora ni altre, que ja 's volia vestir pera venirvos á rébrer. S' ha assentat al llit y ha comensat á enrahonar com que ja os tingués allí, ab unas riallas que l' acaloravan de mala manera... y ab prou feynas la Clara la podia fer estar quieta, ab un suor y un desfici, y una vista que traspassava.

—¡Pobre Julita! y are?

—Are be,—afegí 'l senyor Serapi—refentse de la exaltació que li anava entrant per punts, y aixugantse 'l front tot amarat d' aygua. Oh! y quan he surtit de casa m' ha dit qu' ella ja estava bona, y que 'm prometia péndrer tot lo que li donguessem; pero que la deixés llevar tot seguit, y venir ab mi cap á rébreos... mes á la tarde quan s' alsará veureu que tot just se pot tenir: encara, que las sevas tintinas are ja no 'm fan por.

—No, no;—respon la mes jove de las senyoras, qu' avans ja havia trencat la veu al senyor Serapi:—farem brasset, sortirem sempre juntas, y ja ho veurá, ja ho veurá...—y ab alegre entussiasme procurava esborrar del cor del bon senyor la amargura que per forsa habia d' estamparhi la malaltía de la Julita, la seva estimada filla. Y ell que tenia l' ánima molt dócil devant d' una persona de l' amabilitat, bondat y atractiva espressió de la que l' aconsola-

va, s' anava animant de debó, y mitx responent á 'n ella, y mitx á 'n al seu desitx.

—Si, sí, li digué, — tu Rosalía serás aquest estiu la seva amiga, la seva germana, y 'l seu metje.

—¿Y fins lo seu cirurgiá?

—¿Tot: mentres li duri la convalescencia has de ser l' ángel de la seva guarda. ¿Oy que tu Cárlos no 'ns tindrás pas gelosia?

—Al revés, aixís espero guanyarhi; perque jo contava ab un, y si se 'n hi afejeix un altre 'n tindré dos.— La manera de dir en Carles aquestas paraulas, va fer tornar vermella á la Rosalía, que li va escapár 'l riurer, y girantse á llur companya que seguia son pas:

— Agneta,— li digué,— passemlos al devant, ja que 'ns volen sofocar?— Y aquell fadrí barber qu' era una vespa, y mes s' estimava no entrebancarse ab los altres, qu' anavan á peu, no va necessitar segon avis pera arriar al devant ab un crit los matxos de sella que be prou que duyan tots sols la direcció, y ab un brot de ginesta que tot lo camí li habia servit per fer posturas á la senyora Agneta, es dir á la cambrera de la Rosalía, fent vent á las cuas dels burriquets, los posá al trot, fins que no 's pogué establir entre las dos collas cap mes comers que 'l dels somrisents esguarts qu' anavan y venian sense ferse 'n gayre fressa, de 'n Cárlos á la Rosalía, y d' aquesta á en Cárlos.

Com no puch suposar que tothom tingui 'l delit del barberet, millor me sembla que nosaltres nos quedem ab lo senyor Serapi y 'ls seus dos hostes; y mentres tant aprofitarém aquet paréntessis, per aclarir al lector las ideas, respecte d' eixos nous amichs nostres que li acabem de presentar.

Entre las maravellosas curas que, si Deu ho vol, no han de deixar morir may mes lo nom del senyor Serapi, ne registran una sos anals qu' ell mateix casi no l' esplica y la mitx creu un miracle, y l' interessat coneix l' any en que n' hagué aytal benefici, per l' any de sa resurrecció.

Lo senyor don Joseph Herrero qu' ocupava un dels primers llochs en la Governació de la capital del principat, persona molt considerada en la bona societat, pot ser per la seva honrades, pot ser perque se li feya una bona renda, uns quants anys enderrera va tenir de sufrir tantas penas morals y materials que va arribar á las portas de la mort. Fou que en una de las epidemias que delman tant sovint la capital del principat, vejé aclucarse 'ls ulls de sa enamorada esposa donya Maria, ab qui habia viscut dotze anys de felicitat. La seva bondat, gentilesa y hermosura varen quedar estampadas, no mes en las angelicals fesomías de dos nens, únichs que 'ls habian agambat d' un remadet de que anavan morint sucessivament, los mes grandets. Lo mes xich dels dos deguétrovar mes á faltar los petons y 'l calor de la falda materna, y aviat se 'n aná á fer companyia á la seva mare, quedantse don Joseph estrenyent ab mes amor, en quant tenia por de pérdrerla, á la petita Rosalía d' un parell d' anys. Mentres tant, hi hagué un rebombori á Madrit, un cambi de noms en lo ministeri, ab cual plasent motiu uns quants infelissos hi varen pagar la festa, y al tornar la tranquilitat á la península aparegué en la Gazeta un reguitzell de cesantías; y don Joseph Herrero que duya catorze anys de assistencia puntualíssima al seu despatx y guardava una bulió de documents honorífichs, memorials del bon servey que sempre habia fet á la causa del ordre, va veurer son nom inscrit en una ratlla d' aquella Gazeta, y va quedar al carrer. Es dir, se va quedá al llit, puig aqueix nou cop de la desgracia va comanar tota la intensitat á una malaltía del ventrell, que ja mes ó menys lo feya sufrir temps ha. Ab aixó 's va anar posant mal y mes mal, y 'ls metjes donantli interiorment la benedicció li aconsellaren com un darrer recurs que se 'n anés á montanya, dihent que tal volta 'l respirar ayres lliures y fortament ozonisats, veurer bonas ayguas y millor llet, fer exercissi, y sobre tot distreurer la imaginació, sempre propensa á discórrer massa li podria tonisar las parets del estómach, y si podia tornar á digerir ab menys pena

'ls aliments, podria esperar encara una regeneració de sa naturalesa. Com no tenia res de tonto, no 's trovava ab forsa ni per pujar á nn cotxe, y per altre part tenia prou esperiencia del que vol dir aixó de enviar 'ls metjes un malalt á la montanya, castell de 'n vas y no 'n tornarás, sepultura dels estremunciats de las capitals, la veritat, no 's donava gayre pressa d' anarsen per allí dalt á deixá 'ls ossos.

Mes un dia qu' ell se trovava molt malament li compareix á casa un de sos mes bons amichs, tot entussiasmat, disparantli la noticia de que si no 'l creu tot desseguit á 'n ell, es mort: pero que ell contava haberli trovat una medicina radical.

—¿Sabs, li digué, fulano quan se 'n va anar, com estava? Molt pitjor que tu ; y del mateix mal. Tu tens una gastralgia, si senyor, una gastralgia.—Y com l' altre pobre ho confessá ab una inclinació de cap, ja va creurer tenir la plassa rendida, y continuá son trionfant discurs. —Demá marxem: jo t' acompanyo: al vespre dormirém á Vich; demá passat á Ripoll, y l' altre á Camprodon.....

—Y diumenje á Sanpetersburg; ¿no es veritat?

—Res; deixam dir, deixam fer, y fiat de mí. Un carruatje particular no 't marejará com una diligencia: ja tinch llogat un cotxe que 'ns esperará á Granollers y ja 'ns arreglan allí un dinar en la millor fonda..... ¡Qué tonto! encara no t' he dit lo perque d' anar á Camprodon. Com deya, ahí sortint dels *Campos* trobo la Paca Munyoz que no 'm va dar temps de saludarla, avans de parlarme de tu.—Pueyo, 'm diu, vosté y Herrero se n' han d' anar prompte á Camprodon. La Conxa ha tingut carta dels Badías, que Don Teodoro está desconegut. Ja no 's recorda de la cardialgia; se li ha despertat molt la gana, y diu que menja de tot. Ja sab si estava mal..... donchs miri! Jo á Montero ja li he dit: aquest any no 'ns quedem pas á la torre: habem d' anar á Camprodon: á la meva nena li será molt bo. Los metjes no contavan pas ab don Teodoro; pero á la cuenta á Camprodon hi ha un curandero qu' enten molt aquets mals del estómach: un tal..... no 'l re-

cordo. Miri, jo hi crech molt ab los curanderos de montanya; ¿Sab? coneixen totas las plantas botánicas, y allí hi ha tants remats..... poden fer probas ab bestias.... are 'l recordo, li diuhen en *Set sangrías,* ¿sab? y ha fet moltíssimas curas. Sí, sí, vostés se n' hi van: prepari á Herrero; jo ja vindré á animarlo.

Un raig d' esperansa es tan bonich quan ja 's dona l' ánima per perduda, que don Joseph ab tot y la impossibilitat de curarse que sentia, y casi d' arribar al terme que 'n Pueyo li ficsava per anar á veurer l' aygua de la vida, s' anava olvidant per moments de la seva gravetat; y agradablement somogut entre la por de son esperit débil y la confiansa que son bon amich li inspirava ab son entussiasme, s' aixecava á poch á poch del silló ahont estava enfonzat, y com si una contracció espasmódica dongués elasticitat á sos membres desde molt temps arrupits, casi aparegué mes llarch que no era, doná dos tremolosos passos endevant, y girant envers á Pueyo 'ls seus ulls grochs desde 'l fons de las descarnadas órbitas ab lo tó d' un sentiment intens, fill del coneixement que tenia del seu mal, de l' anyorament de la seva ánima, de l' amor á la seva filla, y de la esperansa que anava prenent peu en son cor, ab una veu que ja no responia al esfors de son pit, sense intensitat ni timbre.

—¡Tu Pueyo m' estimas! exclamá.

—Sí, sí... molt: no mes li pogué respondre aquest, casi be espantat al veurer aquella figura esquelética enarissada com un espectre, que se 'l mirava ab la vista inflamada d' una alegría estranya, y s' va arepentir de veras, d' haberli parlat d' un passeig y de curarlo. Mes d' altre banda desferli aquell encant que li habia encomanat las apariencias d' una nova vida haguera estat apagar la llum darrera de la seva esperansa: y mes quan lo pobre continuá.

—Tu no 'm deixerás... si jo falto á la Rosalia ¿qui l' amparará, pobre orfaneta?... Jo no vull morirme: si, sí; á Camprodon me curaré..... demá, vínam á buscar! Y la má dreta de 'n Pueyo s' habia tornat tota morada d' es-

treta que la tenia ab las sevas D. Joseph; fins que després d' aqueix esfors de tota sa naturalesa, li caygué com un cos mort als brassos.

D' en tot aquell dia y l' endemá, no va desampararlo. Se varen péndrer totas las precaucions imaginables. S' arreglá un carregament de tota lley de cosas de malalt profitosas á totas las peripecias passadas ó per passar ab ferro-carrils, carreteras, y camins de ferradura. Mocadors de punt, de seda, y de llana, contra 'ls insectes, lo suor y l' ayre: variats abrichs de totas menas y colors: un botiquí per cada accident possible y dos criats de tota confiansa per cualsevol cosa. Un cop arreglat tot eix petit tren se col-locá en un cotxe de familia, tirat per un caball de molt seny, que poch á poquet feu cap á l' estació del ferro-carril del Nort. Y en una secció de un vagó de primera classe varen cábrer don Joseph, la senyoreta Rosalia, l' Agneta, sa *ninyera* graduada de cambrera, lo senyor Pueyo ab una criada, dos fámuls á tall d' *hermanos* de l' hospital, minyons de curts allarguis, molt bons en son ofici, y que ja habian cobrat afecte á son privilegiat malalt y un magatzem de capsas, sachs de nit y de dia, de maletas, y cistellas, d' aliments y medecinas en actiu servey: tot marxant baix l' atinada direcció d' en Pueyo á qui D. Joseph s' habia entregat en cos y ánima en aqueixa última proba de vida ó mort. Y 'n Pueyo no va apartar d' ell may lo pensament ni la vista en tot lo viatje; puig era un dels exemplars escassos d' amichs estables qu' ho son sempre mes útils en la desgracia que 'n lo bon temps, y que no volen ni sabrian desferse d' aquell afecte tendre que va naixer al trovarse essent petits, donant junts los primers passos de la vida. La fé ab que D. Joseph enprengué 'l viatje li va fer soportar ab mes forsa las sevas inevitables incomoditats; y quant al arribar al vespre á Vich, en Pueyo lo vejé tal com si res no fos en la fonda, no tenint sinó una mica de mal de cap, sopant be, rient de cualsevol cosa y despres passar tota la nit ab un son sense venirli basqueix, ni vómit, ni dolor á la boca del cor, al contrari, observant una modificació

notable en sa afinada fesomía ja 's va posar tranquil, y s' va ben alegrar d' haberse 'l enduyt; ja se 'l vejé curat y content. Feren, no obstant, un dia de parada á Vich disfressantli 'l pensament ab justificadas escusas. Varen passarlo rebent algunas personas amigas que tenian en la ciutat, y recorrent lo que en ella hi ha per véurer. Don Joseph distragué notablement son mal contemplant las bellesas de l' antiga Ausona que s' amagan dessota una modesta apariencia, mes que atresoran joyas de mes valia que altres ciutats que blasonan de comercials é industriosas. Seria fora del cas aturarnos en los diferents paratjes ahont l' acompanyá 'n Pueyo, que ab tot y la seva lleugeresa comprenia la importancia y coneixia la varietat de recorts arqueológichs de nostre patria que ha conquerit com lo millor de sos títols l' anomenada de *pacífica*. Los claustres de la catedral, eixa maravella de la etat mitjana, que, encara que la millor, sol ser l' única visitada pels atareyats forasters, produhí á nostre malalt la admiració mes gran que may habia sentit devant d' eixa classe d' obras artísticas. Féyali notar son company los trajos y costums de la població que, la veritat, causan alguna novetat á n' als que no s' hagin mogut de la capital pera fer un passeig á la montanya. Trovava molt ayrosas á las menestralas ab caputxeta blanca, y 'l divertian molt los estudians del seminari, ab la cama nua y un tros d' espardenya, ab capas de totas llargarias, colors y gustos, y barrets de copa de totas las formas geométricas menys cilíndricas. Al matí del dia següent varen enganxar d' hora, y fent varias estacions, perque D. Joseph se refés del tranqueix y la calor, se trovaren á Ripoll á mitja tarde. Allá hi varen matar dos dias que tampoch los hi passaren malament aprofitantse de tot lo que podia aquella vila oferirlos, sobre tot contemplant llargas estonas las runas de aquell soberch monastir, tomba monumental de nostres antigas glorias. Dedicaren un altre dia á arribar á San Juan las Abadessas. Visitaren lo Sant Misteri que aquells habitants adoran en son preuhat temple bisantí, y pogueren

admirar una rica colecció de sagrats vasos de plata, doblement enriquits per son mérit artístich y sa nuvolosa antiquitat. La inocent Rosalia se maravellá de la piadosa tradició, contada ab devota fé per un vell sacerdot; mes per ço li feyan por y no volia acostarse al altar del venerable S. Crist, aquellas fustas informes, consagradas pels segles de la primitiva escultura cristiana. En ser l' endemá emprengueren la derrera jornada, seguint sempre un camí contrari á las devalladas del Ter, mes sempre borejantlo, sentint lo seu murmuri, respirant sas alenadas frescas, y aturantse molt sovint pera seurer á sas sombras floridas; trobanthi Don Joseph un desconegut consol y un delitós esbarjo pel seu débil cor.

Se'ls ne faltaria mitja hora d' arribar á Camprodon quan d' una de las masoverías que d' en tant en tant fan companya als viatjers de la carretera, 'n varen veurer sortir un personatje que tot d' un cop no pogueren calificar: un home de mitja edad, vermell y rodanxó, ficat adins d' una especie de levita ample y garvosa, de color de tot temps, d' uns pantalons que n' hi habia per dos, mes tirats de l' una cama que de l' altre, com si 's barallessen ab las botas, que á totas passadas també volian pendre 'l sol y d' un ilimitat barret de palla que tot lo sombrejava, un pol amagantli 'l clatell y apuntant al cel l' altre pol. Al seu derrera va sortir una dona que s' coneixia que l' escoltava ab tots los seus sentits, alta, grassa, morena, fornida, ab cos de cotilla y tota deixada, que duya agafats á las faldillas cinch ó sis angelets d' aqueixos de caras molt brutas, molt rodonas y molt vermellas, que no mes se veuen en los altars barrochs y en aquellas montanyas. Mentres s' anava escursant la distancia aquell senyor ja habia pujat á caball d' una grossa euga que la dona tenia per la brida; y en Pueyo va pogué sentir com al moment d' arrancar l' animal, lo despedia dient:

—Donchs, estiga bo: y que Deu li pach.

Paraulas que va fer com aquell que no sentís distret ab los forasters qu' arribavan, ab los cuals tingué de to-

par al girant de la carretera per péndrer lo mateix camí qu' ells; y, coneixent ab un cop d' ull á n' á que anavan, va créurer natural aconvoyarshi.

—Tingan molt bonas tardes, senyors—cridá mentre se posava, tot fent lo desentés, al costat de 'n Pueyo.

—Bonas tardes, contestaren tots á l' una, plaguentlos que se 'ls hi afegís á la colla, per entrar en coneixement de lo que venia á ser aquella estranyesa.

—Portan molta calor de per avall?

—Bastanta—suspirá l' interessat, que verdaderament suava, y no li habia probat tant l' anar á caball com en carruatje. Vosté també deu anar á Camprodon?

—Si, senyor; nos ne tornem cap á la vila, si no ve cap mes recado pel camí.

—Es dir que vosté es.....

—Facultatiu, per servirlos. Si á cuatre horas al voltant demanan pel senyor Serapi, fins las pedras los ne donarán rahó.

—Home, vosté 'ns convé!

—Caramba! que portan algun malalt? preguntá, enretirant ab sa instintiva caritat la vista de don Joseph, pera fixarla á las criadas que 's reventavan de ríurer, pagant segurament la festa lo pobre cirurgiá.

—¿Que no ho duch á la cara?—respongué don Joseph maravellat.

—¡Que has de dur! saltá 'n Pueyo donant gracias de cor al tino y discreció del nou company. Y sense mes preámbols va esplicarli clá y catalá 'l motiu del viatje, acabant per demanarli lo seu parer sobre 'ls bons resultats que 's podian prométrer d' aquells nous ayres, y nou clima.

—Lo que m' ha esplicat es serio—va respondrer á mitja veu—mes com sigui lo que jo 'm penso, que 'm penso que no es res de gastralgia ni enteralgia, sino una gran debilitat de ventrell y un dolor inflamatori ab una gran afecció moral y una mica de magí, dintre un mes no semblará ell. Anem, vaja, afegí á don Joseph com á cosa seva, qu' aquí trovará una aygua que li fará fugir tot

lo mal com un maledicció. Vosté necessita reconstituients, y distracció, molta distracció. *Nada;* déixeho per mi, que, ajudant Deu, penso curarlo.

Se veya en tot ell tanta bondat, seguretat y franquesa que lográ reanimar á don Joseph, á qui com mes s' acostava al terme derrer de sas esperansas, succehia lo de costum, se li anava refredant lo entussiasme, aixís com las montanyas nos semblan blavas y bonicas de molt lluny, y despres se troban de la mateixa terra que sempre hem trepitjat. Per altre part, ¡ne tenia tanta necessitat son cor, d' una mica d' esperansa! Y 'l cert era que 's trobava molt millor que al sortir de Barcelona.

Fins aquí al senyor Serapi tothom lo feya metje: y com haguera estat insigne tonteria demanar á n' ell novas y detalls del suposat *curandero* de gastralgias, cadascú cregué prudent no aventurarse ab cap pregunta, fins á tenir millors ocasions: y entretant ja entravan á la vila. Allá en un recó de carrer cuatre canallas que jugavan á cassanellas varen badar un pam de boca pera véurer passar aquella cabalcata, y aixís que s' adonaren del senyor Serapi tingueren un rápit concell, se parapetaren á derrera d' una porta, y ab veus tendres, agudas y descompassadas, als crits de *¡set sangrías!, set sangrías!* rihent molt y amagantse tot seguit, li dispararen cuatre corrandas, menys maliciosas que tontas, inspiradas per l' enveja, planta venenosa que creix per tot arreu, y apresas per la inocencia.

L' aludit senyor, vejentse aixís ridiculisat, haguera estat capás de enfadarse, si hagués sabut com ferho. Sols lo color vermell de la cara se bratá ab morat, y després de haberlos obligat á retirarse ab una mirada de reny paternal, girantse á sos amichs:

—Han sentit? va dir: fassin favors y..... vaja, no 's pot fer be no mes á las ánimas del purgatori. Sino que, res: la quitxalla ab tothom sembla que te dret.

Aqueix incident va deixarlos tant parats, que ningú va tornar resposta; no mes se 'l menjavan ab la vista, mentres ell continuava:

—Tot aixó perqué la gent ruda no volen entendrer, que devegadas, si á una plenitut de sanchs s' hi fa una petita font pera treurer la mes dolenta, se torna á regularisar la persona. Y á fe que ningú se las pot haber que jo sigui bronsista, mes aviat sempre tiro á no deixar corsecar massa á un malalt: be prou que molts cops los abat la febra.

D' aquella hora endevant lo senyor Serapi fou l' orácul de don Joseph; y mes quan son cuydadós amich hagué arreplegat pel poble en los primers dias moltas noticias que corroboraren lo seu bon concepte. Convingueren ab ell que era una notabilitat. Trobavan una deliciosa diferencia entre son llenguatje, son vestit y sas costums, y aquells enguantats facultatius que 's fan per las ciutats, que sempre ixen de la capsa y parlan mes en grech que en catalá: á n' ell lo trovaran tan senzill y natural.....

Resumim. D' aquell dia ensá semblava que 'l senyor Serapi s' multipliqués. Sense valerne menys cap dels seus malalts, era sempre ab don Joseph. Pera referlo del afadich del viatje lo posá al llit dos dias, durant los cuals va informarse del sistema curatiu que seguia, de la vida que portava, dels menjars que tenia acostumats, etc. etc. Aixó ho aprovava, alló ho desaconsellava; esqueixava unas receptas y 'n feya guardar d' altres. En lo saqueix del botiquí qu' habian dut, va fer tirar al riu una pila de potingas.

—Fora quininas, aconitinas y pepsinas; fora revalentas arábigas, thés indios, essencias americanas y píndolas que tot ho curin: tot aixó son motllos de fer cuartos los traficants ab drogas. Com es ara l' acónit, prou li pot anar bé: mes l' acónit d' aqueixas bagas, que jo sápiga que ho es: ¿qui 'm diu qu' aqueixos grans no siguin de farina ó d' anis de cumí? Y las parts activas d' una planta, son tota la planta. Deu no ha pas criat res pera fer bulto. Ara no som al temps de la pedra filosofal y de las quintas essencias.

No n' hi va haber prou que la senyora Clara assistís á

don Joseph ab tot lo cuydado del mon, com á principal executora del nou tractament. Varen despertarse tan rápidas simpatías entre 'ls uns y los altres, y sobre tot va pronunciarse tan aviat en be lo malalt, que tota la seva columna volant, al cap de quinze dias fou instalada en la mateixa casa dels afables cirurgians; casa qu'era molt gran, y que per lo ben endressada y neta y curiosa, posava en molt bon lloch lo talent doméstich de la senyora Clara. Per altre part feyan dos cuynas; y aixís, no sufrint los inconvenients d' un allotjament tan numerós, disfrutavan de la bona mútua companyía ab totas sas ventatjas.

Va passar un mes, y don Joseph era tot un altre. Las escudellas de caldo ja eran groixuts talls de formatje y llangonissa: aquellas fortas aygas li feyan venir molta gana, y aquella hipocondria intensa, se converteix en una melancolia dolsa que li feya tastar sensacions molt agradables, quan anant ó venint de sos higiénichs passeigs, se trovava ab un panorama nou de boscos ombrívols, ó saltants d' ayga, y sempre ab un cel que l' enamorava. No cal dir si 'n Pueyo estava ple de satisfacció, essent casi sol en lo mon, y servintli d' afectes de familia l' estimació qu' hem vist se duyan ab don Joseph. La Rosalia se va tornar d' alló mes robusta, bebent llet, menjant de tot, y corrent sempre ab lo petit Quimet de la seva etat, únich fill fins allavoras del senyor Serapi. Tampoch cal dir, si 'l servey va passar un istiu trempat, veyent de bon humor á n' als amos, y trovant apetitosas tantas festas majors y rosers com se reparteixen per aquells pobles. Y prenguemnos la bona voluntat de l' ignocent orgull ab que 'l bon senyor Serapi contemplava la seva obra.

A últims d' agost vingué á sagellar la felicitat que en aquella regnava, una nena com un pomet de flors que temps ha que 'n Quimet y la Rosolía 'n basquejavan que 'ls l' habian de enviar de Fransa. Vingué sense cap altre novetat que un refredat molt fort que arreplegá la senyora Clara anantla á rebre al cor de la nit fins al pont de la *font nova*, per lo que va haber de fer uns cuants

dias de llit. Tot estava previngut per aqueix cas, y al cap de quatre don Joseph la va sostenir sobre la pica baptismal en ofici de padrí y padrina, fentla inscriurer en los llibres parroquials ab los noms de Julita, Maria del Remey, y de l' Esperansa. Desde aquell dia la menuda nena, va esser l' ídol d' aquella pacífica república, y molts dias se parlá per tot lo poble de que feya anys que no s' hi habia fet tan bell bateix. Aixís fou com la Julita tingué dos pares, dels cuals passava mes temps estimantla don Joseph que 'l senyor Serapi, perque aqueix estava infinitament mes atareyat.

Varen arribar las primeras alenadas de la tardó que trehuen als barcelonins de tota la montanya de Catalunya, y 's varen comensar á veurer remenaments y preparatius de marxa á casa del senyor Serapi. Ningú habia discorregut qu' aqueix temps arribaria, en tant, que 'ls va sorpéndrer y afligir l' idea de la separació. Si no sab esser la por dels frets de l' ivern, no se 'n haurian mogut mes. Quan se parlava d' aqueix trist dia, hi habia trevalls á desenganxar la carinyosa Rosalia de las faldillas de la senyora Clara. Tothom estava determinat á fer sempre mes una familia única. Foren proposats molts projectes de conveni per una y altra part, que sols tenian lo defecte de ser massa egoistas en quant á donar gust á la inclinació de sa amistat y bonhomia. Cada hú volia quedarse 'ls altres á casa seva. Finalment no 's resolgué res, y per una interinitat los de fora se 'n portaren per panyora á n' en Quimet, ab l' escusa de que á Barcelona l' ivern estaria mes bo, y de que la Rosalia anyoraria menys aqueixa temporada de franca llibertat. Tot ab la solemníssima promesa de tornar l' istiu vinent ella, en Quimet y don Joseph.

Las tendres espressions d' afecte, ben fillas del cor ab que 's despediren uns y altres lo bon matí del dia 30 de setembre, las deixém á la consideració del bon lector. La derrera encaixada del senyor Serapi ab don Joseph va anar á risch de desbaratar la obra de tot l' istiu. La farrenya cara del franch *curandero* ne sortí tota humida, y

las mans de don Joseph, deslurigadas. Aquell instant va condensar tota la gratitut de un ánima com la de don Joseph, en sols una mirada que vessá al cor del senyor Serapi una felicitat intensa; y las fonts del sentiment s' obriren pas en tots dos, ab un doll de llágrimas.

La senyora Clara tant conmoguda com son bon espós, los va voler acompanyar fins á Ripoll, montant aquella fiada euga ab la Julita al pit: portantse 'n pera fer á tots de mossos dos fadrins de la barberia, que ho feren molt be, y á n' ells los serví d' un segar de rabas. Ab la seva llabia eterna lograren tenir á tothom distret, contant inverossímils aventuras als senyors, planyentse dels amors que perdian, anantsen aquellas minyonas y omplint de gers y moras los arganells ahont anavan enfonzats los dos petits, que de 'n tot lo camí no varen dormir ni fer cap raresa, y veyan sempre flors y aucells y bous y cabras y cosas, esperant ab molta dalera un arbre tot ple d'atmetllas de sucre que 'ls minyons habian promés trovar á un cert punt del camí, que may hi acabavan de ser. A Ripoll la senyora Clara 's va esperar pera despedirlos, y 'ls enviá ab lo mocador sos saludos fins á perdrer de vista la diligencia que se 'ls enduya á Vich; tornantsen llavors pel mateix camí, y portant á casa seva tristesa y soletat.

L' arrivada de don Joseph á Barcelona fou un triunfo. Tals lo creyan mort, que 's pensavan veurer ánimas al trovarlo radicalment curat. Y 'ls que no contavan ab ell eran molts; fins de des que se n'habia anat no habia obert cap carta pera contestarla ni enterarsen, essentli indiferent tot quant se referia á sa vida passada. No sabian absolutament res ni ell ni en Pueyo de l' historia de tot aquell temps; tant que al córrers per lo cércol estés de las sevas relacions, que en comptes de esser mort y enterrat era viu y ple de salut, y al comensar de rebre visitas y mes visitas tothom li doná l' enhorabona per son nou nombrament, que ni sabia quin era, ni 'n tenia cap nova. Esbrinat lo cas, fou que, al esser ell fora, las cosas públicas tornaren un xich á son primitiu estat, y s' tro-

vá á faltar en lo ram de governació la regularitat de sos serveys, ab cual motiu sos amichs de Madrit intercediren perque se li tornés l' honra de la manera que convenia á sa representació y dignitat. La causa era justa, y ab dos ó tres remohiments d' empleats li vingué 'l real ofici per un lloch que li oferia molta mes ganancia d' honra y de profit: y quan vingué de Camprodon ja acabava de passar lo termini de presentarse á pendre 'n possessió. Fou necesaria l' influencia de tots sos amichs, y una carta del senyor Serapi que li imposava lo precepte d' acceptar, baix pena de perdrer altre cop la salut, si deixava sos antichs hábits de trevall, pera ferli trencar la resolució qu' habia fet de viurer del seu propi, retirat de tot.

Lo apreciable Pueyo que tenia la mateixa carrera que Herrero, y habia passat si fa no fa pels mateixos alambris, fou cridat al cap de poch temps per un distingit lloch en estadística á Madrit.

Lo pacte d' amistat entre don Joseph y 'l senyor Serapi se va cumplir. Las familias respectivas passaren l' ivern ab un tiroteix de cartas que totas deyan lo mateix, y que cap deya res, ocupadas principalment en esperar la prompte arribada de l' estiu vinent.

Va venir lo bon temps; va tornar l' ivern; y anaren passant los anys, fregant lo front de nostres amichs ab son mantell suau de felicitat tranquila. En Quimet y la Rosalia passavan los mesos millors á Camprodon, y 'l fret á Barcelona, y feu lo mateix la petita Julita quan tingué quatre ó cinch anys. Tenian á Barcelona un pare que 'ls estimava molt, y á Camprodon dos. Mes los pares feyan mes curtas las pelegrinacions. Don Joseph portat d' un zél que aumentava, en quant creixia la poca pena dels oficials de son despatx, no 's permetia abandonar 'l seu punt sino uns quinze dias cada estiu, quan li semblava que las cosas marxarian menys desguitarradas essent fora ell. Y es clar; aqueix temps era á cal senyor Serapi una festa continuada; com ho era en Barcelona quan per un atzart, baixant á buscar ó á acompanyar

als noys, don Joseph podria replegar á alguns dels dos actius cirugians.

Ab l' esperansa de fugir á Camprodon al esbadallarse las primeras flors, en Quimet y las nenas s' aprofitavan molt á l' hivern en sos respectius col-legis. Sobre tot los dos grans no desmentian en la vida de Barcelona la sava montanyesa que 'ls nodria. De clar talent, de percepció prompte, y ab un géni lo mes escamballer, no podrian estar pas may quiets. Eran sempre 'ls caps de colla en las revolucions de las aulas; atvocats dels tontos que n' habian fet alguna ab poca trassa; y la pesadilla dels mes aplicats que may los podian atrapar; eran los mes renyats y 'ls mes estimats dels professors, y professoras. Hi habia, no obstant, una notable diferencia entre 'ls dos, als ulls de qui 'ls estudiés ab detenció.

La Rosalía, un ánima aspirant á la perfecció de tots los estudis que li imposavan, en tots trovava un xich de néctar ab que dolsificar las parts mes aspres. Tenia uns deu anys, y ja semblava que penetrés la filosofía de totas las cosas: no per entretenirse á deduhirne consecuencias y mes consecuencias, sino per despertarli una especie de afició á tot; agradantli las aplicacions de lo que aprenia á cada succés de la vida ordinaria. No sabia encara que cosa era l' art, y no obstant l' art li daurava 'ls colors de totas las cosas. Trovava lo agradable del misteri que alló que no podia sa jove inteligencia entendrer, y 's en dava maravellantse y admirant la perfecció de las ideas qu' anava descubrint netas y claras. Ubriach son cor ab lo sentiment de la bellesa, y son cervell ab l' entussiasme de la vaguetat científica anava aixamplant cada dia lo cércol de sos coneixements, sens ferse esclava de cap, perque no 'n volia pas traurer de cad' un mes qu' una nova claror que li desennuvolés un nou ordre defets. Aixís anava fentse y creixent, mentres compare ixian de una á una en lo primorós boceto de la nena, totas las perfeccions, tots los encants y bellesas de la donzella. Aquesta ánima suceptible d' una educació en tots sentits acabada, y dotada desde la seva ignocencia d' intensos

sentiments, la Rosalía l' ensenyava per las brunyidíssimas ninas d' uns ulls grossos y negres, violents y bellugadissos, com espurnejant felicitat é inteligencia, incrustats en una cara perfectament ovalada, graciosament morena, y delitosament menuda, ab una boca vermella com un clavell mitx badat y un coll com un fracment antich d' una columna de marbre blanch. Aqueix caparronet s' amagava á dins d' un remolí de finíssims y sedosos cabells negres que la vestian de capritxosos rulls, y reflectian á sa fesomia una llum espiritual y melancólica qu' impresionava y seduhia, com una d' eixas fadas celestials de que van plenas totas las llegendas del mitx dia. Jugant, enrahonant, ó estudiant, las amigas y las mestras no la sorprenian may distreta; perque en alló que l' ocupava hi trovava sempre gust. En totas sas petitas costums y maneras s' hi veya quelcom de elegant y distingit que li guanyava las simpatías de tothom, barrejadas ab un cert respecte fins de las noyas de sa etat; sols que las menys afavoridas de la naturalesa d' aixó 'n feyan orgull, tal vegada perque no oviravan los límits que separan la franquesa de la dignitat; puig, generosa, fins en una paraula, mirada ó mohiment que sentís que podia dur un petit consol á la que pot ser menys ho mereixia, ab ellas y ab tots era alegre senzilla y enjogassada. Com no coneixia practicament cap miseria de la vida, perque habia viscut sempre estimant y estimada de tots los que la voltavan, no concebia que pogués haberhi sers tan infelissos, que no fossen bons y caritatius com ella, overts á las sensacions delicadas, ó privats de l' alegria y l' estimació que eran lo bon pa de son esperit.

Aixís era la Rosalía á n' als quinze anys.

En Quimet pujava per un altre estil. De tendres y generosos sentiments com la seva casi germana, ja que uns mateixos pares los hi habian inspirat, no mes aplicava 'l seu talent á intermitencias, y se li coneixia que sols trevallava per forsa. Deyan d' ell los superiors que seria un xicot guapo á no esser tant distret. Com era aixís, no 's trovava be sino á Camprodon, ahont vivia en cos y áni-

ma á l' estiu, y en ánima no mes á l' ivern. En sent allá, que 'l deixessen feynejar á la botiga, ó passar 'l dia fen, ninots, ó córrer per aquells arreus, vestit de cualsevol manera, cassant ó pescant ó no pensant res, ó fent d' assistent á las nenas: tant aviat rebatentse dalt á baix dels marges, com arrapinyantse per las parets y 'ls arbres á abastar fruytas ó flors per omplí 'l s' en la falda, á risch d' esgalabrarse; no trovanthi cap mes gust, qu' afadigarse, y suar, y tornarse roig, y esbullarse 'l cabell y malmetrer 's la roba, y tornar á casa sempre content y aixerit. Mes alló d' anar ben endressat, y vestirse com un senyoret, y fe 'l serio pels carrers, y agafar gust á sos trevalls per instint propi, aixó pla! A dins de Barcelona no s' hi trová may ben be; ni may una pessa de roba pogué dissimularli sas inclinacions pagesas. De manera que á no ser per la dolsa. companya de la Rosalia s' hi hauria anyorat molt. En ordre á cumplimentar la voluntat de sos pares; en materias de creurer á las personas majors mes d' un cop s' haguera *pronunciat;* sino qu' ella 's posava trista, y ell no ho podia sufrir, y allavors á tot s' ajeya. Aixó feu, que quan ja va estar una mica á la seva má l' iniciativa de sa instrucció may va voler saber res ab cap estudi que demanés llargas horas de constant atenció. De dibuix y de pintura, per exemple, á mitx saber cuatre llissons se va emancipar dels métodos, posantse tot seguit á pintar lo que li semblava y á tocar trossos de totas las composicions, sense ordre ni concert: sort de la disposició que hi tenia, ó sino no hauria adelantat gens. Mentres cursava á l' Institut, son talent y memoria promptes varen salvarlo, perque 'l que 's diu á l' aula, com si li punxessen, hi anava tant poch com podia, sols qu' un mes avans dels exámens feya un esfors hercúleo per no comprométrer á las personas que respectava, y 'n sortia, y fins treya bonas notas. Afavoria aquets instints la circunstancia de viurer á l' Ensanxe, ahont hi ha un' altre llibertat, de la que ell s' aprofitava admirablement, corrent tot lo sant dia, quan no tenia obligació d' estarse á casa. Ja tenia uns quants amichs á n' ell

similiformes, sempre forasters en llochs de cultura y societat, ab quins la corria per tots aquells vehinats fins al Tibi-dabo inclusiu semblantli que tot alló ja era forá, trovant aixís á faltar menys la rústica vidassa de l' estiu. Per la Rambla, carrer de *Fernando*, y passetx de Gracia, hi passava quan se perdia, ó quan anava ab don Joseph y las germanas; fent allavors los impossibles per semblar un xiquet urbá y complaurels, corretgint ab dissimulada pena cualsevol sublevació de son trajo, que li 'n fes adonar una caritativa mitja rialla de la Rosalía. Y alashoras era aqueix tipo bonich dels noys de fora que viuhen á las capitals vestits de senyor, mes ab un cert descuyt, sobre tot en los cabells abundants y rossos, que afegit á un color entre roig y moreno, y á unas galtas tendres, vermellas per naturalesa y per vergonya, fa plaher mirals, y son inequivocables. Un cop batxiller, li va semblar que la carrera mes consonant ab sos instints y gustos seria la d' apotecari; prometentse ab ella una vida de recórrer lo pays buscant hervas y pedras, y de trafiquejar á casa ab diversas y multiplicadas cosas, que 'l deixarian espayar en aquella benaventurada *distracció* que tant natural li era. En quant á sentiments, no 'n tenia cap que 'l fes perillar d' una congestió, y tenia tots los qu' hem descubert en la Rosalía, pero un xich mes de gros en gros. A n' ell aquellas últimas sensacions mes delicadas no 'l ferian ab tanta intensitat. L' art per ell, no passava de ser una cosa molt bonica. Estava molt de sos pares, de don Joseph, de sas germanetas, y res mes. La Rosalía y ell eran dos germans cabals; ni mes, ni menys. Després seguian los seus gossos, la seva escopeta, los seus minerals, los seus insectes, y 'l seu hervari.

¿Y la Julita? Era la germana petita, l' estimada de casa, la nina dels ulls del senyor Serapi, que vivia dels petonets de tots com una margarideta blanca en mitx d' un ram. que arreplega alenadas de flayre de totas las altres flors mes viroladas que l' enrotllan. De geni dols y pacífich era sa constitució la sensibilitat, y la mansuetut son carácter: un gotx ó un sufriment cremava sempre

en son pit tendre, que no va glatir de 'n tota sa vida per un sentiment miserable de vanitat femenina. La vida no cercolava per son ser ab la forsa y calor qu' á sos germans animava. Ells de robusta naturalesa, de esperit valent y salut envejable, sentian en son dins la sanch bellugarse llesta, y 'l cor bategar enérgich: y ella flonja com un lliri d' aygua transparentava sas venas en las mans y polsos, blavas y apagadas, dessota 'l tel finíssim de la blanca pell. Sos germans, per una generositat instintiva en los mes forts, la protegian com á mes débil y li feyan de petits y carinyosos pares, mentres la seva natural humilitat los corresponia ab un agrahiment íntim considerantse sempre y en totas las cosas inferior á n' ells: y d' ells rebia mes que de sos professors l' aliment espiritual. Germana de 'n Quimet, lo retirava d' alguna cosa; á voltas sos superiors la renyavan per distreta: no gayre; perque estraordinariament impressionable se posava ab un neguit que la deixava per tot lo dia malalta y descolorida. Sort qu' á la avispada Rosalía no li escapava res, y tenia una trassa admirable pera apagar sos sanglots y asserenarli la cara. Y puig que aixís li feya d' ángel bo, sempre que la Julita habia de plorar corria á deixar anar la primera llágrima á sas amigas espatllas. Ab aquell esquisit tacte de la delicadesa s' habian comprés perfectament las duas germanas. La Julita mes débil, havent endevinat l' ingeni y clar talent de la Rosalía va abdicar instintivament son propi voler, per la fruició espiritual ab que prenia qu' ella la dirigís en tots los actes. L' altre, mes forta, sentia, tot exercint aquesta carinyosa tutela, una satisfacció virtuosa com la que deixan los hábits de caritat; no per ço ben desinteressada, ja que en eixos oficis de bona mare, hi trovava en premi manifestacions contínuas que la complahian de l' agrahiment qu' ab tot lo cor sentia sa germana. Com no hi habia una gran diferencia d' edat, essent germanas, eran amigas y en sa mútua companya hi trovavan tot l' interés que cria entre amigas l' afinitat dels cors. Y 'ls seus qu' eran ignocents y senzills, educats per un estudi cuydadosament

dirigit en sentiments nobles, tendres y candorosos, podriam dir qu' entonavan sempre á una sola veu un cántich, desde las regions puras ahont vivian, al cel altíssim ahont hi sabian á Deu, aqueix bon Deu ple de dolsura, sabiduría y justicia, á quí estimavan, reverenciavan y temian, ab tota la fé de sas piadosas oracions: y sas veus argentinas segurament arribavan allá dalt, com lo ressó dels himnes de dos serafins. L' estudi y la observació hem dit que posavan á la Rosalía molt per sobre de las vulgaritats: donchs l' estudi y la contemplació també aixecavan l' esperit melancólich de la Julita que, fonentse en una especie de continuat éxtassis, devant del color poétich que descubria en tot, y que sense adonarse 'n la seduhia, admirada y tranquila may dava un altre pas endevant pera copdiciar novas armonías del concert de tot l' univers qu' arribava en son dins fins que la Rosalía sorprenentla ab una abrassada carinyosa li girava un altre full del llibre ahont aprenian plegadas los secrets de las ciencias, las gracias del art, la perfecció del enteniment y la religió del cor, que 'ls donavan forsas pera mes poder creurer, admirar y estimar. Aqueix llibre de la sabiduría, semblava que la Rosalía 'l llegia, y la Julita l' escoltava; semblavan totas juntas la animada representació de una de aqueixas hermosas estampas que las mares posan en la cambra dels fills, ahont hi veuhen un ángel de sonrisenta mirada, que dona la má á una animeta de rossa testa y vestit blanch. A l' hora de sas delitosas conferencias, després d' haber donat la llissó á sos professors, era cas de veurer com usurpant la Rosalía 'l lloch d' aquests, anavan desplegant la una son inteligencia, y l' altre sa sensibilitat: la Julita admirant la comprensió y coneixements de la Rosalía, y aquesta la ignocencia de la Julita. Per espessa y embrollada que fos una materia, tot anant desembolicantla l' una, hi anava veyent l' altre fils de color de rosa; y, la seva ambició ja satisfeta, no profundisava mes : perque eixint de la poesía 'l mon per ella era 'l vuyt, tot fosquetat. Devegadas la Rosalía deixantse portar de l' afició á las disertacions literarias ó ar-

tísticas, s' enlayrava á regions que l' altre pobre perdia de vista, y 's quedava aspirant y gosant dels primers archs de llum qu' en son cel ovirava. Com si un dematí sentadas al cim del Montserrat ó del Puigmal, l' esperit de l' una volés á trovar la cinta argentina del llunyadá mar qu' en l' horizó apunta; y l' esperit de l' altre mitxriés á cada flor que 's badés á sos peus, á cada aucell que s' aixequés de la vall ó á cada boyra blanca que desplegués sas formas capritxosas per la blavor del espay.

Ella no rebujava may la companya de sas amigas de col-legi, que l' estimavan y buscavan per la dolsura incomparable de son tracte, y perque era incapas de maliciar res. May l' habian vista ofesa; sempre França y riolera, trovavan una mena d' encant que las seduia á cada exalació de las admiracions de son cor de nin, per cualsevol fulla, ó flor, ó aucell, ó nota, ó ayre, que li cridés soptadament la atenció. Se fiavan totas d' ella, y tot li esplicavan, essent la depositaria de sas petitas desgracias; y sempre qu' alguna li corria á fer saber un nou desastre, ella li feya un petó, se l' enduya al jardí, la sabia distreurer y tot s' acabava fent un ram de primerencas flors, ó be regirant sos álbums, ó ensenyantli una poesía nova, ó cantant un aria dolsa ab sas infantils veus.

Mes si no la buscavan pas á n' ella, may buscava á las altres: á no ser que aqueixas altres fossen la Rosalía, única ab qui estava lliure de son poruch apocament, y considerantla encara á una altura que no creya arribarhi may ella. Com que si la Rosalía hagués pogut pensar mal, y en aqueix cas n' hagués pogut pensar de la Julita, pot ser que son cor tan franch, tant obert, s' hauria picat d' aqueix desmesurat respecte que li menava. Mes sols alguna vegada, suposant que podia estar trista, li preguntava ab fraternal carinyo que tenia, pera poderla aconsolar. Llavors quedava sorpresa, li escapavan las llágrimas, y abrassántseli ab febrós entusiassme, ó responia ab suspirs, ó li deya que l' afligia tenir un cor tant petit que no hi cabia res de tot quant veya y sentia: en aquells instants la Rosalía l' estimava mes. Molts dias

passavan totas duas las horas del matí y de cap al tart sota 'ls tarongers del seu jardí, ahont cada lloch tenia un nom, cada flor un significat, cada arbre una fetxa, y cada niu d' aucells unas manetas que 'l cuydavan; y 'ls aucellets no fugian, perque la Julita era la amiga de tots los habitants de las flors y del ayre, y semblava que entenia son llenguatje, puig á la seva veu tots hi responian, baixavan á posárseli á la falda, y li pellucavan dels dits las cosas que 'ls guardava; perque ella era ignocenta com ells, y si ells volavan pels ayres, ella tenia sempre l' esperit al cel. Devegadas la Rosalía no volia destorbarla d' aqueixa grata ocupació, y, mirantla, s' hi encantava. Los aucellets á voltas en un moment li fugian y 's quedava tota sola, quieta, guaytantlos ab enveja, seguintlos en son vol, ab la respiració trencada, ab las mans plegadas, y recolzada en un banch de molsa, com una estátua viva de la contemplació. Despres un ratx de llum pujant del cor s' espargia en sa blanca cara, sos menuts llabis s' obrian, un pensament bonich dibuixava un clavell tendre á cad' una de sas galtas, brillejavan alegres sos ullets blaus com lo cel ahont se miravan, gronxava 'l cap, y ondejava entorn de son coll sa estufada cabellera com una pluja d' or, y llesta com l' alat esbart qu' habia perdut de vista, sens deixar sobre l' arena estampa de son peu, fugia..... á caurer en brassos de sa germana, que commoguda li besava 'l front cent voltas, per amagar l' efecte que li causava l' éxtassis de aquella criatura celestial, que mes aviat qu' una verge de quinze anys semblava una vaporosa representació de l' ignocencia, de la tendresa, y de la poesía.

¿Habem dat una idea á nostres lectors de qui era la Julita? Nos tenen de perdonar; mes, es impossible. Fora necessari haberla coneguda y admirada avans de oferir al cel lo perfum angélich de sa existencia. Pensá 'ns descríurerla, seria voler fer lo que no 's pot fer; parlar de lo que no té paráulas pera ser dit. Lo bonich, lo delicat, com lo gran, lo heróich, la part purament anímica de totas las cosas no s' ha de dir ni d' escriurer; s' ha

de compéndrer y sentir. No mes se pot tractar lo sentiment en sos efectes, y no en la seva essencia: aquí s' hi pot véurer tal volta quelcom de la seva divina naturalesa. Admirem á Saint Pierre, á Lamartine, á Gœthe á á Chateaubriand: nos fan conmourer, nos fan plorar y enbadalir, y no 'ns esplican lo sentiment: no mes ne contan d' ell, com reflectats, sos maravellosos efectes. Nos ensenyan lo viarany d' anar á trovar sas fonts; mes no 'ns obran lo manantial saborós, del que ningú pot deixar á un altre la misteriosa clau. Podriam dir qu' está en totas las cosas qu' impresionan al esperit, ó als sentits. Es la flayre que sols l' home pot gotjar en totas ellas, quan enretirant sos ulls del llot que las agafa á la terra, vol véurerlas no mes de la banda que las acosta al cel. Tots tenim en lo cor alguna fibra sempre susceptible de vibracions desinteressadas á la presencia ó al recort d' alló qu' hem estimat, y son mes ó menys fortas, segons aqueix foch del sentiment cremi viu, ó l'amaguen las cendras dels afectes materials. No obstant, lo cert es, que no 'n fem de nostres mes purs afectes lo timó de nostras accions. Los estrenyem en lo mes arreconat del pit, perque no vinguin á fer soroll en la conciencia, y á forsa de no voler sentir, nos fem insensibles á la dolsura d' aqueix retall de cel que podriam estotjar en nosaltres mateixos, y esfullem aqueixa flor eterna sembrada pel mateix Deu en nostras ánimas, perque en mitx dels afadichs de la vida poguem refrescar l' esperit ab son flayre, y respirar la esperansa que agermana dolsament nostra flaca naturalesa ab la divinitat dels ángels. Aqueixa absurda negació de nosaltres mateixos que 'ns abaixa 'ls ulls á terra com los irracionals, y 'ns priva la radiació dels cels qu' hauria de il-luminarnos, fa que quan neix en la terra alguna exepció d' aquesta regla, alguna criatura que ab l' ignocencia al front encara no hagi abdicat los celestials blasons de sa noblesa, de cor pur, d' ánima tota sensibilitat; que 'ls cants de l' auba l' alegran, y plora ab los planys d' un nin; que de sos ulls y llábis bessa amor á tothom; que no enten la

paraula odi, perque no creu que hi haje ningú dolent, y que no estimi com ella totas las cosas bonas: qu' ab son instint de bondat y caritat donaria tot son ser en remey d' una necessitat qu' endevini; que per rahó d' espiritualisarho tot pateixen ó gotjan intensament per molts accidents de las cosas ó personas que 'ls ulls ordinaris no las oviran, perque fins sos sentits son mes perfectes: quan una d' aqueixas estrellas desgafadas del firmament llú entre 'ls hómes, los hómes no la coneixen, ni devegadas saben estimarla; y, en comptes d' aplanar la terra que sos débils peus trepitjan per respirar mes temps lo benehit perfum de sa tendresa y virtuts, l' escarneixen y la desencantan; y allavors se mor, com se mor una papallona á qui un esquitx de fanch embruti las dauradas alas. Aquestos sers benaventurats necessitan que nosaltres los contemplem un xich, y escudem la seva debilitat. En ells es diferent tot; viuen del ayre, del esperit, de las sensacions; s' olvidan de la salut corporal, y aquesta se n' ha de ressentir per forsa habenthi l' estreta unió que lliga 'ls fenómens fisiológichs ab los psicológichs. Sembla que la seva ánima voldria viurer tota sola pera passar la vida en un llarch éxtassis; y que tota la vitalitat se 'ls concentra al cor, que, funcionant ab diferenta energía á cada impresió nova que 'l commogui, promou un desequilibri en la repartició dels elements vitals per sa economia. De aquí ve que 'l sistema musculós ne pateix, criantse anémich, pobre y descolorit, essent notable 'l contrast entre la desmayada blancor de la cara y 'l brill intens dels ulls, ahont sembla que l' ánima se refugia, y la vida s'hi arreplega com en un petit palau de diamants, pera rébrer de tot l' univers no mes que 'ls raigs de llum dels colors de sos mes purs sentiments. Ab sos hábits contemplatius aumentan cada dia la impresionabilitat nerviosa, perque 'ls manté abstrets de la terra en un mon ideal qu' afina la seva perceptibilitat é inteligencia. Per ço una cosa de no res los trastorna, y per ço la seva felicitat y salut resultan del comers d' afectes entre ells y las personas que 'ls rodejan. Tenen tresors

d' amor pera tothom, y necessitan en cambi alimentarse també d' amor. Devegadas aqueixa combustió moral, los posa malalts y febrosos; y mentres la gent dona la culpa al seu *génit frissat,* y la ciencia que pronuncia ab énfassis, y ab tot son tocat y posat seny las paraulas *atach de nervis, histerisme*, no 'ls allarga una má salvadora; si no hi ha qui 'ls estimi molt, qui sápiga trovar herbetas de olor pel cremor intern que 'ls marceix l' existencia; lo mon que gira al voltant seu contant monedas ab los dits y ab la mirada cobdiciantne mes; si s' adona d' ells se 'n riu y 'ls menysprehua perque no s' han sabut enténdrer, y ni sent lo derrer cant enamorat y melancólich que s' evapora de las sevas ánimas, mentres s' allunyan de la terra adolorits en son llit d' espinas.

La Julita, gracias á Deu, no podia haber anat á raurer en millors mans. Rodejada de totas las complacencias que poden endolsir la vida, estimada de tots aquells á qui repartia 'ls bocins de son cor, á quinze anys encara podia péndrer per un somni de maig la perspectiva que li oferia 'l mon. Per una pila de causas molt naturals era, ja ho hem dit, la nina dels ulls dels seus pares y germans. Ella venia á ser la conmemoració dels venturosos dias en que las familias Colom y Hierro varen tancar lo pacte d' una fusió casi universal de sos afectes é interessos: per ço era la segona filla de don Joseph. Com la vida de ciutat l' habia mantinguda tant blanca y tendre y era tant senyora per naturalesa, tant virtuosa que á voltas avensava al senyor Serapi en la práctica del be; tant carinyosa que cada dia trovava diferentas maneras de donar forma á la seva estimació, preparant á son pare per cada vegada qu' arribava de visitar una obsequiosa sorpresa que s' acabava acostantli al torrat front sos frescos llábis; tant humil que quan se n' adonavan ja habia fet la meytat de la feyna que esperava á la seva mare, la despatxada senyora Clara; que, diguemho de passada, algun cop en lo santuari doméstich habia posat pensatiu al senyor Serapi exposant lo dupte de si convenia deixarla creixer tant tant barcelonina; mes que sense

adonarse 'n la mimava lo mateix qu' ell, no deixantli fer casi res per ésser massa poch forta; succehia que quan la senyora Clara 's mirava á n' ella y á la Rosalia, l' altre filla que li deya mare, las noyas mes guapas y bonas minyonas que habia vist may, que se li penjavan á cada costat vestintla de patons y festas, 'li passava com al seu senyor, que al plantar la vista á n' aquella cara d' ángel, hi badava un pam de boca contenint la respiració perque ella no se 'n adonés; y quan se 'n adonava, ja la tenia á sobre á contarli alguna cosa, tot adobantli lo corbatí ó l' ermilla, ab unas riallas frescas y argentinas que 'l posavan mes content qee unas pascuas. Lo senyor Serapi ja comprenia que la temporada de istiu debia refer aquella criatura del raquitisme de l' hivern, y li donava per salas de convalescencia tots los prats y passeigs, faldas de montanya y boras de riu que enrotllan á Camprodon. A mes d' aixó guardava per l' istiu totas las festas de familia; y quan algun pagés amich seu, qu' ho eran tots, li parlava de anarlo á veurer alguna tarde tot passejant.—Si, si, deya ell; quan vinguin las orenetas, llavors ne parlarem. Y las sevas orenetas tothom las coneixia y las estimava, y el dia que arribavan era un dia de festa, perque comensava la primavera per tot lo poble.

La vida d' aqueixos amichs nostres anava essent un paradís, y per espay de tots aquets anys no 's va plorar una llágrima, no hi va haber un disgust, ni cap mal pressentiment los habia dat tristesa.

Mes un dia, á l' hora d' anar al llit, quan ja tota la vila tenia 'l cap en bon lloch, tancats en la cambra 'l senyor Serapi y la senyora Clara, 'l bon senyor en comptes de esplicar á la seva costella ahont havia anat aquell dia y quinas llástimas havia vist y socorregut, ó de ficarse tot seguit al llit, va comensar á passejarse amunt y avall de la estancia, de la porta al balcó y del balcó á la porta, ab los brassos plegats, lo cap baix, y 'ls ulls á terra, sense desplegar los llábis á cap insinuació de la senyora Clara, que no tenint memoria de semblant fet, se 'l mirava tota

parada, y feya mourer de un á un tots los mobles pera distreurel y fé 'l girar y enrahonar. Pot ser lo nou dia 'ls hauria atrapat en lo mateix acompassat mohiment, si ella ho hagués pogut aguantar: sino que en haber acabat tots los recursos indirectes, va dar resoltament dos passos contraris als seus, l' agafá per un bras ab totas duas mans, se 'l mirá casi be espantada, y, tremolant, li digué:—¿Qué tens?

Y com si despertés d' un somni, ell se la mira á n' ella, y també tremolant.

—Clara,—respongué al cap d' un xich,—la Julita es del cel, y no viurá gayre sobre la terra!

—Y ara, ¿per qué dius aixó?—cridá la pobre mare trastornada, desfentse inmediatament en plors. Sabia massa si l' espós l' estimava á n' ella y estimava á la Julita pera deixar anar sense un motiu fundadíssim, ab una calma com la de la desesperació, aquellas paraulas que gelavan la sanch.

—Clara, centinúa ell, mitx pera aconsolarla y mitx pera esbravar la seva propia pena—si un dia Deu la vol per ell; si 'ns reclama 'l depósit que 'ns feu, no li haurem de tornar agradosos y donantli gracias per tot lo temps que 'ns la haurá deixada estimar?

—Es clar que si Deu la vol al cel se n' hi anirá, va dir ella com respirant y demostrant que se l' estimava mes á la terra; mes la Julita no s' ha de morir, perque está bona: mira, aqueix mateix vespre quan m' ha fet l' amistat estava d' alló mes alegre, ab un ull tot escotorit. Y en aixó 'ls ulls del amorós pare no s' asserenavan, y 'ls de la senyora Clara 's tornavan á ennuvolar. Al últim s' hi acosta, li pren una má, y, mirántsela sense véurerla, mentres li relliscava dels párpres una gota ardenta que s' evaporá depressa ab la febre que l' abrassava, aixís se li desahogá!

—¡Ay dels pares que no lleigexen la justicia de Deu al front de sos fills! jo he tingut ulls y 'ls he tingut aclucats á la llum, y 'l verí ja comensa de esmortuir las fullas del arbre de la seva vida. Clara, avuy he llegit en la

cara de la Julita uns senyals tristos qu' han despertat mon enteniment, y ab sobressalt me he recordat de cosas que me habian de haber fet estar avans ab vigilancia. A la tarde, quan ha passat aquell cap de núvol, he sortit al porxo á veurer quin temps feya, perque tenia d' arribar á Setcasas. Jo 'm creya que las noyas eran á fer mitxdiada, y he quedat parat trovant á la nostra allí de brassos á la barana, ab lo cap alt, y cayent la calamarsa. Jo li fregava 'l vestit, y ella ni menys me sentia: estava blanca com la cera; no tenia color als llábis; y ab uns ulls tots oberts, molt sortits, y clavats á las bromas, y ab los cabells mes aixecats que d' ordinari, casi be no respirava: tot ella era un tremolor seguit que feya bellugar ab forsa la balustrada de ferro. Y allavors he vist, com si un llamp m' hagués enlluernat l' enteniment, lo secret de la tant singular naturalesa. Sense temps de dirli res, á bell feix l' he agafada y me l' he enduta, podent ab prou feyna arrencarli las mans de la brana. Tota cremava: al sentirse en mos brassos ha fet un xisclet estrany; y solament no m' ha conegut mentres la he ficada al llit, perque al referse d' aquella exitació, no la reprengués altre volta l' ayre fret del temporal. Y he pujat á caball tot seguit; y 'l vent y la pluja 'm dehuen haber retornat á n' á mí, que tanta ha sigut la sorpresa y 'l dolor que m' ha causat, que desde llavors no se qu' he dit ni que he fet, exeptuant lo propósit de no donar á coneixer res á ningú pera estalviarli á n' ella una impressió que li podria ser dolenta. ¡Deu vulgui que hi siguem á temps, y qu' un nou sistema de vida li pugui girar la naturalesa!—continuá ja un xich descarregat del pes que l' oprimia, y mimvant, per consegüent, sos mals auguris. La trista mare se perdia en un niu de confusions; y en una interrupció de sos suspirs, li va poder preguntar, ¿qué tenia la Julita? que per amor de Deu li digués, que 'n podia esperar, que si habia de témer, y que habia de fer pera salvarla.

—Te una malaltia nerviosa—li respongué sols per dirli una cosa ó altre que ho pogués enténdrer. Y despres,

com si s' ho digués á n' ell sol, continuá—un temperament de foch que li consumirá l' esperit; una imaginació assedegada d' impresions que no podrá resistir: un génit que quan pateix disfruta, y quan disfruta pateix: un ánima gran que ditxosos los que la posseheixen si las forsas del cos los son proporcionadas; massa activa, massa sensible.

Y tenia rahó: la Julita era una d' aqueixas criaturas delicadas, superiors al comú de la gent, que no viuhen; que com si no fossen de la nostra rassa, ni 'n participan, ni comprenen las miserias humanas; y que si 'l vent de las passions las arriba á tocar, las mata. ¿Viuria un lliri que sempre 'l ventés la tramuntana? ¿Qué fa una coloma blanca tancada en una atmósfera de *gas vital?* Se alegra, vola, canta, 's belluga, las plomas se li esterrufan, la vida li sobra..... y 'ls pulmons se li creman, y aquell ayre que ab tant de plaer respira, l' afoga. L' ayre del mon també es massa fort pera la débil Julita. Totas las sevas facultats se desplegan ab mes energía qu' en l' altre gent; aqueixa sensibilitat estraordinaria li gasta la vida, y li desarrolla una actividad nerviosa, que será mes irritable com mes ella 's debiliti, com mes blanca 's torni. Veus aquí 'ls síntomas; lo que ha descubert l' ull experimentat del facultatiu y 'l cor gelós del pare, al véurerla ab l' ánima adormida, fora de la terra, portada per la seva encesa imaginació al éxtassis dels fenómens atmosférichs, que sobre naturalesas com la seva tenen tanta influencia que las alela com las serps als aucellets. Es que tal volta 'l fluyt eléctrich per sas relacions misteriosas ab nostres esperits vitals en contacte ab las vias nerviosas las conmou á vibracions espasmódicas, fent sufrir als vasos circulatoris una pressió, que apilonant á poch á poch la sanch en son centre, arriba á no cabrehi, y á exitar l' organisme á una revolució brusca que pot fer trencar lo tel de la vida. Lo mal no es tot aquí: es que no hi ha medis de capgirar lo modo de son ser, es que 'ls remeys per son cos enmalaltirán la seva ánima, perque aquesta 's nudreix de lo que li va minant l' existencia. Y 'l seu pit ver-

ge qu' avuy es un niu de totas las ilusions puras y deliris ignocents, demá pot despertarse sentint un' altre vida, sorprenent al escalf d' una passió nova un altre to de llum en lo quadro de la naturalesa y un' altre armonía en los cants de l' univers que tant l' afalagan. Pot sentirse estimant, y 'l primer pensament d' amor li cremará 'l front, perque será un desitx del cel que no podrá apagar en la terra, y aqueix himne d' infinita dolsura expirará en sos llábis, mentres esborrará la llum de sos ulls la malaltía cruel, que dalla 'ls brins mes joves del planter de la vida.

Com si en aquells moments lo pobre senyor Serapi resumís tot lo dolor de la desgracia que pressentía, 's va deixar caurer á la seva cadira de brassos, y clohentse 'l front ab las mans una bella estona no donava mes senyals de vida qu' algun qu' altre dolorós gemech qu' ab dificultat llensava. Aquell neguit era l' amor de pare llatzerat en la mes delicada fibra. S' acusava de no haber notat avans tots los accidents de la vida de la Julita, y 'l trastorn de son cervell li abultava 'l perill, que, á la veritat, no era tant com s' afigurava. Nosaltres podém jutjar millor la seva conducta, y assegurar que mes d' un cop habia passat per son enteniment aqueixa idea. A n' ell qu' era la mateixa vigilancia per la salut d' infinitas personas, no li podian haber passat per alt las diferencias de color que s' alternavan á la fesomía de la mes estimada de sas clientas. Prou habia reparat de quina manera 'ls cambis de temps obravan sobre d' ella y com lo giro diari d' afectes familiars eran agents enérgichs que la reaccionavan. Prous nits s' habia acostat de puntetas á l' espona del seu llit, per estudiar la respiració intermitent de son pit, las polsacions de las sevas arterias y las paraulas mal confegidas dels seus febrosos somnis, y altres tantas vegadas habia modificat mes ó menys notablement la seva regla de vida, vorejant sempre 'ls petits obstacles que creya que s' oposavan á son perfeccionament físich, intelectual y moral. Solzament que aquestas observacions, temors y providencias eran portadas ab discreta reserva

pera no alarmar á ningú, y en forsa de la costum no li destorvavan lo curs de sos pensaments y ocupacions, venint á tenir 'l valor d' una carinyosa estimació practicada ab lo solícit cuydado del pare y del facultatiu. Per aixó no hem d' estranyar que 'l fet d' aquella tarde tot plegat lo sorprengués atribuintli major gravetat, y tement pera mes aviat del temps qu' á descurs natural era just preveurer las consecuencias qu' anavan apareixent ombrosas y tristas á sos ulls. Entre tant la pobra mare dolorosament ferida en la mes santa de sas afeccions, inconcientment atenta á las meditacions de son espos, hauria volgut llegir en sos ulls y mohiments una traducció mes clara del ver estat de l' estimada filla; y per una condició necessaria de nostra flaca organisació que no soporta gayre temps seguit un pujat plaher ó dolor, tant aviat passava á un estat de desesperació com de confiansa, y á mentres las horas passavan tots dos anavan respirant ab mes llibertat y forsa, aixamplantse 'ls l' horisó de sombras que 'ls ofegava y mes no gosant encara amanyagar cap bonich raig de esperansa. Ultimament varen recobrar la noció del temps quan lo rellotje del castell anunciava á la vila las duas de la nit.

—¡Qu' es tart!—va dir ell,—trencant la derrera vibració de la campana, y 'l silenci de la cambra ab una veu apagada y compassiva: t' has de ficar al llit; que d' un mal no n' tinguessem dos.

—No, no, val mes que reposis tu que ho necessitas mes: t' has d' aixecar dematí, y 't trovarias malament. Jo entraré á la cambra de las noyas...

—No convé pas que s' hi entri;—respongué 'l senyor Serapi, sorprés perquè li habia cullit lo pensament:—¿quí sab? pot ser Deu nos ajudará, y 'l plan que he discorregut nos donará bon resultat.

L' absoluta confiansa que ella tenia ab lo dó d' acert del habil cirurgiá la va ajudar á posarse un xich assossegada y tranquila, fins á ferli reflexions á n' ell, per consolarlo y animarlo. Eran tan bons esposos com zelosos pares, y cad' un se ficá al llit per tranquilitat del altre,

desitjantse mútuament lo descans. Tenian la son molt lluny, y mes s' haurian estimat que s' fes de dia; no obstant sens dir cap mes paraula tots dos anavan enfondintse en sos pensaments. Eran aquests la continuació dels que fins allavoras los habian dut apesarats, encar que mes vius y penetrants ja que la pensa s' esbargia lliure, ab aquell silenci, soletat y foscó. Pot ser qu' ell patía mes qu' ella, puig no enfortia la debilitat de sa respiració ab los llarchs suspirs que la senyora Clara feya ressonar tristment per la cambra. Aixís va passar un quart, mitja hora, un' hora, en cual temps deixem l' angunia que passarian al judici dels que, habent estimat molt, han rebut la primera nova del solch funest estampat per la desgracia al front de la criatura adorada, mirall de totas las sevas ansias, esperansas y amors. Després l' ángel de la nit tal volta apiadantse dels consirosos pares, á poch á poch los va anar aclucant los ulls, perque 'l cansament de son cos y son esperit trovés una mica de pau en la regió misteriosa dels somnis. Y com llevat de la fonda tristesa que las condolia eran las sevas ánimas ignocentas y virtuosas fou melancólich son somni, mes dols y apacible. Lo gall, qu' ab alegres dianas á punta de dia desperta los trevalladors de la terra, desclogué sos párpres. Habian dormit un' hora. La suor banyava tots sos membres, y hi habia al fons de sos cors mes tranquilitat, mes esperansa: una resignació cristiana que 'ls donava forsa pera confiar en Deu, y pera dirigirli quan lo primer raig de sol entrá á aclarir sa cambra, una fervorosa preguera com la que habian ensenyat de dirla cada dia al despertarse á n' en Quimet y la Julita. Allavors ab lo cap mes dispost convingueren en lo que s' habia de fer; essent lo primer que cada hú 's reprimiria perque no eixís d' ells dos lo pensament que 'ls animava. Lo senyor Serapi s' encarregá de estudiar ab minuciositat lo tractament higiénich que desde aquella hora habia de comensar á regirhi y de saltar á Barcelona al cap de pochs dias, pera tenir una llarga consulta primerament ab Don Joseph, que tal volta sabria algun antecedent mes de la natura-

lesa de la Julita, y després ab ell anar á trovar algun catedrátich de medecina, conegut y acreditat, perque ab las llums de tots y l' ajuda de Deu, premiés un bon acert los seus esforsos. Y l' un y l' altre 's dedicaren á las feynas de cada dia, xoroyant la senyora Clara á tóta la casa, que va anar marxant ab l' alegría y l' animació de sempre.

L' historia d' aquell vespre *que fou á tothom desconeguda*, pot ser que fassi *un xich de llum als fets que si á* Deu plau anirém contant pel cas qu' emboliquessen alguna cosa d' extrany y no's portessen ells mateixos una clara y ben vista rahó de ser.

Lo saber del senyor Serapi, y la prudencia de tots dos esposos varen donar un giro molt favorable pel seu objecte als actes de la vida de sa filla estimada. Tant, qu' aquell mateix estiu va anar posant color sa fesomía, y quan envers la cayguda de las fullas tornaren los tres germans á sos respectius estudis de Barcelona, 'ls bons cirugians se 'n separaren ab íntima convicció de que la naturalesa de la Julita 's transformava radicalment. Varen ser del mateix sentit las primeras cartas que 's reberen, de per vall ahont lo secret anava á cárrech de D. Joseph; y una millora sempre creixent en la tonisació de las sevas funcions fisiológicas, com en la forsa del seu apocat esperit, va semblar que acompanyava y ajudava lo temps crítich de transició y de perfecció de son organisme, caminant al mes perfecte desenrotllament la seva joventut.

Mes lo que no 's curá perque era impossible, va ser la viva sensibilitat de tot son ser. Ab la fortalesa que guanyá en aquesta temporada, sens que per ço pogués compararse ab la Rosalía y altres amigas sevas, aquellas cualitats espirituals sembla que prengueren diferentas formas, es dir, essent tal volta mes potents é íntimas, no se li descubrian á primera vista perque no donavan tantas manifestacions externas: d' en tant en tant se traduian en algun atach nerviós, consecuencia natural d' un temperament que 'ls metjes habian declarat que sempre mes la dominaria.

La cadena de sensacions, que, essent mes débil avans, podia mantenirla en un continuat espasme, ja no era tant temible en quant posseia pera oposarse, mes resistencia física y moral. Ademés, aixís com anava aixamplant lo cércol de sos varis coneixements, s' anava fent superior á sa primera naturalesa, adquirint sobre si mateixa lo domini de la seva voluntat. Aquells que la coneixian confessavan ab gust que la senyoreta Julita 's *posava* molt; que 's feya tot una senyora, y que ab lo seu talent, regonegut per superior, y la apreciable senzilla naturalitat de sos modals, seria molt ben considerada en la bona societat.

Y passava per alt á tothom una lley de brill fosch qu' habian agafat los seus ulls, avans d' un clar blau de cel, que 'ls feya molt mes atractius, privant que fossen penetrats per la mirada y privant aixís de podershi llegir la maravellosa apuntació qu' en los ulls apareix sempre dels misteris que tanca 'l cor. Y tants com lo seu ne tancava, ple sempre d' aquella poesía sublime, idealisació de la vida, que en ella era una aspiració constant á trovar la veritat en los actes de tothom, y 'l be en la consecuencia de tots los actes. La filosofía que sense adonarsen, l' habia de sos estudis enaltida y ab sas meditacions fortificada, era molt senzilla y ab dos paraulas tancava 'l secret de la seva encantadora espiritualitat: ¡admiració y amor! Admirantho tot, y estimantho tot vivia. En la sabiduría escrita habia vist las armonias de tota la creació, los sorprenents secrets de la materia y del pensament humá, y las lleys que en ells han escorcollat las ciencias, y ab lo cor ambadalit á cada nova llum que feria la seva percepció estática, semblava que son enteniment, son cor y sos llábis exalavan ab suau reverencia la paraula *Deu!* Baixant del Creador á la criatura, per una humilitat absoluta, en la seva pobresa d' esperit coneixentse un impalpable alé d' ayre y un pols de miserable terra 's creya indigne d' aixecar lo cap per sobre de tots los sers criats, y clavant la vista á la volta del cel, que ab la magnificencia inesplicable de son hermós blau, apar un mirall ahont

van á reflectar y fóndrerse totas las bellesas, tots los colors y llums del mon univers. D' aquí naixía en ella, com un acte natural d' agrahiment, un amor intens á la Divinitat creadora y una caritat podriam dir seráfica envers los homes, que 'ls confonia ab sí mateixa en quant á la manera de jutjar los variats motius de sas afliccions ó gaubansas.

Veus aquí 'l fons de nostra jove amiga la Julita. La forma, l' educació que d' aquets principis rebia 'l cor, la seva especial naturalesa en la vida ordinaria ja la sabem: era un aplech de tots los pensaments purs; l' enamorada de la poesía de la terra; la nina humil y senzilla qu' admirava en tothom perfeccions que ella may creya tindrer, y qu' aspirava als fins suprems de la felicitat humana irrealisable en la terrena vida, ahont ella no caminava ab la lleugera é inconscient alegría de las ánimas irreflexivas, distretas dels alts títols de sa noblesa y superioritat sino que ab lo goig pacífich de sa trasparent ignocencia son clar enginy y penetrant mirada triava de la taula de la vida las blancas engrunas qu' alimentavan son cor. Y com eran pocas, perque la veritat y la bellesa may son perfectas, y tan poch abundan com las arenas d' or entre la sorra dels rius, li deixavan febra, y set espiritual, que be 's traslluia en lo brill intens de las ninas dels seus ulls y en lo caygut perfil dels hermosíssims llábis, que li sombrejavan la cara d' un acent de dolsa melancolía.

Per aixó l' estimavan instintivament casi tots los que de poch ó de molt la coneixian, sobre tot los que 's feyan ab don Joseph y eran en lo rotllo de la escullida societat que passava á casa seva las vetlladas. No obstant, tant allá com en altres de las contadas reunions ahont anavan, la bulió de joves, que tenian lo privilegi d' intimitat ab ellas, si 's barallavan y empenyian pera fer arribar á la Rosalía sas galanas adulacions, generalment no sempre tenian per ella aquellas fórmulas bonicas, que á la educació y á la finura li escau dirigirla á la hermosa meytat de la especie humana. Pot ser ho feya que 'ls joves de ta-

lent trovavan en l' altre armas iguals ab que combatrer en eixas agradosas discussions que neixen en la conversa y posan á prova los verdaders recursos de cada hú: enginy, animació, y sal epigramática. Ab un fons de coneixements que s' escapava á la erudició dels mes, y una forma elegant y atrevida, no era estrany que 'ls captivés sense adonarsen; que no hem pas de menester tant pera sentirnos arrastrats á l' adoració d' aqueixas criaturas de negres ulls y menuda cara, cintura prima y ayrós trajo, qu' ab la mirada sofocan, ab la veu redueixen, y ab lo perfum de sas gracias trastornan l' enteniment. Y la Julita per ells no mes era la germana de la Rosalía; no feya altre efecte á la contemplació poch reflexiva del mon que la voltava, que la d' una clarór esmortuida reflexe d' un' altre llum. La seva delicada fesomía semblava rebuda dels raigs sobrants de l' esplendorosa hermosura de la Rosalía.

Las preuhadas facultats qu' hem admirat en ella, anavan embolicadas en un conjunt de tendresa y senzilla ignocencia, que sols se reparavan observantla, y 's judicavan comprenentlas. Y com lo temps se 'ns ne du depressa, y 'ls vents arremolinats magolan y fan caurer com fullas, nostres dias, anem massa esvarats per adornans en lo camí de la recatada viola, que floreix á nostres peus amagada ab l' herva. La Julita era un ruse de saborosa mel privat del ayre, ahont los aixams d' abellas hi volan llestas per sobre sense somniar que hi sigui, perque no senten sa retornadora flayre. Los homes de talent reflexiu maliciavan que hi habia d' haver alguna cosa en ella no descuberta, algun hermós misteri derrera de la cortina inpenetrable de la melancolía d' aquells ulls; mes no tenian interés en trovar lo secret de la tancada capsa. Las nulitats que á son costat passavan la calificavan de freda, de insípida..... y parlavan d' un altre cosa. Als artistas y poetas los plahia enrahonarhi, perque hi aprenian novas maneras d' apreciar la bellesa, y 's cor retjian de certas formas poch finas, devant de la esquisitat de las imatjes reals, de que se servia ella per recórrer

lo mon de las ideas. Y ella de tot aixó no sen adonava perque no 's creya mereixer res, y d' altre banda no s' escapava á la seva penetració lo dolent de tot lo que perdia. Y si no floria en son pit encara la flor de rosa d' un primer amor, en cas d' esser aixís no hi cabria en sos verges pensaments no mes un ídol, que be 'n seria d' estimat, y tota la récula de calaveras ignorants y orgullosos, pólips en tots temps de las hermosas damas, no li farian cap mes bona obra que la d' una nosa insufrible. ¿S' habia posat en son cor cap gota diamantina d' aqueixa rosada celestial? Hem de veurer de trovarho ab unas cuantas deduccions, perque si ho demanessem á n' ella no 'ns ho diria pas: abaixaria 'l cap, se tornaria vermella, y fugiria á contarho á la Rosalía.

Fentnos pas entre los cercles concéntrichs de personatjes de totas especies, valors, formas y grandarias, que per coneixensa de D. Joseph eran satélites de nostras amigas, penetrem en lo sagrat de la seva llar, y, callant y observant, podrém fer las convenients apuntacions.

Cada vespre entre vuyt y nou s' aturavan á l' entrada de casa de nostres amichs uns cuants cotxes que hi portavan ab una constancia digne de l' altre segle dotze ó tretze tertulians; personas que ó be per son estat, ó per motiu de la seva salut no anavan al teatre perque hi feya calor, ni á passeig perque hi tenian fret, y venian á sumarse en la pessa de confiansa de la familia Herrero, ahont s' hi trovavan be. Dos ó tres cops la setmana s' hi afegian alguns companys de 'n Quimet, que s' estavan ab ells poca estona, puig eran gent fressosa y 's recullian en una altre estancia de menys ceremonia, es á dir, en lo regne desorganisat de sos minerals y plantas y especies químicas y farmacéuticas. Solian també compareixer algunas amigas de col-legi de las senyoretas, ab los seus papás ó mamás y una porció de joves mes, fills y fillas ó nevots de las personas majors del rengle del senyor Herrero. Tota aqueixa colla sense apartarse ben be del rotllo general, en comptes de parlar de política, de guerras, ó de dolor reumátich, s' estimavan mes altres

assumptos, propis de sas novellas y desenrotlladas imaginacions. Y cosas de bellas arts, de literatura y d' amors los donavan cada dia nous motius de conversas animadas que descubrian als uns la simpatía y 'l génit dels altres, los seus gustos y passions pel mitx d' un remolí d' agudesas, d' acudits, de comparacions, de paraulas ben trovadas y bromas inofensivas, que 's deyan y s' olvidavan com apareixen y 's fonen á la nit las estrellas á sobre l' aygua, ó com brillan y s' apagan las hermosas llums en la bellugadissa de colors d' una aranya de crestall. Com que tots los admesos en aquell petit Olimpo ja eran d' una conducta examinada y aprobada per lo zelós pare de nostras amigas, may las paraulas ni 'ls fets s' eixian de la mes escrupulosa urbanitat de costums, sense deixar d' haberhi entre ells aquella franquesa, confiansa y naturalitat d' antichs coneguts.

Ja 'ns podem pensar que la Julita era de las senyoretas la que menys se feya sentir. Moltas vegadas sentada al costat de la Rosalía, llassat son bras ab lo seu, passava la vetllada identificant sos pensaments, miradas y mitjas riallas ab las paraulas d' ella. Tot lo mes de quan en quan se permetia ajudarla en las discussions que sostenia, ab alguna demostració viva que eixia expontáneament de son entussiasme, y que si no feya caurer la balansa per la convicció, queya per una irresistible seducció del moment. A voltas s' associava ab alguna amiga de las mes afines ab ella, entregantse á tota l' expansió sobre interessants materias, que ben segur no haurian pas fet tremolar la terra. A voltas finalment descapdellava la madeixa argentina de sos infantívols pensaments á algun jove que per casualitat, curiositat ó cortesía li dediqués una estona sas atencions. Mes jo no sé que podian trovar en sa natural expressió que aixó poch sovint se repetia. Potser que 's creyan essar ja massa homes, y no volian perdrer lo temps ab una senyoreta que 's demostrava encara tant nena.

No obstant, algú hi habia que no la tenia per tal, ó qu' hauria volgut sér un nen pera ésserli germá. Mes ella no

ho sabia, y ell casi be tampoch. Sols nosaltres observantho ho podem descubrir, puig gracias á Deu se solen portar á la cara las abundancias del cor. D. Ferrand d' Altasaigas y Pueyo orfan de pares, nevot y afillat del gran amich de Errero de des que habia arribat á Barcelona ab l' estat major del general X. ymolt especialment recomanat á D. Joseph, may habia faltat cap vetlla á la seva reunió, ahont sapigué guanyarse prompte bonas amistats pel seu talent brillant y son carácter generós. Capitá als vintitres anys, posseia un cabal de coneixements en l' art militar que 'l feyan entre sos companys d' armas un dels mes distingits y respectats oficials. Aficionat als estudis filosóflchs y morals, habia posat un ayre serio que li conquistava l' afecte de las personas de superior etat: erudit en lletras, li agradava la poesía que li suavisava las impresions d' una fantasía ardenta, y sentia prou las bellas arts pera trovarhi de vegadas dolls de silenciós consol en los entrebanchs de la vida. Tots los qui 'l tractavan li descubrian eixas cualitats, que ressaltavan mes en quant s' abrigavan dins d' una forma modesta, despulladas d' orgull y sols adornadas d' un tracte finíssim, d' una amabilitat é indulgencia que donavan als caballereschs instints, inherents als pergamins de son llinatje y á las costums de la seva professió, una manera de demostrarse que no solen tenirla tots los de la mateixa classe. Llest com la pólvora á eixir en defensa de l' honra dels ausents, de la justicia atropellada y del flach contra del fort; esclau de sos debers y de sa paraula ab las senyoras, era de present respectuós y galant, y fora d' ellas zelós guardiá del bon nom de totas, y com ab los homes era en son parlar animat y expansiu, era ab lo sexe femení tant prudent com si li menés un genre de veneració, motiu que algun cop li mereixia 'l nom d' apocat. Afegim al escalaborn de sa figura, qu' era un bon mosso, alt, fornit, de pit arquejat y cos flexible, de cabell ros, per si mateix rissat, d' ulls blaus petits, de segura y atractiva mirada, y fesomía blanca, caracterisada per un escaygut bigoti que sombrejava lleugerement l' arch de

son llabi superior. Ja hem dit qu' era orfe, y així 'ns podríam estalviar de dir que la desgracia, aqueixa madrastra que d' una manera ó altre educa als malastruchs que anyoran l' amor de mare, l' habia allissonat en l' art de viurer entre 'ls homes, á cop d' empassarse llágrimas en lo solitari desert de la seva vida. Fill d' un antich militar que va morir de resultas de las penosas campanyas ahont habia suat amargament l' empleo de coronel, á vuyt anys va quedar sol y vern al mon sense altre costat que l' de son oncle Pueyo que 'l prengué com una deixa sagrada del seu cunyat ensemps que de son millor amich y que 's cuydá de posarlo á son temps en un collegi de cadets, ahont fou rebut de mol bon grat, basta pel nom honrosíssim que portava. Pero com mal aventurat qui s' ha de refiar de l' influencia d' aquells que ja no hi son, y mal aventurat qui á las intrigas de la enveja y de conciencias corcadas oposa no mes que una conducta noble y una rectitut d' intencions agresolada y com son bon oncle lligat per sos debers no 'l podia anar á véurer al col-legi tant sovint com tal vegada 'ls pares d' altres collegials ho feyan, no hem de cridar per ajudans gayres memorias de la vida interna dels col-legis, sobre tot militars, per esplicarnos com pogué ser que la seva primera joventut fos una cadena de sufriments morals, encara que per veneració á la recordansa augusta de son pare com per demostrar agrahiment á son bondadós tutor, caminava per la via mes recta y estreta d' una honrades aprimorada, essent á fins escrupulós en cumplir com á deixeble, com á company y com á home en tant mes, en quant creixia en anys y 's veya mirat ab mes indiferencia d' aquells que podian y debian apartar los esculls de la carrera que ab ardiment y gust habia comensat. Al últim, com may la fé va mimbarli, ni flaquejés l' esfors de sa provada voluntat, un dia va arribar per ell la sospirada independencia, y deixá aquellas aburridas aulas, presó tant temps de penas, obtenint en l' exércit l' humil estrella d' alféres en l' arma d' artilleria. Llavors se trovava son cos enfortit per l' austeritat de sas costums,

sa inteligencia nudrida per l' estudi, que mes l' habia ocupat, en quant las horas que hi habia passat foren las mes dolsas en sos llarchs dias d' esclavitut y son cor trempat en la desgracia, que quan se desvaneix deixa 'ls homes mes valents per esperar novas embestidas de la dissort fellona, mes coneixedors de sí mateixos y dels demés y mes sensibles al goig ignocent de las felicitats parcials, com per rescabalarse del temps que se n' han hagut d' estar. Tenia vint anys y reunia 'ls coneixements y esperiencia d' un home madurat ab cuaranta, ab casi l' ignocencia que va portar al col-legi. Se llegia la primera en una arruga del front que feya avansar un xich per sobre de sos párpres un ángul de las cellas y la segona ab lo sonrís apacible que la bondat del cor li enviava als llábis. Per ço de sos nous companys los de maneras incultas y costums esbarriadas aviat aprengueren de respectarlo, y los de cor sensé, honrats y exactes com ell, foren molt prompte cabals amichs seus, y li oferiren la primera ocasió de viure com sempre havia desitjat, es dir, entre mitx de gent que estimessen lo sentiment del deber, del estudi, de la amistat, de la caballerositat y de la generosa noblesa. No mes hi faltava que la patria, ferida en los mes estojats recorts de sa antiga grandesa, necessités de sos fills la sanch garbosament oferta pera saba potent de sa present honra y esdevenidora gloria. No mes faltava que espalmada de ira, per haberli escupit á la cara un poble aborrit per set segles, vensut en mils de lluytas, tirat per la fé y constancia de nostres ávis, mes enllá de las aygas á las brusentas planas de la Llibia y esborrat per sempre mes de las nacions civilisadas enlayrés per mar y terra sos victoriosos penons llensant als quatre vents, revinguda per l' entussiasme, un clam de guerra que va despertar y encendre á tota Espanya. Encara no faltava tant pera que 'l novell caballer corregués á probar sas forsas, son valor y prudencia en las humidas planuras y salvatjes afraus del rencorós alarb.

Com nosaltres no hem de fer historia, no 'ns entretin-

drem en la narració, que 'ns seria prou agradosa, d' aquella espedició al Africa que 'ns feu ensopervir á nosaltres, la generació que llavors tot just descapullava, d' haber nascut en terra espanyola. Llavors nos adonarem del amor de patria, y ab l' entussiasme que sentiam, aprenguerem de jutjar aquella etat heróica de nostres mitjans segles. Encara, al recordansen, reviscola á dintre de nosaltres una mica d' aquell goig y festa ab que rebiam las novas de cada victoria, magníficas posadas de la epopeya de nostra historia contemporánea. Encara al recordanse 'n nos sembla que veyem tornar á nostras llars ab l' afadich de la gloria á aquells soldats enmorenits pel sol del desert, de llongas barbas y fer visatje, las robas esquinsadas y la pell cuberta de costuras. ¡Ab quin gust y quina febra los saludavam ab «vivas» espargint per l' ayre cintas y grapats de papers d' or! Las donzellas los tiravan per los balcons coronas y faldadas de flors y de llorer; lo geni dels poetas brollava himnes; las campanas repicavan, com pera parlar d' ells al cel. Y ells, conmoguts, ab la rialla als llábis, portats pel poble que al seu devant s' empenyia, passavan pels carrers encatifats d' espígol, entre archs y pabellons, banderas y alegorias, penjoys de seda y de domassos, ramells, inscripcions, estátuas y pinturas, jardins y saltants d' aygua, fochs y músicas y salvas. Y nosaltres *nous enfants de six ans rangés sur son passage* tot ulls pera mirarlos picavam de mans com Victor Hugo al veurer passar las vencedoras legions de Jena y Austerlitz, y nos recava 'l no ser grans per no anar á son costat y compartirnos aquella universal ovació. ¡Ah! si las continuadas distraccions de la vida no ns' robellessen tant llastimosament la memoria, cada any ab la rosada de nostras llágrimas hauriam d' entendrir la murtra y los xiprers en las tombas dels héroes. ¡No varen tornar tots á nostras llars, que deixaren las valls de aquella terra rublertas de sanch espanyola pera aixamplar l' estret de Gibraltar!

Despres en las ciutats y vilas, reposadas del frenétich entussiasme dels primers moments, corrian de boca en

boca rodejats d' una certa veneració, noms dels capdills principals que habian conquerit mes honra en la lluyta. Un dia 's corregué per Madrid que hi habian arribat una pila de militars ferits, de lo mes triat de l' exércit expedicionari, que venian á estroncarse en l' anyorat repós de sas familias las feridas obertas en los camps de Guatras y Tetuan. Un d' aquestos era don Ferrand d' Altasaygas, molt conegut y estimat en las regions oficials de la cort de donya Isabel. Avans de venir ja 's tenia esment de la seva valerosa conducta, del talent y prudencia qu' habia desplegat en los instants críticlis de la mes nomenada de las batallas; y mentres va durar la sua convalescencia, cada dia se vejé festejat ab las visitas de sos numerosos amichs y companys d' armas, dels mes distingits funcionaris, y de sos superiors, inclós lo general X. Una vegada curat, tingué de correspóndrer als rebuts obsequis y d' assistir á una munió de festas en lo gran mon de la luxosa cort espanyola, conquerintse cada dia novas simpatías entre los cortesans, qu' atmiravan sense poder imitarla la desusada forma de sos modals, qu' agermanavan la franquesa catalana ab la galantería militar y la dignitat de una ilustre ascendencia. Lo gronxava entre esplendorosos raigs la fortuna y ell se sentia felis... es dir, casi be felis. A son cor que las esterioritats mes brillants no l' hagueran pogut omplir, li faltava qu' aquell home de cabells blanchs y ferrenya cara qu' allá en lo temps de sos somnis rebia cada nit de sos llábis lo pató d' amistat filial, ara també pogués rebrer lo calor, l' entussiasme y la vida que li comunicaria ab sos brassos; puig certament li fora vida al vell soldat, escalfar lo fret de sos anys ab la gloria de son fill. Aqueixa fruició anyorava y 'ls ulls se li negavan al héroe, quan ab una oració cristiana aconhortava la pena que sentia, en las horas de retiro y soletat. Finalment, essent nombrat capitá general de Catalunya lo general X, y desitjós de tindrer á son costat oficials de qui poderse enterament refiar á l' hora del perill, li oferí, y al últim va lograr que l' acceptés, una faixa blava en son estat major.

Aqueix era don Ferrand lo primer dia d' esser admés á l' amistat de nostres amichs, en los primers dias d' esser á Barcelona y de reposar de la tribulació de son cor emportat de des que deixá enderrera lo portal del col-legi, al mohiment, á la activitat, al espinós estudi práctich del mon, als perills, á la gloria, al remolí de la vida. Era l' hora de normalisarse la seva carrera, ja que per casualitat habia aixecat tendas en son viatje pera refer lo primer cansanci. Era hora de repassar, ab lo discurs y la memoria, las fitas guanyadas y las que d' aquí en devant avensaria. Y ab ell tingué aplicació una lley natural de la vida. Quan plegan totas nostras forsas d' un trevall extraordinari y l' activitat intelectual atura 'l seu mohiment, tot aclucant los ulls y deixantnos portar de las ayguas, l' home de talent, l' home que val, l' home dels antecedents del jove capitá, sent á dintre d' ell despertarse son ser y esponjarse en desconeguts desitjos, com demanant al mon que 'l rodeja ó al cel que somnia sensacions delicadas ab que nudrir durant 'l' inercia de la vida externa lo foch mes viu de la seva vida íntima. Y si las circunstancias exposadas posan á tothom en perill de girar los pensaments y costums de la esdevenidora vida, perque sa imaginació que 's desperta, 's trova soptadament ferida per la enlluernadora perspectiva de tots los amors que li ofereix lo mon, ab aquells que en la normalitat de la vida tenen per nort de sos actes la caballerositat, la impresionalitat y la bondat sempre latents en sa honrada conciencia, lo perill pren á vegadas proporcions alarmants perque neix de la mateixa grandesa de sos cors, subjectes á passions impetuosas que poden endormiscarlos ab sos encants, y portalse fins á la vora del desconegut abim.

Donchs be: per un moment, suposemnos á nosaltres en comptes de don Ferrand. Nos deixem de tancar los llibres qu' han alimentat, aconhortat y enfortit la boyrosa aubada de nostra vida. Se 'ns assenyala un lloch en lo mon pera contribuir ab la pedra de la nostre individualitat al sosteniment del equilibri social. Una forsa nova, l' ins-

tint del deber nos empeny y ab l' esfors de nostre bras y nostra inteligencia, trepitjant lo foch, tallant lo ferro, y deixant rastres de sanch, nos arrapinyem al castell de la gloria, y á mentres defallits nos sentim caurer, vuydadas las generosas venas, sobre la esclafada testa dels enemichs, l' ayre oneja la bandera de la causa justa, qu' encara empunya nostra ma tremolosa. Despres nos sentim reviurer, y 'ls nostres germans nos fan membransa de nostra valentía, repetint en cor lo nostre nom y encatifantnos de llor lo cambra, mentres la patria agrahida nos alsa á major altura en la estratificació social. Y al despertarnos d' aquest fadigós somni, y entornarnos á las cosas de cada dia, nos trovem en la primavera de la etat, ab la forsa y l' entussiasme pintats en la fesomia, abrandantnos l' esperit lo calor de totas las afeccions; necessitats encara may sentidas vibrant en tot nostre ser y vejent al voltant nostre tot de caras sonrisentas, que 'ns prometen ajuda, companyia, amistat y amor.

Y ja que las lleys d' amor regeixen constantment los actes d' eixa vida; ja qu' ellas en los bells dias de la joventut, prenent tot son increment en nosaltres, nos governan esclusiument y la seva potent expansivitat posa la sanch en efervescencia, puja 'ls colors y purifica tots los pensaments de l' ánima en admirable foguera d' esperansas, podem dir que don Ferrand per la verginitat de son cor, per l' historia dels seus anys y per la especie de sensacions novas que 'l deixondian, se trovava al millor punt pera descapdellar la seva apagada existencia en la nova llum seductora y misteriosa que baixava á refrescarli lo front com aygua puríssima d' eix segon baptisme qu' infundeix una naturalesa menys material y mes delicada, obrintli dolsament los ulls, l' imatge divina y casta de son primer amor.

¿Com se feu que despres d' haber respirat un sol vespre l' ayre que la Julita respirava, aquella cara se li quedés al cor esculpida, y després illuminés son somni la llum d' aquells ulls blaus incomparables, ahont se pensá veurer replegada tota la bellesa espiritual dels ángels y

madonas de la mes pura escola italiana? Com se feu que despres d' aquella nit desvetllada trovés enbalsamat lo dematí y li sembles Barcelona una vall encantada y las horas que l' acostavan al vespre li fossen incomparablement llargas, y 'ls vespres de casa don Joseph ab un no res li passessen, esborrantli la noció de temps y de lloch, y sos desitjs y ambicions d' home, portantli l' esperit y la pensa lluny d' assí baix á una contemplacio celestial? ¡Deu ho sab! Grossos llibres s' han escrit y encara 's poden escriurer vestint de bonicas y confosas teorías est problema, y may per may cap d' ellas será capas de complaurer á la curta rahó humana. Jo 'm desentench de probarho tant solzament. De totas aquestas filosofias no mes podem creurer que se 'n dedueix una sola experiencia. A certa etat de la vida cualsevol circunstancia, que vingui á tom, aixeca 'l vel que tapa á dintre del cor un niu de sentiments amagats, que llavors s' escampan per lo nostre enteniment com lluminosas guspiras, y á son escalf lo pit s' inflama, apareixenthi cerclat de foch, y donant llum al cel de la futura vida, aqueix mot sagrat escrit ab puntas de diamant en lo front de totas las criaturas com un sagell de sa procedencia divina y que no mes diu, *¡amor!* ¡Qui sab si aquella poesía melancólica que respirava, afinant son gust delicat, l' habia fet mes vulnerable que als altres que no tenen son talent trempat en l' aygua de passadas amarguras, á la primera impressió d' aquella hermosa nina melancólica com ell, tota ideal, vaporosa com l' imatje de las sevas indefinidas esperansas, com si ab alba vestidura oferís á Deu lo cálzer de las sevas llágrimas, y la preguera tendre de son incert pervindre!

Fou lo cert, qu' al cap de vuyt dias de passar á casa don Joseph los vespres, alguna cosa 's debia poder reparar ab ell de la nova forma de sas conversacions, del tremolar que á voltas la seva veu prenia; de la frisansa vaga que ab sa inquietut demostrava, de l' abstracció intelectual que cubria 'ls seus ulls ab una lleugera sombra de distracció y desvari, de la foguerada que li enrogia

mil vegadas la cara quan crehuava la vista ab la dolsa mirada de la Julita: alguna senya espressiva portaria en tot ell estampada d' una malaltía casi be fulminant, quan una nit després d' una delitosa vetllada, al encaixar en la porta de casa de don Joseph per anarse 'n á direccions diferents ab don Cárles Suari, son amich mes íntim de desqu' era á Barcelona, aqueix en lloch de despedirlo en pau se 'l atragué ab los brassos, y mirantlo un moment de fit á fit,—Ferrand, li digué, mitx renyantlo mitx compadeixentlo—sentiria molt que m' hagués equivocat, creyentlo á V. desde 'l primer dia un amich enter. Ja fa vuyt dias qu' un pensament comprimit li está fent mal ¿qué no ha conegut encara tota la meva franquesa? Jo tinch gelosía fins de las penas dels meus amichs.

—¡Oh, gracias, Suari, gracias! Perdonim..... Mes, ¿qué es lo que tinch qu' així se 'm conegui? Pateixo, sí; no se si m' afoga aqueix ayre que 'ns rodeja, que 'ns crema 'l pit, no se que faig, no se que sento, ni se qué somnio, Cárles,—afegí, tranquilisantse de la primera agitació á mentres se descarregava del pes que l' oprimia y tot deixantse acompanyar per ell en son camí, es un misteri que 'm fa por descubrirlo y enténdrel, que 'm dona plaher y tristeza á cada minut, y 'm fa viurer d' una manera extranya. Voldria allunyarme d' aqueix país, y m' espanto de deixarlo. Voldria saber si es la mort ó la vida aquesta convulsió que 'm fa debategar ab forsa 'l cor, ab tanta forsa que 'm sento malalt de debó.

—¿Tant l' estima? va esclamar en Cárles maravellantse de la intensitat d' aquell sentiment.

—¡Oh,—feu sense poder casi tornar lo suspir,—es ella?... es amor?...

—Sí, Ferrand, es amor. Amor com pochs lo comprenen y mes pochs lo senten: la passió noble que corresponia al seu honrat y gloriós passat.

—Es dir... que tothom haurá llegit en mon front..... y ella haurá conegut aixó que jo no sabia... y dech ferli llástima tan... Cárles, per la amistat de que m' ha donat tant acabada proba espero agrahirli un primer y derrer favor.

¿M' escusará de la meva inesperada desaparició de Barcelona als bons amichs que hi deixo? No 'm sento ab forsa pera tornar á pujar aquella escala. Demá dematí avans que 'l sol la desperti al dia, desde sota de son balcó li enviaré 'l primer y últim bes de la meva ánima. No se ahont aniré després. Mes tart ja rebrá V. novas mevas...—De cap manera! Ferrand, no li permeto. Per la meva amistat, per la felicitat de V. es necessari que 's quedi. No mes li recomano un xich de calma: no mes que s' aconselli del seu mateix bon judici; que 's sostingui en la sana filosofía que professa. Avuy V. s' ha sorprés enamorat d' una dona hermosa: la fantasía de sos anys li demana sos furs, ¿y es un crim aquest sentiment que V. hagi d' afogar la veu inspirada del seu cor, y fugir de la terra que ella trepitja pera no trovarla may mes en son camí?

—¿Qué 'm resta sino aixó, si 'm sento defallit, incapas fins de pensar res rahonable?

—¿Qué li resta? Tot encara. ¿No apaga l' aygua fresca la set dels llábis? ¿L' aygua d' amor, no apagará l' amor de l' ánima?

—Ella no pot estimarme: no es una noya com las altres; val molt mes. Y jo soch un desgraciat...

—Es qu' ella no sab res d' aixó.

—Mes val que may ho sápiga. Tampoch tindria mots per dirli, ni forsa per esperar d' ella una compassió que no li tinch de mereixer, faltat de las sevas escepcionals virtuts.

—Ferrand, ¿te confiansa en mi? no sab que soch casi be 'l germá gran de las duas germanas?

—No mes se, que no se qué tenen las sevas paraulas que 'm tranquilisan y m' asserenan: no obstant...

—M' ha dit moltas vegadas, que si estava malalt tindria ab mi com á metje tota la seva fé. Donchs are que te malalt l' esperit, deixem donarli la ma pel mitx de sos atormentats pensaments.

—¡Voldria besar aqueixa má bondadosa!

—Fins demá, ¿eh?, li digué en Cárles somrient, deixantlo ja á l' entrada de casa seva y gotjant en la caritativa idea que l' animava.

—Siga aixís! no vull esser desagrahit... fins demá.—Y sentí com qu' anés desvaneixen la broma de son esperit lo ressó que s' anava perdent en las sombras de las petjadas de 'n Cárles. Y la nit que á l' un l' entretingué ab falagueras esperansas, á l' altre li va inspirar diferents medis de cumplir los bons desijts qu' havia concebut. Omplert son cor d' una passió generosa que temps ha que 'l vivificava bessava sempre desinteressats afectes, y la felicitat que ell estimant y sentintse estimat habia descobert, haguera volgut que portés á ferli companyia en son cel á tots aquells de qui mes estava. Y com anys ha que estimava tendrament á la Rosalía y á la Julita, essentlos com ell mateix se deixava de dir lo seu germá gran, no es estrany que formulés lo propósit de ferli de bo á la Julita, á la mes débil, al home que conceptuava mes digne per esser depositari de sos angelicals pensaments, de mes bon sentit pera dirigir las sevas raras cualitats, de mes cor pera compéndrerla, y mes esprés pera satisfer en forma de enamorat espós, las aspiracions candorosas d' aquella delicada criatura.

Ab aixó l' endemá encara no era hora ni altre, es dir, debian ser cuarts de deu del dematí, que ja entrava á casa de nostras amigas com qui 's fica á casa seva, que poch se 'n faltava, donant expansió á son festiu carácter, y esbalotantho tot en las dependencias del pis que atravessava, ab un aria del *Roberto* qu' ab una veu de baix molt alta cantava. Va obrir ab una revolada la porta d' allá hont hi habia en Quimet, y al primer Deu te guart se deixá caurer en una cadira que casi 's va deslludrigar.

—Ola, noy, va cridar sense girarse lo futur apotecari, que en aquell acte feya servir á totas duas mans de prempsa sobre un rastell de papers d' estrassa, tots plens de plantas: oy, que 'm vens be: ja veurás, apreta aquí, que hi farém mes forsa, pera lligarlas ab aqueixas fustas; que m' en vaix á desar aquestas especies, que m' han quedat molt ben assecadas. Ah, 't tinch d' ensenyar un *orchis* qu' he rebut d' allá dalt, que may cap *salep* exótich ha presentat un *bulbo* mes desarrollat. Comensa d' atrofiarse,

pero...—Home! has d' anar á recullir una etzavara qu' he vist avuy, á derrera del *Prado catalan*, que 'm sembla que 't fará pessa: no has vist res mes horrorós!

Y 'l futur metje va esclafir una rialla que li feu afluixar los brassos, y l' obra de 'n Quimet de tota la matinada per miracle 's salvá d' anarsen á rodar per tota la cambra. Sort qu' en Quimet hi va esser amatent mentres l' altre habent sentit una veu molt coneguda que desde la porta, lo cridava, deixava estar las malvas, y corria cap á la porta á fer entrar á la Rosalía que 's venia á informar per quin sant se feya la festa de serhi en Cárles en aquellas horas. Mes adonantse de la tribulactó de 'n Quimet, també li escapá 'l riurer, y dirigintse al nou arribat ab tant falaguera espressió que li omplí de goig la seva fesomía ja sempre expansiva.

—En pobre Quimet, va dir, está de desgracia: figurat que ahir á la tarde nosaltres duas nos varem ensenyorir d' aqueix cuarto de las set ciencias; y li desarem la clau á un lloch que no mes la Julita y jo la sabiam; y 's va quedar condemnat á no entrarhi fins que volguessem; per aixó al vespre ell y 'ls altres Linneos nos varen obsequiar ab la seva presencia; y per aixó de 'n tota la vetllada no 'ns podiam tenir lo riurer. Y com la Julita es la seva ajudanta en aqueixos treballs herbolaris, y avuy no s' ha pogut llevar encara perque está molt nerviosa, aquest senyor no ha pogut fer res de 'n tot lo dematí.

—Ja qu' are de prompte no 'm necessitas pas,—feu en Quimet aprofitant l' arrivada de la Rosalía,—deixam estar un xich perque pugui acabar aquesta classificació.

—Be; ¿no es pas que tingui res la Julita?

—Ca, no: jo crech que 's va impressionar ab aquell paper de don Ferrand, y com es tant delicada, are al dematí tenia un tremolor... pero d' aquí á una estona ja s' alsará.

—Millor: donchs, vatja, ara, don Joaquim, es necessari que 't deixis d' hervas, y que m' escoltis; li digué en Cárles estirantlo per las duas butxacas del jequé, que no perque fos nou se li posava gayre pintat, gracias á al-

guns magnífichs exemplars de varis tubérculs que volia portar á l' universitat;—que 't vull parlar, ja que segons la Rosalía suposa no 'ns pot sentir, de la teva *ninfea alba:* jo crech que se ben be la causa d' aqueix atach de nérvis, afegí mirant á la seva amiga. Y rodejats de papers, de llibres, de plantas, de pedras y d' ossos, assentats tots tres ab un sofá, la Rosalía al mitx, varen tenir una conferencia d' amor.

La Rosalía fou la primera de parlar: abaixant una mica 'l cap, escapantli 'l riurer, y mirantse de reull á n' en Cárles.

—¿De quina conspiració 's tracta? va preguntar.

—Estém al mitx del dia; tenim la porta oberta y enrahonem alt; li respongué en Cárles ab enfática gravetat.

—Convensuda, donchs, ¿de qué 's tractava ahir á las onze del vespre, quan portava lo vent al meu balcó paraulas trencadas, suspirs y agitació de dos bultos suspitosos que s' allunyavan de aqueix carrer?

—En Cárles se la mirá tot parat, li agafá una de las cintas blavas que li llassavan á la cintura son vestit blanch y, rientse 'n també per sota de son bigoti negre:

—De ferte capitana de la policía de nit, va dir; y després hi afegí mes sério: per poderte fer refredar, y sentirte lendemá tossir.

—Fugiu... aixís van los catarros! Quimet, sabs cap arrel contra manías? La medecina es insufrible.

—Mentres no hi siguin los metjes...

—Vaja perque tu ho ets tranzijeixo. No vull pas esser curiosa: tu tens la paraula per lo que 'ns volias dir. Y ab un to d' alló mes carinyós continuá. ¿No has parlat de la Julita?

—Vaje l' una curiositat per l' altre: saltá en Quimet aguaytant al sostre; sense aqueix carácter no 's reconeixeria l' especie.

Lo jove metje 's girá ab sos amichs, s' estirá la rissada perilla, y ab ayres d' embestir la seva cuestió,

—Digueu, los va dir: ¿heu notat res en la Julita d' uns quants dias á n' aquesta part?

—No, respongué en Quimet desseguida, ¿per qué?

—Si: feu la Rosalia després d' habershi pensat un instant ¿per qué?

¿Qué has observat?

—La veig mes distreta, te unas estonas tristas, com si la mortifiqués algun pensament, sembla, que las sevas meditacions son mes penetrants.

—Está be; jo no sabia aixó; mes sabia la segona part. Are crech mes que Deu li ha enviat lo qui ha d' ésser son bon company en la terra. Aqueixos síntomas ferman mes la meva opinió. L' imatje de l' amor deu dibuixarse en sos somnis. Y ella qu' ha nascut per estimar, si ja comensa á reconcentrar son esperit en torn d' aqueix resplandent estel de la vida humana, s' ha de sentir felis y regenerada quan s' adoni de que estima, y qu' es estimada ab passió, ab deliri, ab tota l' ánima, de l' home que ha de ser mes exprés per las sevas espirituals necessitats, qu' es verge de cor com ella, á qui considero tant germá com á n' ella mateixa dels habitants del cel que vosaltres coneixeu tant be com jo...

—Que fa un mes qu' es á Barcelona, y es molt guapo, y es militar, y ve aquí á casa cada vespre? hi afegí la interlocutora.

—Ab ell no 'm faria pas res que s' hi casés, va dir en Quimet: are ab cap mes militar, que voleu que os digui...

—Home, tractantse d' ell es clar que no 's tracta de cap mes.

—Sabs, Cárles, que si n' estés enamorada m' ho hauria dit?

—Y tu li ets dit tot á n' ella?

—Es qu' ella es mes innocent y mes bona que jo: y aixi dient, rebregava llastimosament un bech de sas planxadas cintas, y 's tornava un xich vermella.

—Y aixis jo també ho sabré, que no feya sino pensarmho.

—Pobre Quimet, li respongué allavors ab una manyagoya espressió d' afecte; no 'm fa pas res que ho endevinis. Perdonam lo no habertho dit avans. Tots quatre som

germans, y 'ls secrets entre nosaltres ja no dihuen. Avuy ens confessarem ab la Julita, y tu ja cal que diguis aviat al pare las tevas malas intencions. ¡Ay, reyna! no voldria pas qu' ell se 'n adonés avans de dirli.

—No tingas por, dona; no frissis; deixam fer á mi, y fora.

—Jo tinch sort, va dir en Quimet, que las flors m' estiman; ó sino...

—No 'n passis ánsia, li respongué en Cárles; ja vindrá l' teu dia. Are no mes hem de discorrer qué es lo que convé á la teva germana.

—¿Ja sabs si en Ferrand l' estima?

—Tant, que faig de procurador seu devant de vosaltres y d' ella, per veurer si li puch donar aviat una esperansa que la desitja com un maná diví.

—Donchs que no li ha dit res á n' ella?

—Y 'l qu' hauria trigat á dirli: s' ha pensat que no faria cas de la seva passió, y per altre part, quan ella 'l mira pert tota la seva serenitat y equilibri, com tothom se 'n pot haber adonat.

—Avuy mateix, exclama la Rosalía, jo sabré si la Julita ha pensat ab ell.

—A poch á poch: atesa la naturalesa d' aquesta noya hem de anar ab totas las precaucions. Aqueixa delicada missió te l' has d' encarregar tu, perque ets qui mes fondament la coneix, y á qui ella te mes afectuosa confiansa. Y te l' has de saber atraurer sense adonarsen ella, sense ferirli la sensibilitat ab una conmoció massa forta que podria trastornarla.

—Sí; mes ja veuras. Fora, 'm sembla, millor qu' ella tota sola anés llegint als ulls de don Ferrand lo llibre del seu cor, y escoltés de sos llábis las primeras falagadoras paraulas, y s' anes trovant embadalida ab son alé misteriós, á fins qu' un dia, sorpresa y maravellada, vingués á plorar á ma falda la primera llágrima de felicitat condensada en lo nou cel ahont volará 'l seu cor. Llavors ab un sol bes de germanal afecte li obriria 'l camí de sa ventura en eixa vida, y allavors los nostres pares inter-

pretant lo seu amor, potser la confiessen al amor generós de don Ferrand.

—Molt be, molt be; no obstant tu mes forta, li has d' anar dant la má pera sostenir un suau equilibri en la seva ánima impressionable. Ella qu' es un pur alé d' amor, que tant estima á totas las cosas, no pot exposarse sense estar preparada á la ratja violenta del amor passió, del sentiment enérgich que haurá de confóndrer ab lo primer amor d' un home. Voldria deslliurarla del perill que veig en lo primer debatech de son esperit, desconegut de la seva innocencia. Quimet, Rosalía, ¿no la compreneu aixis; no vos ho sembla que la Julita no es una criatura com las altres?

Se li mullavan los ulls á la Rosalía.

—¡Pobre sensitiva, deya en Quimet, que has de viurer en un etern invernacle! Voldria que poguessem reconstituir la seva pobre naturalesa pera donar forsa á son esperit.

—Tinch confiansas de curarla: ahir vespre mateix vaig comensar mon plan médich y la trovo sensible al tractament. Quan li vaig donar la má pera despedirmen li vaig preguntar si habia trovat llarga la vetllada y va quedar parada al saber que ja eran aprop de las onze. Li vaig dir que no se si ho feya que 'l pentinat li escaygués molt, ó que n Ferrand l' habia estat mirant sempre, y ab aixó que demá tornés á portarlo. Y sense temps de pensarho, estrenyentme convulsivament la má, y guaytantme d' aquella seva manera va esclamar.—¿Te n' has adonat? Y tu 'm dius avuy qu' está fortament nerviosa: ho esperava; es lo primer pas cap á la crísis ahont vull portarla. La veig disposta á estimar á n' en Ferrand, y ab la ajuda de Deu ne preveig d' aquí una saludable metamórfossis que pot portar la felicitat á n' ella y al seu enamorat galan.

Ja 't tenia per metje, va dir en Quimet, mes no per director espiritual. Ara nós has de dir lo que á nosaltres nos toca fer.

—Tots hi hem de posar la part en aquesta obra comu-

na. Es la nostra germana petita, á qui no n' hi ha prou de ferli patons al contemplarla guapa y carinyosa, entre tots l' hem d' ajudar á pujar lo segon replá de la vida.

—Si no t' hagués estimat may estich qu' avuy m' enamorarias,—va escapar de dir á la Rosalía, mentres en Cárles li prenia la xica má, á tay d' entrar á formular las sevas disposicions.

—Jo crech que ja estem entesos, puig convenim tots en lo mateix pensament, y cadascú sabrá qué li caldrá fer, mentres anem adelantant lo propósit. La primera providencia, tant per no faltar al respecte y atenció que de nosaltres mereixen, com per lo molt que poden ells ajudarnos, lo que s' ha de fer avuy mateix es que tu, Quimet, escriguis al teu pare exposantli tot lo que passa: jo corrent ab en Ferrand á alentarlo en son poruch atreviment y darli alguna advertencia sobre la manera de guanyar aqueixa batalla. Feta aquesta obra de caritat vinch á esmorsar ab vosaltres: totas duas necessiteu un metje aprop, ó sino no tastariau res d' avuy. Acabat, me 'n portaré 'l teu pare á donar un vol, y parlarem de la Julita y de tu... y la má de la Rosalía comunicá á la de 'n Cárles un lleuger tremolor, que per simpatía feu bátrer alegrement son cor; mentrestant, continuá, tu 't cuydarás d' ella, y 'm donarás part de cualsevol cosa que li observis. He de rébrer de la teva má la medecina qu' entre tots li prepararem: de l' enginy ab que has de durla, no te 'n tinch de dir res.

—Vaja, gracias...

—Tu, petit Decandolle, continuarás ab las llissons de botánica. A las ánimas contemplativas l' análissis de la naturalesa las fa mes fortas pera sufrir las batzegadas del cor. La pot distraurer de las abstraccions estéticas de que 's deixa portar tant sovint, y no 's sentirá tant represa de la rosada copa del amor. Y conmoguts tots tres, contents, esperansats del éxit, s' espargíren á guardar cada un son punt estratégich, com si 'ls donés ayre per doblar son pas, lo rossech blanch del ángel de las tendres amistats.

sentia, no eran d' aqueix plaqué que tapa ab una lluentó superficial tantas nulitats y pobres inteligencias, qu' avuy dia malmeten totas las professions. Aixís es que las ciencias naturals, la física y las matemáticas, venian á esser la nutritiva subsistencia de son clar talent. Ab la filosofía y l' historia feya llum al seu raciocini pera trovar las reglas inmutables que son assenyaladas á la naturalesa bruta y á la espiritual. Per aqueix camí descubria cada jorn igualtats y simetrias entre 'ls fenómens aparentment perteneixents á variats ordres. Y saborejant aqueixas armonias, endevinava maravellosas lleys, que 'l duyan á relacionar los globos celestes ab los terrossos de esmenussada arena que assí baix trepitjem; la organisació dels cossos visibles, ab lo mon microscópich; las propietats dels minerals ab las funcions dels sers vius; la historia dels pobles ab la vida d' un sol home. Y totas aqueixas lleys, y relacions, y armonias, las veya convergint mes ó menys dretament á sagellarse en la inteligencia humana, de desde ahont com irradiacions lluminosas se n' hi portavan lo pensament y la mirada á un centre mes alt, font de tota creació, punt al voltant d' ahont se gronxa l' univers inert, suprema inteligencia qu' aclareix l' inteligencia nostra... y adorava las emanacions de Deu, ja que 'l trovava agradosament en lo camí de sa vida espiritual, com avans la havia trovat en son cor, desde la falda de sa mare. D' aquí per forsa n' habia de neixer un gust indefinit, ab que vejés translluirse la bellesa del fons ó de la forma de totas las cosas que apareixen al mon espiritualisadas ab eixa flama divina que distreu dolsament de la terra als qu' han aprés de sentir. Y de totas las bellas arts la música era la seva estimada. A un sentit finíssim afegia una atmirable llestesa en los dits, que en altre temps li va facilitar lo poder recorrer casi tota la instrumentació, si be que ara no mes se assentava mecanicament al piano en las escatimadas estonas que l' ocupació de sos dias lo deixava en vaga, reposant de son trevall en aquest plaher desinteressat de la seva ardorosa fantasia. Aixis amorosia la

aspresa que li podian haber comanat al cap de vall de cada vespre totas las demés horas consagradas al raciocini, al fret análissis del genre humá. Aixis conrehuada la seva sensibilitat natural, y, adressada cap al be per l' exemple de las costums puritanas del seu pare, habia vingut á esser fortament susceptible á tots los generosos afectes. Sabia ser un amich lleal no tant de boca com de cor, y per altra part coneixedor d' aquells que donan amistat y dels que 'n fingeixen, aixis com era pels primers en totas ocasions una segona providencia, assemblantse la seva bossa á la taula sempre parada del ateniense Cimon, tenia també una certa franquesa, pera fer enretirar de aprop seu la manyosa hipocresia y la parássita adulació. Ab prou energia de carácter pera no sufrir cap tort, era incapas de ferlo á ningú, trovant sempre maneras de quedar be ab lo mon, donant sempre á Deu lo Deu y al Cesar lo del Cesar. No feya rotllo ab lo barret á la ma entre la bulió de barbamechs y barbacerrats que venen á fer de lacayos á la despótica voluntariosa societat. No obstant, ni 'l seu bon tacte per coneixer la gent, ni la independencia de son natural estudiós, ni la seva franquesa, devegadas un xich rústega l' habian deslliurat de besar los peus á la deesa, que captiva á la jovenalla ab suavíssimas cadenas d' or. Jo no se pas en aqueix punt quina es la millor doctrina; mes es lo cert que en premi de aqueixa mica, mica, d' esclavitut á unas cuantas formas convencionals de la vida, en lo bon cer de son sitial s' hi lliman moltas aspresas del geni; s' hi apren lo coneixement dels homes, la manera de fugir dels uns y acostarse als altres; s' hi trovan talents que comprenen á las ánimas delicadas, y allavors los malaventurats no 's quedan órfans en la vida; l' enginy s' hi agresola, 'l carácter hi pren forma, l' industria hi prospera, lo comers hi atresora, l' art ne treu las formas verossímils de la inspiració y la ciencia s' hi torna expansiva, á fi de que els seus mérits y utilitats, fora las robas escardalencas que be massa la vesteixen, plaguin mes als homes que ve á redimir d' antigas miserias, y vagin

á veurer en sas fonts abundosas de caritat y salut. En Cárlos ho comprenia, y sortia á voltas de son cercle intelectual, pera confondrer's, sense perdrer's, en eix soroll extern. Hi trovava distraccions agradosas, y á voltas també hi aclaria l' occeá agitat de las ideas que mantenian son cap en activa efervescencia. Y ja n' hi habia prou perque fos universalment admirat, estimat y festejat en los cercles de la mes distingida societat de Barcelona. Pot ser s' hi ajudava ab la gracia del seu parlar, que prenia ab admirable naturalitat totas las formas imaginables; bonica consecuencia del cumplert y variat repertori dels seus coneixements. Sabia enrahonar ab los vells de las cosas d' *aquell temps,* de la desmoralisació moderna, y de dolor reumátich: ab homes de mitja edat, de política, dels giros del comers, d' obligacions del estat, ó del objecte de llurs manias particulars: ab los joves, de ciencia, de literatura, de cuadros, d' ateneos, de llibres, de periódichs, de autors, de noyas, de viatjes, de caballs, de teatres, de música, de reunions. Parlava ab los noys de materias rudimentarias, agradantli la seva ignocencia ó atreviment, y fentlos agafar afició al llenguatje dels homes. Ab las senyoras tocava totas las teclas de l' escala de la seva vida; si eran nenas de dotse anys hi jugava á damas, y 'ls ensenyava mil secrets y habilitats; á las de quinse 'ls deya versos, y 'ls esplicava historias, endevinava sos somnis y sabia 'ls personatjes que ensopegavan cada vespre al carrer de Fernando. Ab las de vint disertava sériament d' amor y de modas, admirava 'l talent dels joves á qui mes distingian, ó era 'l confident de las sevas relacions. Ab las de trenta, essent solteras tractava l' amor en absolut; essent casadas feya festas als nens, y 'ls deya la higiene de la temporada. Mes enllá, historias íntimas, política, xismografía, ópera, ó nirvis. Epílech: era un doctor *deliciós.*

Mes aqueix apreciable compendi, del que tots vostés ne coneixen exemplars aumentats ó corretjits, no pas per ser lo que hem dit, deixava de tenir vint y sis anys; y la naturalesa que te reglas generals sense esepcions, no

s' habia descuydat de venir á picar á las portas de son pit, avisantlo que ja era hora de estimar. ¿Quin nom habia esmaltat en son cor lo foch brusent de la seva joventut? Ja no es un secret pera nosaltres, que estimava y era estimat de la graciosa filla de don Joseph Herrero. No 'ns hem pas de ficar á endevinar lo perque y á buscar las causals de sos amors. Ab ell com en molts altres, una de las rahons era 'l *perque si*; que hi ha horas qu' es prou convincent al estudiar certs cassos que provenen de la mateixa essencia de las cosas, ó dels drets *naturals il-legislables*. Comensá á esser tertuliá de la casa de nostras amigas quan encara las pessas de cos que vestia, no li arrivavan en la seva elegancia de col-legial á cubrir tota la regió lumbar. Un xich mes avensat que 'n Quimet, habia no obstant de ser per forsa lo company dels seus estudis y entremaliaduras, y 's trová company que no va adonarsen, dels jochs y passeigs de las sevas germanas. Ell va deixar mes aviat los corredors inquisitorials del ruinós edifici, que potser perque anyorés mes la perduda calma, magestat y silenci de convent, va ser condemnat tants anys als vituperis d' un institut de segona ensenyansa. Y quan encara en Quimet de desde las finestras de la facultat de Farmacia s' enbadalia en la contemplació d' un jardí botánich que pels deixebles aplicats, no mes arribava á tenir lo valor d' un amor platónich, en Cárlos ja 's despedia d' aquella exposició de las miserias humanas, y del tuf mefítich de las tristas salas del hospital. Acostats per una amistat sólida, neta de tot mirament social, se sentian atrets fins per la divergencia de opinions y gust en algunas cosas de cada hú, que eran mutuament respectadas y atesas, com si 'ls vincles de llur inseparació fossen una germandat de sanch. S' eran necessaris l' un á l' altre en tot alló que no fos dependent de la seva especial carrera: allá hont era l' un s' hi veya l' altre, y era igual lo nombre de sas relacions. Mes en Quimet passava casi no ovirat á prop seu, perque tenia menys necessitats intelectuals y semblava mes humil, perque passat de l' historia natural totas las

altres cosas las tractava com aquell qui diu, per cumpliment. No era, diguem, una potencia social pera saberse posar en relleu ab tothom y en totas las circunstancias, dominantlas com son amich, ni era tampoch una nota dissonant en cap cuestió que 's tractés, puig tenint una educació acabada, tenia bastant sentit práctich, pera no fer insípida ni desbaratada la conversa. Això, ab la seva senzillesa y bondat á tota proba, fillas y causa tot plegat de las costums y aficions que li coneixem, feyan que 'n Cárlos l' estimés ab desinterés y li plagués la seva companyia, y feya al mateix temps que 'l seu geni dols y pacífich fos mes conegut y estimat. No cal dir si en Cárlos habia conseguit l' aprecí de don Joseph: cal dir no mes que cada estiu s' afegia un parell de mesos als fills del senyor Serapi, á n' á qui enjovenian las delitosas palestras ab que sempre conbatia al jove metje, representant en la seva carrera d' un element del modern progrés científich. Velshi aquí com las tres familias feyan tot un gavell, y com la Rosalia y la Julita, en Cárlos y en Quimet, eran cuatre amichs que ni germans, ó mes be cuatre germans que ni que fossen purament amichs s' hagueran mes ben avingut.

Aixis se varen comensar las amistats de 'n Cárlos ab la seva estimada, sense poderse donar rahó l' un ni l' altre de la intensitat que podrian pendrer. Nosaltres, no obstant, casibe 'ns atrevim á aclarir aqueix punt, ja que coneixem la vida y miracles de tots. L' esperit valent d' en Cárlos s' habia de trovar be al costat de la vivó de la Rosalia: s' habian d' anar acostant á cada nou pas que tots dos atrevits donavan, per la lluminosa via de son enteniment. Sense volerho fer, habian d' estrenyer lo nu que 'ls lligava cada cop que s' ensopegavan en las regions mes puras y claras, ahont porta la imaginació viva, la comprensió perfeccionada, y el sentiment artístich, que 'ls feya saborejar bellesas y armonias que no se n' adonavan á vegadas no mes ells. La naturalesa no podia oferir á n' en Cárlos idealisació de l' estructura moral, de la virilitat, valentia, aplicació, geni y fran-

quesa del fill de Catalunya, germana mes apropiada, que la ardent y morena Rosalia de sanch andalusa, ab sos ulls qu' amagavan un cel de passions puras, ab son delicat perfil, trencat color, llestesa de moviments y abundó de paraulas que illuminavan son ser com uns quants raigs devallats del cel blavíssim que encara avuy deuhen anyorar aquellas voluptuosas rassas, que mals vents espargiren enllá del Africa. Ni aqueixa ánima inflamada ab lo calor de son trevall intern, ab la generositat y grandesa dels seus desitjs y pensaments, podia reposar tranquila dessota l' amorós esguart d' uns altres ulls que no fossen negres, violents y penetrants com los ulls seus: perque no li haurian llegit tot lo cor; perque ella no hi hauria endevinat una mar de sentiments generosos, de espiritual hermosura, de celestial poesia; un poema de creencias, d' esperansas, de dolsuras, d' energia; una flamarada d' amor com l' amor que ella comprenia y desitjava. No hi habia mes, sino que l' un habia nascut per l' altre, y cap de ells haguera comprés la vida, si hagués perdut de sobte amistat tan tendre. Son amor nasqué expansiu, brotant d' ell cada dia blancas y castas flors de germanal afecte com una manera de comanar tant ignocent felicitat á tothom qui 'ls coneixia, y no obstant ells, quan un dia, 'l dia mes felis de llur joventut s' ho digueren la primera vegada, se cregueren fer un descubriment, y feren un quant temps instintius esforsos pera no vendrer ab las miradas son hermós secret. Quan en cumpliment d' un desitx de la Rosalia, en Cárlos volia embastar la cuestió á don Joseph, encara no s' habia acabat de tornar vermell, que 'l seu segon pare 'l va desconcertar fentli á saber que ho habia entés mes aviat qu' ells.

Per aixó hi habia algú que encara no ho sabia, habenthi desempenyat una interessant part intermediaria. La nostra dolsa amiga, la Julita, may habia atinat qu' ella y la Rosalia poguessen esser estimadas de diferent manera per en Cárlos. Ella 'ls tenia á tots dos per sos germans mes grans. Al mateix que 'ls estimava ab aquella seva angelical tendresa, escoltava sos consells, y 'ls respecta-

va com á sos inmediats directors. Ell las dirigia á totas duas en sos estudis de música y pintura; ab totas dos repassava las mellors obras de la bella literatura: sols qu' á n' en ella com á mes petita la mimava ab senzillas deferencias; com á mes débil devegadas la sostenia ab son bras al tornar de sos passeigs; y com á mes ignocent li donava, diguemho aixis, la ma, pera dirigir ab especial tacte lo vol acalorat de sos encantats somnis, duentla á poch á poch á tocar las cosas de la vida terrena, no pas per so afogantli totas las ilusions, ni fentli perdrer la fé que tenia en tot, y que era la llantia mes brillosa en lo altar puríssim de sa candidesa. En Cárlos avensava de uns quants anys á las duas noyas; y aixis com la gran no desmentia sino que confirmava de sobras la opinió que concedeix á la dona un parell de ventatjas en son ingeni sobre l' home, la Julita ab sos divuyt anys vivia en la regió dels quinze. Ab aixó en Cárlos que ab fonament se considerava á la ratlla de la Rosalia y sentia confondrerse com germanas las sevas inteligencias, no hi veya una dona en la delicada y transparent fesomia de la Julita, en la rossó d' aquella testa de célichs ulls y llabis verginals, en aquellas llágrimas que nacaravan sos misteriosos parpres, en aquell somriure qu' iluminavan sa ignocencia, hi veya una cosa mitx real, mitx ideal, vaporosa, infantil, angelical, com la nina dels amors de las románticas trovas; era com un alé d' ayre, y al seu costat semblava que s' habia de fondrer com un llir de cera, ab l' escalf de la seva jovenesa, y ab l' esplet de son enginy. Per aixó l' estimava mes que no s' estima á una germana petita; y si l' amor no fos esclusiu, si dos grans afectes poguessen coexistir en una mateixa ánima, ben segur que hagueran estat totas duas las deesas del seu cor. Y ben segur que si, creyent que en la terra verge del cor de la Julita s' hi podia desarrollar una passió per un home, hagués sembrat en ella son amor, hi hauria fet ben fondas arrels. Mes com aixó no era natural, com una passió profana no podia pendrer peu entre 'ls sentiments d' afecte universal d' aque-

lla hermosa filla dels cants de la primavera; y com semblava que la naturalesa s' habia entretingut espresament á lligar ab tota mena de relacions materials, intelectuals y morals la vida dels altres dos, no feyan ab sos amors un agravi á l' estimada germaneta, ni li habian deixat oir aqueix himne dels seus cors, que pot ser que l' hauria despertada massa aviat á la vida. Ella no l' habia sorprés en cap manifestació involuntaria qu' hauria desdit de la finura y educació de tots dos; ni l' habia deduhit de las graciosas tonterias que l' habian descubert á sos pares, perque ella no calculava, sino que sentia; no exigia estimació, sino que 'n donava; essent prou pera la seva humil felicitat las probas, no pas falsas, de germanal afecte que rebia de tots ells. Si en algun reconet de la seva ánima hi habia llevors amagadas de sentiments futurs no s' habia pas ella cuydat d' esbrinarho; y la preguera que cada dematí enviava á la Verge, era ben pura encara, ben desinteressada, ben be germana de la preguera de son ángel custodi, com lo cant dels aucells, com la llum dels estels, com la rossó de l' auba, com l' ayre dels rosers.

Mes un dia nostre poeta filosop y enamorat metje, al endevinar la efervescencia ab que bullia 'l cor de son novell y benvolgut amich l' oficial don Ferrant, tot plegat se va recordar de que una noya de divuyt anys ja es capassa de la mes gran de las passions de la dona; y 's va recordar que la Julita 'ls tenia; y li va semblar que la naturalesa no s' hauria olvidat ab ella de una lley moral tan comuna; y fins se va pensar no equivocarse, atribuintli un si es no es, de complicitat, en l' amor que inspirava á don Ferrant. Y com si estava de 'n Ferran mes encara estava d' ella, creyent que despres d' haber encarrilat á n' aquest per lo camí de la cordura á fi de que no morís d' una imprudencia, l' esperansa en tots dos, ab prou feynas nascuda, ja se sabria ab son enginy manejar, aplicar tota la seva voluntat á dirigir per l' espay desconegut ahont aixecava la volada, á la tendre coloma de débils alas pera que un sol massa cremat no li cegués

los ulls, ni l' afadich pogués repéndrerla, avans d' arribar á l' arbre de fresca sombra ahont faria lo cast niu. Per aixó demaná concell á sos germans, y per aixó s' aplegaren á estudiar los medis mes suaus que 's podrian posar en práctica, perque eix amor que, segurament per acabarla de curar y d' enfortir, enviava Deu á la delicada y simpática malalta de cor, en comptes de serli á n' ella fresch manantial de nova vida, no 's tornés una impetuosa torrentada que l' afogués en sa bullenta escuma.

Y tot lo plan que resolgué esser mes acertat lo concell de familia, atesas las rahons de la ciencia dels joves y l' esperiencia de las personas majors, fou espectant: es dir fer com que se la deixés caminar tota sola, y vigilar totas las modificacions que aparesquessen en son curs. Pensem qu' es de sobras lo dir que 'n Ferrant fou amplement iniciat en los misteris de la vida de la seva estimada. La interessant narració ab que 'ls hi esplicá en Cárlos, li acabá de fer perdrer la serenitat, arribantse á pensar qu' aquella criatura, mes que una noya bonica y virtuosa era una aparició sobrenatural que se li deixava veure, perque sentís en la vida tot lo calor, tota la admiració, tota l' esperansa, la veneració, la fé y lo plaher de la virtut y de l' hermosura, tot l' amor que pot sustraurer al home de la terra, y enportársel á las regions hont lo cor coneix, may siga no mes una mica, de la felicitat pura, que assí vanament espera y desitja, sense ni meys, compréndrerla. Desseguida, inspirat per aqueix éxtasis desfogá la mal tinguda respiració d' una manera que 'n Cárlos al sentirlo ni esma tenia per interrómprel, confós y embadalit devant d' aquella exaltació caballeresca del jove capitá, en qui si be habia notat ja alguna mica de correspondencia ab la vaga idealisació que matisava 'l cor de la Julita, no ho habia pogut tant be judicar com allavoras, que ben bé 's va convencer de que en lo pervíndrer de 'n Ferran, no mes hi habia dos camins: ó l' amor d' aquella criatura que divinisava, ó una desastrosa mort moral. Y casi diriam que ell mateix

s' hagué d' agafar ab tota sa fortalesa de son amor á la Rosalía, per afogar un generós impuls d' afecte inmens á la seva segona germana. Don Ferrant va prometrer que tindria seny y que sabria correspondrer á las paternals mostras de estimació que tota la familia desplegava convergents al camí de son adorat cel.

La Julita, l' endemá mateix, comensaria á esser amorosament dirigida: tot assenyalava que un venturós succés premiaria als que ab tant carinyosa solicitut la rodejavan y l' estimavan.

¡Pobre cor! ¡pobre rahó humana!

La Rosalía que per sa natural posició, al costat de l' interessada, la coneixia mes fondament, va venir á ser com una mena de secretari de la piadosa associació, y anava dant fidelment compte de las sevas diarias observacions. Ja que no se habia dit res á la Julita dels amors de la Rosalía; ja que aquesta fins ab ella habia sigut callada, potser per una lley de sentiment molt comú en eixos casos, com d' un delicat rubor ó caritatiu egoisme, que retrau á las donas de ser expansivas, com que al deixar de ser esclusiu son secret hagués de perdrer un xich son seductor encant; no hauria estat del cas ferli ara tota plegada aquesta confessió, perque tant be podia ser favorable com contraria als seus bons desitjos. Y la ocasió mes espressa de tocar aqueix ressort, ben segú de gran efecte, 's va deixar al llibre judici de l' estimada de 'n Cárlos.

Es clar que en Ferrant fou contat desde allavors com un membre de la familia, tenint á totas horas la porta oberta en casa Herrero. Mes no n' abusava gayre, perque lo que sentia, y lo que gosava, y lo que patia al costat de la Julita, no es pera ser dit. Volia cumplir tant de bona fé 'l que tenian pactat, que sempre tenia por de esser masa atrevit en la conversa; y tant be ho feya, tant be revestia de formas generals sos pensaments íntims, que casi be 's perdian de vista en lo prudentíssim cercle desde hont los borejava. Mes com lo cor de las noyas es tant sensible al reactiu del amor, y la Ju-

lita entre totas, era com entremitx de rosas la rosa mes blanca, no escoltava indiferent las hermosas paraulas que anavan dretament dirigidas á ferir la seva impresionabilitat. Ni podia resultar altre cosa d' un contacte amistós entre duas personas tant especialment francas, tant impregnadas de dolsas melancolías, tant amants de respirar la delitosa poesía de las cosas, tant plenas d' afectes germans, y tant espansivas com l' ignocencia, angelet de bellugadissas alas que encara jugava en sos desitjos de nen. La subtil comprensió de la Julita ajudada del bon concepte en que veya qu' era tingut aquell amable militar, adornat de tan recomanables cualitats, li feu sens dubte naixer un apreci á la seva companya, un agrahiment á sos obsequis, y una estimació per consecuent natural al esperit que de tots los seus actes se desprenia, molt semblant á la candorosa virtut que la vivificava á 'n ella. Y com que no sabia sentir las afeccions á mitjas, va ser ben aviat ja no una amiga, sino una carinyosa germana de 'n Ferrant. Semblava que respirava ab fruició balsámicas alenadas d' amor, entant que son galan, á qui no escapava la mes petita ocasió de oferirse á obsequiosos serveys, aspirava ab mes forsa cada jorn, cada jorn ab mes dolsura l' ayre retornador de una segura esperansa. L' enamorat donzell creya entendrer en los ulls blaus y sempre melancólichs de sa jove amiga una mar conmoguda de impresions novas; en sos rosats llabis una espressió de goig inefable, com lo goig intens que l' embadalia quan á 'n ella la contemplava y en lo seu cor que ab sas paraulas lo venía, una llevor potent que sense ella adonarse anava arrelant fonda y estesa, sombrejantli lo cor adormit, com si esperés qu' un dia al poder ell pronunciar á son interior una paraula sacramental, se despertés al escoltarla; y que l' arbre de son amor, deixondant llibre per son cel las platejadas fullas, llavors plouria á sobre d' ella una rosada que obriria á la nova y misteriosa vida sos ulls blaus. Aqueixa favorable puja de la seva fé y confiansa era ab motiu sostinguda per tots los al-

tres que treyan iguals cálculs de llurs observacions.

Mes com no volem fer cap tort á la veritat, hem de fer notar algun qu' altre punt negre en aqueix cuadro de perspectivas y d' esperansa. Quan s' ensopegavan totas solas la Julita y la Rosalía, quan algun cop, fidel aquesta al pactat conveni, y creyent la ocasió oportuna, feya sortir á n' en Ferrant en la conversa y deixava anar alguna paraula lleugerament intencionada, un moviment espasmódich de sos nirvis li trencava tot seguit lo color, se li apagava la veu, no podia contenir una respiració forsada y fins algun cop li saltavan las llágrimas. Y sa germana per amor de que no 's repetissen sos passats insults, se 'n anava á una altre materia mes inofensiva fins que aquells ulls delicats se tornessen á serenar. A primera vista aqueix cap de núvol podria semblar un bon senyal; mes la Rosalía que ho veya, no n' estava prou segura, y en aquells moments fins sentia un pressentiment estrany, casi be inverossìmil, de que anavan equivocats ab la Julita. Coincidian ab aixó unas nits que de 'n tant en tant passava plenas d' una angoixa y una frisansa que la debilitavan, fentli sufrir ensopiments tristos, despertantse tot sovint sobressaltada, y, agafant una por informe com la que senten los nins, s' abrassava estretament ab la Rosalía que sempre trovava maneras de distreurerla. Mes tot aixó en Cárlos pensava entendreho molt bé: era la crísis en ella mes violenta ab que passa l' ánima dels sentiments á las passions; la forma vaga ab que se li despertava la amativitat; lo preludi d' un amor qu' anava á esser intens y pot ser terrible. Mes los perills d' aqueixa reacció no feyan cap por ó 'n en Ferran que de dia en dia s' anava trovant felis; tant felis com hagués cregut may serho; pus tot li feya creurer que gosava de present un amor mes angelical y mes bonich, que aquell amor ja despullat de misteris que vindria despres. May s' habia afigurat que pogués succehir res mes que una entretinguda espera, en la que hi trobava inefables goigs. Aixís es que aquells dias bebia en lo got cristallí de la vida, tota la dolsó de las

ilusions enciseras de la juventut. Del pervindre res tenia ja que ferne, perque el seu pervindre era la continuació de son amor, y l' enamorada del seu cor l' omplia. Aquells foren los hermosos dias de la seva major felicitat.

Si no hagués estat per la Rosalía, que sense saber perque, no la creya encara prou preparada, ell ja habia tingut mil vegadas la boca oberta pera ferli la confessió de sos pensaments. Y en Cárlos també hi hauria consentit, tant per sos desitjos, com per estudiar tots los detalls de la conmoció que esperava que sentiria la Julita; si d' altre part, tot creyent que la reacció ja no podia ser perillosa, no hagués confessat que algun fonament podia tenir aqueixa pressumció de la carinyosa germana, á n' á qui concedia despreocupat talent; ó quan no, reconeixía la forsa d' intuició que fa esser molt dignes de ser atesos los judicis repentins de las donas d' imaginació. Y 's resolgué anar esperant mes, á veurer si alguna conjuntura favorable los deixaria coneixer ab certesa la disposició de la seva estimada amiga.

Aixís anava passant lo temps fregant sas amorosas alas lo front dels amichs nostres que de ell esperavan la satisfacció de sos afanys. Y com si 'l temps se hi interessés també, á favor seu feya miracles. Ja se sab que' á Barcelona sempre fan uns hiverns molt manyachs, pero no tant que privin al mes de mars de las calaveradas ab que 's fa coneixer per tots los cuatre vents: donchs aquell any ni vents, ni plujas, ni bromas ni *calamarsadas*. La primavera ja comensava á deixondir las plantas, y las taulas de la rambla de las flors hagueran fet creurer á cualsevol qu' eram á mitx maig. Ab aixó y haber passat la Julita un hivern exemplar per la seva salut, s' aprofitavan de la ocasió de reforsarla mes bé ab passeigs higiénichs, qu' arribavan fins á Gracia ó mes enllá, que posavan molt bé á n' ella, y á n' als altres gens malament. Pel camí solian fer dos collas: en Cárlos, en Ferrant y las noyas anavan al devant, no triantse sempre un mateix costat, sino del modo que s' esdevenia: en

Quimet hi era ó no hi era. Don Joseph anava ab lo pare de 'n Cárlos, als qui devegadas s' unian un ó mes senyors de la seva mateixa classe casi bé sempre de sos tertulians. Moltas vegadas no seguian la carretera; s' esbarriavan pels caminets qu' á cada costat l' entortolligan, tots encintats d' etzsavaras y hervas de olor. Aixís los jóves podian fer á las sevas damas galanosos presents, no tan escullits per son color ó son flayre, com per los acudits simbólichs, que ellas entenian perfectament, y 'ls corresponian ab mes gracia encara; y la tarde se 'ls fonia que ni sabian per hont habian passat. Allavors ni en Cárlos era metje, ni en Ferrant capitá d' estat major, ni ellas habian d' anar tant entercas com en los passeigs públichs ahont las senyoras s' analisan mútuament, ab menys caritat que malícia, sos ayres, vestits y figura; y en cambi 's podian deixar dur de son geni espansiu, com hi estavan acostumadas en las ombrosas pollancredas del Ter durant las delitosas temporadas de Camprodon.

Una de aqueixas tardes va succehir una cosa un xich estranya que l' apuntarem per las consecuencias que 'ns pensem que va portar. Habia fet un temps bonich, l' expedició habia sigut llargueta, y 's varen trobar, sense saber com, á entrada de fosch bastant lluny, pels barals de S. Gervasi. Acalorats ab l' exercissi de tota la tarde, 'ls vingué á rependrer un ayre tant fresch, que va alarmar á don Joseph, fent que dongués exemple de pendrer lo camí mes curt, per surtir á l' estació del carril y arribar mes resguardats á Barcelona. Las senyoras ben amagadas en sos abrichs y fent brasset ab sos amichs seguian un caminet que ab prou feyna hi passavan dos de costat. En Ferrant sostenint á la Julita seguia 'ls passos á la parella del devant, y 's retrassava involuntariament pera no cansar tant á sa débil companya que ab los llabis esblancaits y la respiració adelosa, semblava que no tenia forsas pera sostenir la conversa ab lo jove enamorat que sentia sacsejar la sanch de son cor ab cada violenta ondulació que sentia en lo cor de ella. Lo vent que tal vegada la molestava, no arribava á refres-

carli lo front den Ferrant del calor que l' encenia, ab la ventura inmensa que disfrutava: no se si hauria trovat mes seductor lo camí á creurers que feya lo viatje del cel. Perque 'l cel lo contemplava ell, en lo puríssim perfil de la cara de sa aymada, mes ideal, mes melancólica, mes encantadora que may, ab lo trencat carmí que 'l cansament feya transparentar en sa pell delicada, y ab l' espressió indefinible del seus ulls, ahont hi creya veure esmaltat en un sol raig de infinita bellesa tots los raigs de llum y de colors, y tots los tochs brillants d' aqueix cuadro infinit de la poesía del crepúscul, que reflexavan lo sol esmortuit que s' anava á pondrer ara, avans d' hora, las bromas que de aprop seu fugian á esbargir pel cel sas moradas sombras, mudant de colors y forma com los sentiments dels homes, perdentse per l' espay com la felicitat per la vida; las ayguas ja fortament blavas del mar que s' ovirava com una cinta enbellutada als peus de Montjuich, las velas de las naus llunyanas que al bellugar se enviavan una llumeta blanca com un pensament d' esperansa en lo mar dels dolors de l' ánima, las parets de claror espantada de las torras que en llur camí trovavan; las cansons alegres dels romeus que tornavan de la Bona-nova, y de las pletas de jovent que habian deixat las cynas per respirar l' aroma indefinible del capvespre; la misteriosa lluminaria que s' ovirava tot just en los passeigs que enrotllan á la gran ciutat..... ¡Tant guapa la veya! Y 's tenia 'l respir pera escoltar lo respir seu: y buscava en son cor y en lo sentiment d' aquella hora divina paraulas dignes d' ella; preguntas que meresquessen dolsíssima resposta; comparacions prou delicadas pera 'l seu angelical cor. Mes ¡ah!, ho fes que no 's trovava bé, ó que estés cansada, ó que la mateixa contemplació del paisatje la mantingués en un dels seus frecuents éxtasis, á poch á poch se plegaren sos llabis, y quan s' afogavan las llunyanas canturias, no mes oia lo róssech de son vestit per sobre l' herva. En Ferrant sufria per ella tementse que li vindria alguna cosa, y procurava escursar los pas-

sos, y no 's deixava de mirarla perque era mes adorable encara en son religiós silenci. Tenia la mirada fixa á n' en Cárlos y la Rosalia. Aquest ab lo cap un xich abaixat y girat ab ella, casi be l' amagava ab lo venteig seguit de la seva capa: son abundós cabell negre lluía tot esbullantse per sobre 'ls plechs de la *nube* de la Rosalia; y la derrera claror de la tarde arreplegantlos en projecció horisontal, los donava uns tochs de llum y sombra, que 'ls feya ressaltar á la vista com las únicas figuras illuminadas que ja no mes se veyan. No 's podia pas entendrer de que parlavan; no mes era la seva conversa mes animada que la de la nostra rossa parella. No 'ls debia cansar el camí, ni 'l fret aturdirlos; mes ell debia haber gastat una broma de las que feyan tanta gracia á n' ellas duas, puig la Rosalía á risch de péndrerla un ayre tot desféntsenli la roba del coll ab un imprevist moviment de son cap, hi va deixar anar una rialla innocent y satisfeta, com la que faria un nen al descubrir lo candorós misteri que fa plourer ametllas á la falda de sa mare. Y la vibració d' aquella veu tantas vegadas sentida, va semblar que á la Julita tota la conmovia y fiu tremer lo bras del jove capitá, que assustat d' aqueix brusch síntoma se la torná mirar ab afanyós interés, y la va sorprendre com espalmada ab la vista aixecada al cel. Y no 's pogué contenir y ab accent d' amorosa tendresa estrenyentli una ma que entre las sevas se perdia, com per comunicarli una mica de vida y de calor:

—Julita, li digué, ¿vol dirli á n' al cor meu lo que pateix lo seu cor? ¡Imprudent de mí que l' he feta cansar massa!

—No, Ferrant, no; respongué ab veu apagada, mes esforsantse á sonriure; estich bé; sino que 'l fret... la nit...

—¿Filla, qué tens? saltá D. Joseph que 'ls habia atrapat, y habia sentit á n' en Ferrant. Ja me 'n temia, ab aqueix vent.... si estás cremant criatura. Anem, are no 't desabriguis; y ell mateix ab paternal solicitut la va ben abrigar ab la *nube*, mentres entravan ja en l' estació del ferro-carril de Sarriá. Durant lo curt viatje fins á Barce-

lona, replegats tots en un confortant vagó de primera, la Julita 's va anar retornant de mica en mica, aixís per la saludable escalfor del calor d' aquella redosa estancia, com per las carinyosas atencions ab que no 's cansava de reanimar son esperit la amorosa Rosalía. Los senyors, ab l' escusa de contemplarlas á n' ellas, no varen dir una paraula de 'n tot lo camí. En baixant del tren ja estava visiblement millorada, y va semblar que li feya be l' ayre á fins arribar á casa seva. Prou volia 'l seu pare que 's fiqués al llit desseguida, y en Cárlos hi assentia. No obstant per intercesió de sa germana 's va lograr que la deixessen estar, puig que *se trovava ja ben bona y ja se sabia resguardar*.

Don Joseph y nostres joves amichs capficats cadascú á la seva manera per lo desagradable final d' aquella tarde, mecaniment se dirigiren á una mateixa sala, ahont pera distreure lo pensament, y dissimular las pocas ganas que tenian de enrahonar, varen encendre uns soberchs cigarros que sempre lo senyor Herrero tenia sense comprarne may, ja que aqueix vaporós article serveix moltas, moltas vegadas pera pagar serveys que no 's vulguin cobrar. Al últim lo bondadós pare y l' ardent enamorat entraren á parlar de la salut de la Julita, escoltantlos mes que no pas illustrantlos en Cárlos en eixa cuestió, que en lo seu orgull de metje prou lo preocupava.

La cambra ahont s' habian refugiat las senyoretas donava al jardí. Sense fer encendre 'ls llums ni res, se varen assentar en los sillons del costat del balcó, com volent reposar l' esperit d' una penosa fatiga.

—Si tens alguna cosa, deya la Rosalía, ¿per qué m' ho callas, y 'm privas d' aconsolarte?

—Tinch pena de martirisarte tant, y de amohinar á tothom. De des que soch nascuda no mes vos he donat mal temps..... jo no voldria ser tant delicada.

—¿Y are? ¿que vols que m' enfadi? ¿no sabs que tots t' estiman, y que....

—Prou, Rosalía, voldria que no m' estimessen tant. Y aqueixa li digué somrisenta.

—Y, donchs, ¿que tú no 'ns estimas?

Y ella, aixecantse ab una revolada, corregué á abrassar á la Rosalía, y á patonejarla, y llágrimas abundants com de llarch temps contingudas, li regalaren de sos ulls. Aquesta espansió va animar á la seva germana, y retenintla compassiva en sos brassos.

—No, no, va dirli; tu no estás malalta; tu.... estás trista!... ¿Qué tens?

—No puch enganyarte, Rosalía; tinch tristesa, sí; mes jo no sé coneixer lo per qué la sento. Es una pena fonda que se 'm nua á voltas en lo pit, ennuvolantme la vista y enfosquintme tots los pensaments. Potser es una flaquesa del meu esperit aprensiu que sense adonarmen m' agafa devegadas. ¿Sabs qué 'm sembla? com qu' anyorés alguna cosa; com si s' hagués mort alguna amiga carinyosa; com si 'm pensés un dia que tu no m' estimas! Y allavoras sento un fret y una soletat y un dolor que crida suspirs á mon cor y llágrimas á mos ulls, y 'm sembla que tot al meu entorn gemega.... fins que á poch á poch torno 'l respir y las forsas; y aqueixa boyra espessa del meu front s' aixeca, y 'm plau que fassi sol, pera respirar gojosa la llum alegre qu' inflama tota la terra, y 'm plau ser al teu costat pera disfrutar juntas aqueix goig suau, que com un ayre fresch nos retorna del afadich passat.

La Rosalía l' escoltava embadalida maravellantse de aquella criatura que encara no trobava brossas que li fessen clucar los ulls al espay dels somnis ahont vivia. També 'ls aucellets que viuhen en sos mars de brancas refilan y cantan armonías tristas devegadas, com si anyoressen un be perdut, com si pressentissen la llunyana tempesta. Y la Julita, ¿no era l' aucell alegre que desde 'l seu niu no mes ovira entre mitx de gerdas fullas lo cel blau, sense pensar si mes enllá hi han los núvols, si per sota sa enramada s' enfilan á son arbre verinosas orugas, si 'ls espinosos arsos pot ser l' enrotllan? Y fent forsa á son juhiciós enteniment l' esplicació que de las vibracions d' aquella ánima donava son amich en Cárlos,

que no se 'n faltava gayre si no era per ella un oracle infalible; ¿quí sab, pensava, si son las mostras d' una crísis ja favorable; los preludis d' una nova forsa moral que 's refermará á la primera passió que la treurá de son extásis, quan, esclarintse l' horisont de duptes per hont encara camina perduda, apareixerá resplandint en son cor ab tots los encants d' un amor puríssim, la figura de D. Ferrant, oberts los brassos pera besarla á las portas de la suspirada felicitat? Y seguian totas duas enllassadas per las flexibles cinturas, mentres la Julita com si l' esperit se li hagués evaporat pel cel, entre pensativa y distreta mirava com s' hi estenian llestas unas bromas foscas y trencadas, empengudas per una ventarulla rebenta que rebatía als balcons continuas espirals de pols, y gronxava ab soroll tétrich los platans del jardí que ja no 's veyan de fosch qu' era. Tot plegat foren sobtadas per una furiosa granisada de calamars que espetegá en los vidres per hont s' ho miravan. Ja 'l mars no haguera sigut mars, si no hagués fet alguna francesilla despres de tants dias de mantenirse 'l temps en una pau octaviana. La Julita tota 's va esverar fent fins tremolar á la Rosalía, com si s' hagués sustret de sobte á son estátich embadaliment. Y com si volgués acompanyar á la naturalesa en lo seu desafinat concert, reventa 's desgafá de la seva germana, com un follet va atravessar la sala y una brusca ondulació de notas melodiosas va aixecarse del piano, trencant lo silenci de aquellas habitacions.

Hi habia alguna cosa de fantástich en sos mohiments, de sublimitat en aquella música, de misteri en la foscó casual d' aquella sala, d' estranya relació entre la tempesta del cel y 'l cor de la Julita, que va sobressaltar á la Rosalia, y la deixá dreta, inmóvil, casi be tenintse d' agafar ab lo silló pera sostenirse. Alguna forsa invisible debia donar á sos dits la llestesa inverossímil ab que 'ls feya recorrer las teclas, fent tremolar l' ayre ab un doll de armonias, que semblava que donessen vida á una bulió d' ánimas, d' esperits y de fantasmas que com llumenetas s' hi bellugavan, llensant una barreja trista,

esglayadora, de plors y d' oracions, de gemechs d' angunia, planys de dolor y veus de desconsol, que li mitx partian el cor. Eran com lo tremolor d' una llantia voltada de fosca; com la derrera vibració d' un pensament que s' apaga; com una preguera delirant; com lo derrer desvari d' una vida que fina. Y cregué per un moment la Rosalía que li rodava 'l cap, emportantla aquella escena á la regió muda de las meditacions. Mes tot plegat, un raig de llum li va venir á la cara, y, tornant lo coneixement, corregué cap á la porta, acostantse un dit als llábis, perque no fessen fressa, ni badessen boca 'ls que venian. Eran sos amichs, que ferits d' una lley de conmoció eléctrica per las primeras notas d' aquella sinfonía terrible, varen endevinar instintivament, quina era la ma que l' escampava per las sombras, com una pluja candent, viva y feréstega de pensaments de foch. En Cárlos casi sostenint á la seva estimada, que en ell apoyá desseguida son bras trémol, y casi arrencantse la barba de tant qu' ab la má se l' estirava, plantat al entrant de la cambra, tenia 'ls ulls y la pensa fixats en la contemplació de aquell prodigiós exemple de irritabilitat nerviosa. Lo vespre avans ell habia tocat casualment aquella mateixa pessa de música, y no podia suposar que la Julita la sapigués, puig may la habia sentida estudiar: se recordava de que mentres ell primorosament l' executava, ella, distreta d' un trevall que brodava, l' habia escoltat ab fruyció artística, ab la vista sempre á sobre d' ell. ¿Cóm podia, donchs, compéndre lo que allavoras veya? Tant aviat estava per correr á trencarli l' ayre d' aquella sublime y perillosa inspiració, com creya mes prudent deixarla acabar tota sola, y calculava en quin estat podria deixarla aquella exaltació tant marcada de la seva imaginació delirant. A derrera d' ell ab los brassos plegats, sentint saltar son cor al revent compás del piano, en Ferran, espalmat, no respirava, ab la boca oberta com alelat mirántsela, tement lo final incert d' aquella dolorosa escena.

Y ella, inconscient de la nuvolada que entervolia á tots

lo front; flexible la cintura com las armonías que 'ls seus dits brollavan, aixecada la testa, ab sas trenas rossas al coll entortolligadas com l' ángel de la inspiració; á terra rossegant son vestit qu' aquella llum débil enfosquía; representació inimitable del sentiment melancólich com la tórtora solitaria en son bosch de brancas, á posta de sol exala ab cansons tristas son dolor per la perduda esposa, no se quinas penas misteriosas y fondas entorn de son esperit ne voltejavan: anava tocant ab una dolsura de tons infinita, ab una llestesa febrosa, ab una precisió admirable, com si des una forma á n' aquells accents, com si somniés afadigada que se l' enduyan en l' ayre la inmortal composició de Gottchalch *Lo poeta agonisant*.

Després, com si aquell tumultuós esbart de sombras que al primer crit de son cor aparegueren á omplir la cambra de fantásticas giravoltas no volguessen res ab la llum, va semblar que s' arremolinavan á la banda de la Julita, y que, porugas, anavan essent sos xisclets com mes anava mes baixos, mes fluixos, mes apagats y anguniosos. Las inspiracions s' acabavan en lo cor del poeta, que ab los ulls entelats y 'ls llábis esgrogueits, sentia qu' una sombra pálida esborrava de la seva passada historia lo raigs lluminosos que encara aclarian lo derrerrench crepúscol de sa vida. Amors de la jovenesa, recorts de gloria, moments de entussiasme, imatjes ensiseras, concepcions hermosas, ensomnis falaguers, que foren llum de son enteniment, estels de sas nits, flors de la seva ánima, de una á una 's mustigavan, de una á una s' apagavan, de una á una anavan enfonzantse en avenchs de fosca. Y las vibracions s' aixecavan del piano mes tardanas y mes acompassadas, monótonas, suaus y dolorosas, com los ressons d' una cansó llunyana que 's perden entre 'ls boscos. Y aquella tendre nina, emportada al cel del art sens fi, que, com una fada, encantava ab son bastonet invisible aquella sala, embadalint y magnetisant aquells tres cors que respiravan ab ella y la sentian sens compéndrerla, ni sebre que 'ls passava; á poch á poch mimbava la activitat en sos dits, y casi sense tocar las

teclas feya lliscar per sobre d' ellas algun geni vaporós, subtil, imperceptible, emanació de son perfumat alé, que encara blanament las conmovia; duyentse 'n de la ebúrnea escala las llágrimas sonoras y argentinas de son dolor intens; las derreras esparsas de son planyívol cant: las derreras notas expirants d' aquella armonía fúnebre ab que 'l cor se sentia acompanyant á l' altre part de la vida á aquella ánima qu' anava á arrencar lo vol cap á las regions puras y suspiradas de esperansas seguras, de llum clara, de bellesa perfecta y de gloria infinita. Ab lo final accent d' aquella sinfonía, la Julita hi barrejá un accent de la seva veu dolsíssima que 's va escapar de son llavi, y una especie de quietut sagrada va seguir per un moment al seu cant.

Tremolant com una fulla, deixadas anar las mans sobre 'l piano, 's va quedar estática com abstreta del mon, apenas respirant. Pot ser un lleuger soroll va despertarla, y s' aixecá reventa, y entre espantada y abatuda va cridar.

—*Rosalía....!*

Mentres aquesta s' hi acostava, al girarse la Julita sos ulls ensopegaren ab en Cárlos que mal retornat de sas fortas emocions també anava per socórrerla, y que rebia tot sol la claror que desde la sala vehina arribava á n' aquell ángul de la cambra. Y com si tot lo sentiment d' aquella criatura en aquell instant aparegués en la espressió de la cara, sorpresa per aquella llum que son amich irradiava, mirantlo com no habent esment de qui era, va llensar un suspir tristíssim, aparegué brillant y tremolosa una llágrima en sos ulls, y caygué sense forsa als brassos de sa germana carinyosa. Y á la porta de la cambra ahont hi habia en Ferrant, clavat com una estátua, s' hi va sentir un altre apagat gemech. Ab lo cor traspassat, ab las mans nerviosament apretadas al cap per aturar un doll de llágrimas, l' enamorat donzell va fugir d' aquella escena que 'l matava. Pot ser un pensament lúgubre habia passat per son enteniment, deixant caurer á son pit una gota de fel.

Aquella llarga y cruel exitació, á la Julita va deixarla glassada y blanca com un lliri d' aygua, y encara qu' una beguda antiespasmódica li regularisá la circulació, un cop fou al llit varen aclucarse suaument sos ulls ab una son dolsa y natural que la tingué adormida fins l' endemá dematí. Y 's va despertar retornada, escoturida y alegre com unas pascuas. Pot ser fou bonich son somni, y 'ls ángels, germans seus, baixaren á aixugarli la rosada del cor.

Va durar uns quants dias que ningú d' aquella casa 's gosava assentar al piano. En Ferrant, de primer, semblava que 's tornava tot reservat, enrahonant menys y estantse tant com podia de parlar de la Julita, quan no hi era, ó si hi era enrahonava sense dir res, no mes vaguedats y cosas superficials, com se dihuen á la senyoreta ab qui menys franquesa s' hi tingui. Se li coneixia una frisansa com si 's temés d' alguna cosa indeterminada, y sos ulls se movian sempre, y 'l fresch y roig color de la cara se li habia rebaixat, y no totas las paraulas li eixian ben senceras. Si no hagués estat en l' *intringulis* dels amors del exelent metje, pot ser, pot ser.... un dupte terrible haguera enmatzinat la font crestallina de sas esperansas. Mes no 's necessitava esser tant generós com ell per allunyar d' aprop seu cualsevol sospita d' aquest genre, devant del comportament d' en Cárlos y de la Rosalia, que traspuava un amor satisfet, una felicitat certa de l' un ab la possessió moral de l' altre. Per aixó 's va anar desfent á poch á poch aquella llunyana boyra: y mes, veyent qu' en Cárlos no donava gayre interés al fet d' aquell vespre: en Cárlos habia acabat per creurer que tot alló fou la primera reacció operada en ella pel nou sentiment que poch á poch anava dominantla, ó que essent de tots los sentiments lo mes trascendental pel cor verge d' una noya innocent, habia conmogut totas las fibras sensibles de son sér, y que afavorit aquell dia per un aplech de circunstancias externas, habia congriat una exaltació histérica, capás de pendre totas aquellas formas misteriosas, que d' altre manera no 's podrian

esplicar. A mes creya que alló li hauria escursat lo camí per hont anava á sorpendre la verdadera paraula dels seus hermosos desitjos, melancolías inmotivadas y poéticas exaltacions. Y deya á n' en Ferrant que aviat rebria la paga de la seva virtuosa paciencia, y que alashoras, li deixaria esser á n' ell son zelós y desinteressat metje. A mentres tant l' estimada de tots, semblava en la major part dels dias que no 's recordava ja de res que li fes nosa. No mes de 'n tant en tant, un' ombra passava reventa per sos ulls y perdian un moment son brill hermosíssim, com si se exalés per ells un lleuger suspir; no mes que devegadas mentres li entretenia las horas algun estudi ó trevall, ab las mans plegadas sobre 'l llibre ó la tela que brodés, la vista se n' hi anava lluny, lluny, jardí enllá, mes amunt de las bromas que aguaytava, y mes amunt del cel que somniava tant sovint. La Rosalía ja hi estava feta, y moltas horas no ho deya á n' en Cárlos, perque be prou que sabia l' art de distréurerla y alegrarla; y al tornarla á veure festosa y riallera l' omplia de petons. D' aquell pressentiment qu' avans tenia, ja no n' hi habian deixat rastre, potser lo bon desitx, potser lo benestar de la seva amiga, potser la costum de creurer los judicis del seu estimat. Ab tot aixó encara ningú habia tantejat lo donar á entendre á la carinyosa nina qué es lo que volia dir la amistat de 'n Ferrant ab ella. Y varen passar una pila de dias mantenint cada hu la seva confiansa, y tornant á ésser lo que avans era, tornant á cobrar insensiblement la seva fé, que venia á esser la seva vida, 'l pobre Ferrant que tan de bona lley, tant cast y tan desinteressat oferia 'l seu amor.

No obstant aqueixa situació aparentment clara, en que semblava que tots anavan tirant, ab certesa del fi ahont sos esforsos y desitjos volian trovarse, meditada ab atenció, se veya un xich anómala. En lo fons d' aquell cuadro hi habia una ratlla débilment perfilada, una taca que en certs moments l' enllorava, quan cada un á solas, ab sa reflexió, sentia tot plegat com un lleuger sobressalt, que si be es veritat que no mes durava instants, d'

alguna part de son judici eixia. Una veu d' alerta en camp ras y descubert sentida, si no espanta al viatjer detura son pas, y fa girar enrera sa mirada. Per altra part creyent tenir la clau de tot lo misteri en lo carácter de la Julita, la duyan com un tirabuquet pera no causar en sa sensibilitat un desequilibri perillós. Es clar que en Cárlos era 'l nu, lo responsable, en aquella amorosa conspiració.

Aqueix estat de cosas ja no 's podia allargar gayre, y cada dia 's feya mes difícil, perque en Cárlos y la Rosalia necessitavan també unas relacions mes estretas y francas. La voluntaria abstenció de moltas manifestacions del seu amor, que be s' haurian pogut permetre, essent permesas y protegidas per sos pares, encenia mes la brasa de sa passió, y patian de debó quan á voltas al devant de la Julita pera no sorpéndrela ó estranyarla s' estavan de parlar ó reunirse, com instintivament se n' hi anavan. No cal dir si també en Ferrant hi portava bona pressa. Ab això un dia los dos amichs varen facultar á la Rosalia perque aixis que vejés una ocasió bona, comensés d' entaularli aquella negociació de sentiments. Las ocasions venen quan no 's buscan, aixis es que no 's podia precisar ab temps la fórmula mes útil al bon éxit: mes que mes, podentse tenir tota la confiansa en lo bon criteri de la persona encarregada. No per peresa va perdres un punt la Rosalia. Son germanal afecte á la Julita, demostrat cent vegadas cada dia, li franquejava enterament son cor. Tots los seus pensaments sabia; y 'ls que no coneixía ella, era que tampoch se 'ls endevinava la Julita mateixa. Ab son talent práctich procurava acompanyarla pel mateix camí que li recordava del comensament de la propia felicitat seva, ficant ab habilitat á n' en Ferrant en la conversa, anomenantlo ó no, segons si anant las paraulas á un fí subjetiu podia la seva imatge impressionarli favorablement la imaginació. ¿Qui podia en aquest assumpto desplegar mes enginy qu' ella, que no habia de fer no mes dibuixarlo ab dolsura sobre la tela blanca del cor de Julita, ab los suaus perfils de eixa flor de célich flayre que

també estojava en lo seu cor? ¿Que podia resultar sino l' amor de tractar per l' amor un ánima tan á l' amor inclinada per la seva genuina naturalesa? Y segons totas las semblansas aquellas delicadas llissons probavan be á la ignocent educanda. Son esperit s' anava gradualment tonisant, per rebre sense por d' una reprensió perillosa la proposició del seu venturós pervindre. Mes animada entre familia, mes alegre en los passeigs, mes espansiva per en Cárlos y Ferrant, aquell ja no dubtava de las senyals d' una favorable y no tardana revolució en la seva constitució física, fins allavors tan migrada per la activitat nerviosa. Y content podia estarne, puig que la malalta corresponia á tantas estonas com passava estudiantla derrera de puerils conversas, permetentli una nova y mes viva expansivitat, que afavoria encara mes los seus projectes. També á n' en Ferrant li sabian bonas las engrunas, encara que á n' ell, en mitx de tot, lo considerava com un amich extern, no ben identificat ab la tradició de familia; y á voltas al seu devant semblava que hi estava violenta. Mes aixó res tenia d' estrany, com tampoch lo fet de franquejarse y demostrar mes gust per l' amistat de cualsevol dels tres sol que quan eran tots plegats. Resquicis mes que naturals del seu apocat geni.

Per casualitat aquells dias oferian á tots, y mes á las noyas, magnífica ocasió de viurer ab mohiment, y comunicar á las conversas part ó quart de l' animació que precedia á una próxima festa, que á la jovenalla de la triada societat Barcelonina temps ha que la duya atravefégada. S' estava preparant un ball estraordinari en lo palau del marqués X... un dels primers magnats de Catalunya, que bessava l' or á semaladas perqué fos régia la festa y quedés ben alta l' anomenada de sa noblesa bon gust y munificencia. S' habian de trovar en aquellas salas totas las aristocracias de la ciutat; y es clar que totas las *casas* tindrian punt á distingirse en eixa fastuosa exposició del talent, de la riquesa y de la gloria, sense meditar gens tal volta, que en semblants casos ellas no

mes son altres tantas perlas que 's venen á afegir á la brillosa corona de la casa ahont s' aplegan.

Don Ferrant D' Altas Aygas, convidat directament á la festa hi habia de presentar los seus amichs. La Rosalia y la Julita, donchs, tenian aquells dias necessitat de posarse d' acort ab algunas altres senyoras sobre certs punts dubtosos dels trajos que 's durian mes en lo ball. Y la importancia inmediata d' aquestas ocupacions que solen ser de difícil enllestir, va distréurerlas de la vida ordinaria; fent que la Julita, seduhida per la perspectiva de tan brillant espectacle l' esperés ab infantil dalera; y que l' altre á mes d' aixó potser confiés de trovar aquella nit algun moment favorable pera la realisació de son plan, entre mitx dels transports de natural admiració en que sorprenia entregada á sa germana.

En ser que va venir aquella ditxosa diada bonica ab la ilusió de las impresions de mil genres que s' habian de compartir la nit de la festa, en Cárlos y en Ferrant gotjaren una fruyció íntima ab la franca alegria d' ellas duas, que no s' entenian de feyna ab tants de recados com anavan y venian per comunicarse últimas horas y muda de pensament á cada una respecte del pentinat, las joyas, los guants, las cintas y las flors. Ells mes tranquils, feyan d'assessors en aqueixas derreras, menudas, pero trascendentals, conclusions; y bon servey que 'ls feren ab los acertats tochs que donavan al complicat sistema que amohinava á n' ellas, y á n' ells los divertia. No trauria cap á res lo consignar aquí l' estona que varen estar á arreglarse: quan s' ha acabat una obra resulta ó no resulta bona: si ho es, ningú demana ab lo temps qu' ha sigut feta, y si no, cap defecte li amaga l' haberne eixit ab quatre esgarrapadas. Lo cas es que la Rosalia, ab lo cap dret, sonrienta y vermella com una rosa, al últim va agafar lo bras de la Julita que en cambi estava d' alló mes blanca, y ab son ayre triunfal.

—¡Ja estém! va esclamar. Y la seva companya pot ser sofocada per la mirada de 'n Cárlos que observava aquella gran palidesa, hi afegí pera dir alguna cosa.

—¿Fem planta?

—Están interesantíssimas: s' afanyá á respondrer en Ferrant: ¿eh Cárlos?

—*Bravíssimo*! feu aquest com aquell que s' espolsa un inoportú pensament. ¿Que hi dius, Agneta?

L' Agneta, aquella fidel cambrera que desde que las senyoretas eran molt petitas s' habia eternisat en la casa, que se las estimava ni mes ni menys que si haguessen estat fillas sevas, y no sabia pas com fer entendre lo goig que á son juhí feyan, mirántselas y tornántselas á mirar per tots los perfils, al últim responent á en Cárlos.—Oydá...!, va dir, volentho significar tot. Si eran justas ó no aquestas apreciacions, no ho direm. No pas qne pretenguem enténdrehi; mes una classifieació esmenusada de la seva vestidura nos sembla que seria llarga é interessant. Nosaltres, ab perdó sia dit de l' altre bella meytat de l' especie, no 'ns enfondem en los detalls; nos fan gracia 'ls quatre tochs en general; nos paguem casi be no mes del perfil; nos agrada lo escaygut d' un vestit, y no volem saber de quina pessa fou tallat. Ab aixó no dirém com anavan guarnidas, pnig ens podriam errar de mitx á mitx. No mes nos recorda que duyan, la Rosalia un vestit de blau de cel, ab una bulió de hermoseigs blanchs, y la Julita vestit blanch adornat de color de rosa: la primera un joch de gruixudas trenas negras y brillants que borejavan artísticament lo seu front, ab una camelia blanca á l' esquerra; y á la Julita 'l cabell d' or queya rissat á cada costat dels polsos, embolicántseli derrera ab una multitud de tirabuixons que 's caragolavan capritxosament al voltant del seu coll opalí, que ressaltava ab la camelia-rosa que duya al costat.

Estona ha que 'ls cavalls esgarrinxavan las llosas de l' entrada quan varen pnjar al cotxe que al trot llarch ab un instant los portá al palau del marqués X... Ja feya duas horas que de tots los seus balcons ne bessavan dolls d' armonias y de llums. En tots los carrers que hi embocavan s' embrassavan l' un á l' altre 'ls carruatjes que s' hi ensopegavan, que pels tronchs y pels lacayos se conei-

xia quinas personas hi habian dut. En quant als tronchs no saben si las corretjas de lluenta plata y cer ensibelladas s' estilan avuy dia, com en altre temps ab que tenian relació las perrucas, los tricornis, las crestas y las pantorrillas montadas al ayre dels estirats cotxérs. ¡Qui sab si 'ls nostres passats se 'n riuhen ó se 'n condolen d' aqueixa original manera de respectar llur memoria!

La derrera observació que va fer en Cárlos á la Julita tot pujant ja l' escala va esser que tardés un bon xich á ballar y que reposés sovintet en mitx de cada ball, perque 'l mohiment no la perjudiqués. Es que la veya nerviosa y sofocada, per las impressions que rebia. L' espectacle verament imposava: vestian l' escalinata rengleras de rododendrons, camelias y toyas, y un aluvió de tota mena de llums y flors. Totas las estancias del palau cubertas de damás de vellut d' or, y de preciosas esculturas: estátuas de bronzo á tots los ánguls de las salas: aranyas y candelabros trevallats segons las últimas exigencias de l' época, que casi 'n podriam dir del segon renaixement del art, omplian l' ayre de claror abundosa y blanca, y 's bellugava en sos enmirallats cayres reflexos brillants de tots los colors. Una pleta de joves de la primera volada, jers perfumats y guapos, ajustats com llurs robas á la mes exigent etiqueta, futurs diputats generals ó embaixadors, varen fer los primers cumpliments á nostres amigas ab cortesana finura y desembrás; mentres los senyors cambiavan mes ó menys ceremoniosos saludos ab las collas que per allí passavan de grossos personatjes d' accentuada fesomia, aristocracia pura de venerables testas, nassos arquejats, calvas imponents y perrucas supletorias. Las senyoras, que no son tant aficionadas á passejar, com á enrahonar, en general no 's movian del saló ahont las hi donava calorosa conversa la sempre infadigable *polleria* de totas las formas y etats. Allá hi habia, com se diu are..... *la mar*! Totas las manifestacions imaginables de la bellesa s' hi eran aplegadas, pera enlluernar la vista y seduhir als cors. Los somnis del romanticisme poétich se quedan á la porta d' aqueixas brillants

festas, ahont las capitals modernas sagellan los avensos de sa grandesa, y tal vegada la llevor del corch que las ferá caure á trossos, com als bronzos de Sazanaple y als marbres de Heliogábal. Las imaginacions orientals no habían inventat mes falaguers parahissos: los versos de Víctor Hugo y de Zorrilla no son prou inspirats pera cantarlas. Perque aquí hi regna ab efecte mágich la llum, la poesía, la bellesa y l' art: y tots los sentits s' enlayran de la terra en mitx de aqueixas atmósferas perfumadas: y l' ánima embadalida 's creuria portada al primer replá de las regions estrelladas, si li fos possible gotjar una mica de la magnificencia dels espays. Per això 'ns abstindrem de descriurer aquella festa: perque fora tot elogi pobre y tota descripció mesquina, y no pot esser transcrita en lo paper insensible, es dir, sense tenir una ploma maravellosa ab que fer brollar llum dels estels, armonias dels ayres, y rosas de la terra: que pogués pintar l' hermosura de vaporosas fadas, llo brill de las perlas y la transparencia de las ayguas: que confegís ab melodiosas paraulas la rosada diamantina de l' aubada, ab las sombras carmesinas del capvestre: lo calor vital del dia, ab lo vel recatat de la nit tranquila: los falaguers misteris dels amors dels cors, ab la veu argentina d' una pleta de verges de llabi sonrisent y brillants ulls: lo respir adelat de cent pits, esmaltats d' argenteria, ab lo moliment de rossas y negras cabelleras, giravoltant al so de delitosa orquesta, envoltas ab plechs de aérea blonda y brillantina seda: que hagués begut l' aygua de sa inspiració, just allá d' hont neixen las ruixadas de flors de la primavera, y 'ls archs de color de las tardas de estiu. Altrement, una ploma mortal no pot remembrarnos aqueixas nits imaginadas sols per una acalorada fantasía.

Quan las cortinas de vellut y d' or s' enretiraren pera deixar passar á las nostres amigas, hi va haber en lo magnífich saló un moment de significativa quietut; un silenciós paréntessis de la múltiple fressa que l' animava. Aparesqué la Rosalia al costat de 'n Cárlos, y ab la mirada serena de la seva natural altivesa va resistir valenta la

primera andanada de curiosas y penetrants miradas: una infinitat de nobles damas, joves com ella, y com ella elegants, no 's varen poder tenir un gesto de admiració y sorpresa, devant de sos ayres de magestat digne; envejantli moltas aquell delicat perfil, que li feya escaurer com á pocas la combinació senzilla dels seus vestits. Lo nom de Rosalia Herrero corregué de boca en boca, y 'ls joves que envejavan á n' en Cárlos l' intimitat que tenia ab ella, 's mossegavan los llábis de no estar á l' altura de son reconegut talent, y esperaren una ocasió favorable pera poderhi parlar, á mentres las collas de senyoras las hi deyan ab sonrisentas miradas que volian férloshi lloch á son voltant. Y aparesqué derrera seu la rossa parella de 'n Ferrant y la Julita, y fou llavors la sensació mes fonda: en va hagueran dissimulat tots l' efecte que va produir la seva presencia. Lo jove capitá ja era per si sol tot una figura. Per la seva historia y per son tracte, tenia 'l cor robat á las senyoras qu' ab moltíssim agrado lo vejeren arribar. A mes vestia ab inimitable gracia un sério y elegant trajo de gala; y 'l pes lleuger que son bras sostenia lo feya presentar alegre, puig malament podia amagar ab sa carinyosa y agraciada fesomia la satisfacció espansiva del seu cor. Hem de confessar, no obstant, qu' ell no mes rebia de passada las miradas de tots los ulls, que convergian y 's portavan á sobre de la seva ben aymada amiga. Los mes indiferents se sorprengueren: las senyoras s' apretavan convulsivament las mans unas á altres: y 'ls hómens se la miravan, com no mirant una figura real sino una creació de mágich efecte y sorprenentas formas. Fou aquell silenci una ovació, una victoria. Tots los sentiments de l' ignocencia 's pintavan en son front. L' agitació secreta del seu cor, massa petit pera sentir tot quant en aquell acte sentia, encara conservava blanca la seva cara delicada y tendre com un ángel de Canova: l' admiració 's llegia en sos llábis mitx oberts, y en sos ulls que no veyan res fixament, passejantse, errants per tot lo que la voltava, mes blaus, mes brillants, mes misteriosos que may, que varen esbargir en l' espa-

yosa escena una especie de nova claror suau y melancólica. Aquella festa espiritual, entre rossa y blanca, aquells rulls de cabells, aquella mirada dolsa, aquell somriure débil, aquell mohiment insegú entre poruga é innocent, y aquell vestit del color de la seva ánima, va commoure fortament fins á n' aquells que sabian la Julita qui era, com si repentinament hi haguessen descubert un nou poema de encantadora poesía ó de celestial bellesa. Los quins no la coneixian demanavan d' aquella Ofelia que ressaltava en aquell cuadro de pujats colors, y que 's presentava senzilla, amorosa y cándida com una verge fugida de las galerias del Vaticá ó del Louvre. En Ferrant no haguera baratat aquell instant ab tota una vida. L' encant de la multitut distingida reflectia en lo seu cor, y li feya adonar que posseia una felicitat inmensa, essent lo caballer d' aytal hermosa dama. Uns y altres se varen revenir de la impresió primera, y 's perderen en aquella mar de soroll y d' alegría. Las dos germanas s' aplegaren á una colla de bulliciosas amigas, y sos companys s' esbarriaren á buscar par allá en llá una tempestat de felicitacions tant agradables com francas pels do'sos costats qu' acabavan de deixar. Y la Julita, sensitiva que vivia d' impresions; inconscient de la pols qu' habia aixecat ella, anava respirant ab fruició aquell ayre impregnat d' armonías y bellesa, y ab lo calor de la festa s' aixamplavan las alas de son esperit. Aquella mitja rialla que ab prou feynas apuntava en los seus llabis al entrar, fou com la brillant estrella que neix ab lo capvespre tota sola, y á la seva claror apareixen despres, brodant lo blau del cel, un séquit innombrable d' altres blancas y ruentas. A poch á poch s' aclarí sa fesomía, s' hi vingueren á dibuixar totas las gracias y un carmí transparent que vingué á posarshi comaná mes vida y expressió á sas tendras galtas y menuda boca. Pot ser li endormiscava tots sos pensaments aquell falaguer esbart d' ilusions de las cosas que la voltavan. Pot ser tot alló li semblava fantástich ab las bonicas formas que ho vestia sa poética imaginació. Mes lo fet era que ella 's movia, enrahonava

y reya ab forsa desusada en sas costums y ab gran plaher de la Rosalia. En Cárlos que tocant á la Julita ja estava fet á proba de sorpresas, feya notar á n' en Ferrant aquella modificació notable; y com traguentse un bell pes de sobre li digué ab un tó casi solemne.

—Mirátela; aquí la tens! Are pots rébrela sana y salva de las mevas mans. La tens moral y físicament restablerta; la crísis s' ha pronunciat en bé; y aqueixas rosas de la seva cara 'ns diuhen la nova forsa de sa nova vida.

—Aqueixa nit será d' eterna memoria, digué en Ferrant tot commogut. Será de mort ó vida: lo cor m' ho diu alegre, y jo vull dirli á n' al cor seu la meva felicitat.

—Lo qu' es per mi á qualsevol hora...

—¡Gracias, Cárlos!

Y com si 's trovessen en lo desert s' haurian talment abrassat sino per una sobtada reticencia de 'n Ferrant. Es tant cert que may cumpleix be l' alegría, que allavors li vingué un dupte, no sabem quin, pero que li feu esclamar ab veu mes baixa:

—¡Qui sab!

Una veu coneguda per infantívola y tendre va venir á trencar esbalotadament aqueixa escena. La nova arribada mirant traydorament á n' en Cárlos, ab un tó d' encantadora alegría li va dir:

—Ja tocan lo nostre vals, y jo 'l voldria ballar; ¿sents? es lo del Roberto: ¿mon inexorable Mentor—va continuar ab una serietat cómica,—vols ballarlo ab la malcreyenta Julita, perqué si 'l metje ho veu no li renyi?

Y cambiant ab son company una mirada d' inteligencia, en Cárlos se l' en va dur, mentres aquell los veya allunyarse, sentint en son interior una especie de desencant. Sort que la Rosalia 'ls va distreure, y ballant ab ella 'l vals concertaren un plan de campanya, pera trencar completament lo glas aquella nit. També ella va esser de parer no solament de que tindria bon éxit, sino fins de que la Julita sentia envers ell alguna manifesta inclinació. En Ferrant trobava gust á créurela, y en un mar de dubtes, temors y confiansas va esperar lo primer

resultat de la probatura. En Cárlos feu passejar y enrahonar á la Julita mes que no la feu ballar, y la va trovar tant alegra, espansiva y valenta, que ell mateix se 'n feya creus. Li parlá intencionadament d' en Ferrant; y com qu' aquell vespre tot ho hagués de veure de color de rosa, se va estendre respecte de ell de tal manera, que arribá á maliciar si molts efectes que no s' habia esplicat d' ella tenian per motiu un amor secret y ni d' ella mateixa endevinat. Després va creure que 'l bon desitx potser li exajerava lo que veya, y qu' aquellas paraulas podian ben ser fillas de la seva exepcional innocencia: tot ab tot, se sentia content per son amich. Lo ball se va acabar, y despres d' aquell un altre y un altre, y per instants l' animació creixia en lo palau del marqués. Y las agradosas sensacions que entravan en lo cor de tots cuants allí 's confonian y barrejavan entre mitx d' onadas d' aromas y de llum, los hi despertavan y afalagavan secretament totas las passions mes adormidas.

Lo revent compás d' una ayrosa polka confonia las convulsions dels polsos de la Rosalia y d' en Cárlos, que giravoltavan units, l' un respirant del altre, sofocats per lo calor y l' entussiasme en una atmósfera d' amor. En una lleugera pausa de l' orquesta s' aturaren instintivament á reposar quan ja casi no podian dir una paraula, y en lo mateix instant y per la mateixa causa una parella que passava per allí, com si pel vent fos duta, reventa com una sageta, també 's va plantar en sech al costat seu. La Rosalia conegué á la Julita, y corregué á abrassarla com una manifestació del goig íntim que sentía. Y 's varen quedar totas duas separadas dels demés, y, desitjant respirar un ayre mes fresch que el de la calorosa sala, se 'n varen anar cap á un espayós y embalsamat jardí tot illuminat ab llums virolats que donavan una claror fantástica á tots aquells caminets brodats de flors, á n' als passeigs de tarongers y plátans, y en los jochs de las ayguas que de per tot surtian com un pluja de gotas diamantinas. Allá s' hi estava be: la nit manyaga y clara convidava dolsament á reposar de las emocions en los salons

rebudas; á refrescar la febre que 'l cor ubriacava, y á descartejar en aquellas misteriosas ombras lo tendre álbum dels agradósos recorts. Eran molts los que ab alegres coloquis animavan aquella pau quieta dels arbres engarlandats de festas que xuclavan á la terra tresors d' hermosura y de flayres per oferirlos després al dia, quan los banyés lo rosat dematí. Las duas amigas se 'n vingueren á seurer al peu d' una flonja acassia, á la bora d' un estany que rebia ab dols remor un regalló d' ayga que 's sentia y no 's veya, saltant d' unas rocas de tosca totas cubertas de falsía y eura. Allí hi arribavan del salons llunyanas armonías y reflexos de llum, que jugavan ab las bellugosas estrellas al fons de l' aygua. Si demanem al aucellet qne dorm en son niu de fullas sobre de las primeras brancas de l' acassia que 'ns vulgui al seu costat, sense esser vistos, sense espantarlas ab nostra espessa sombra, y sense trencar lo fil de la seva conversa, podrem replegar quelcom dels pensaments angélichs que 'ls seus llábis evapóran.

—Jo sento lo mateix que tu, deya la germana gran que encerclava ab lo seu bras la prima cintura de la Julita. Durant aqueixas horas placévolas que semblan fetas espressas pera la felicitat, que jo voldria que fossen mes llargas, y que no s' acabessen may, totas las formas de la naturalesa li parlan cosas falagueras á mon ánima; me semblan bells tots los colors, tots los accents armonías, tots los actes virtuosos, tots los ayres perfumats; los cels, palaus d' amors; las aygas, miralls de ma ditxa; los dias, aubadas de gloria; las nits, encantats somnis; tots los homes, bons amichs, y las amigas, bonas germanas. ¿Y tot, sabs per qué?

—Ay, ay; perque si; perque es aixi; perque tota la naturalesa es bonica; perque Deu al criarho tot, una volta posá al home sobre las demés cosas perque, comprenentlas y comprenentse, estimantlas y agradantli la terra, admirés lo seu poder, y agrahís la seva bondat: d' una manera ó altre 'ns habia de relacionar ab ell, y deixarnos descubrir l' estampa de sa má en tan magnífica obra. Per xo,

si ab los peus toquem á terra, y ab la vista 'l cel, ab l' enteniment lo veyem per tot á n' ell; perqué son divísagell es la llum de la poesía en lo mon, y 'l foch del sentiment en los cors.

—Y qué mes? continuá la Rosalia, miráutsela com que tota la vida se li aboqués als ulls.

—Res mes: jo m' ho penso aixís, com ho deu fer tothom, si no afoga las inspiracions de la fé y la rahó.

—Be, vejam: entre mitx d' aquets sentiments que dius, ¿no n' hi trovas cap de mes fort que 'ls altres, que 't sembli qu' ell sol te fa viure, qu' ell sols t' ompla tota, y que si se te 'n anés pensesses quedar deserta y órfana, perdent per tu l' existencia sos encants, gracia y hermosura?

—Si... respongué ab veu baixa y tremolosa, com escorcollant en aquell acte tots los recons de son cremant pit. Potser ne tenim un, de qui neixen tots los altres, com diferentas fullas d' una sola flor... ¡l' amor! aqueixa estimació á tothom y á tot, que 'ns fa esser superiors, dirigintnos sempre. Mes no se si te una forma aqueix amor; afegí ab la fesomia cada punt mes animada y ab la veu mes conmoguda; deu ser eix gust que trovem á viure, eix llas ocult que 'ns uneix los uns ab los altres; aqueix alé d' esperar sempre una felicitat desconeguda, com una penyora constant de la benhauransa cumplerta que Deu nos te promesa. Es dir, no se com dirtho: tu ja m' entens, ¿veritat? ¿què hi va qu' aquí estás be, y qu' ara te n' anirias ab pena, perque alguna cosa que no sabs te fa debategar ab goig lo pit entre la gent y la festa?

—Si, si; es cert: mes jo encara se un' altre cosa, Julita. Se qu' aqueix alé del esperit, aqueix amor, te una forma real: lo portem esculpit ab un sol mot de lletras de foch que donan escalf als nostres pensaments y actes, y llum ensisera á la mirada d' un altre... d' un home de qui adorem la voluntat, esclavas á sos peus! Aqueix es l' amor, encant de la jovenesa. ¡Ay del que veu apagarse aqueixa flama ardenta! que deu serli la vida, com una nit llarga, freda y tenebrosa. ¿No sens una esperansa que t' afalaga en tos somnis? no veus una falaguera imatje

que 't somriu cada dematí al despertar lo dia? Julita, no 't sents estimant ab tota la forsa del cor á un home, sol en lo mon, que quan parla t' ubriaca, y 't retorna ab sos esguarts? ¿no es veritat que, com jo, tu també estimas?

—Si, si! y jo fins are no ho sabia... mes que á tu mateixa; mes que á la meva mare; mes que á la meva vida!... y las paraulas ab prou feynas li surtian de la respiració violenta; las sevas mans cremavan á las de la Rosalia y tremolava com las brancas de l' arbre que las abrigava á l' ombra. La Rosalía, conmoguda, impresionada, desitjant acabar aquella situació dificultosa, y anantla estreyent en sos brassos:

—Totas duas som felissas, li va dir, estimem y som estimadas. ¡Benehit sia aqueix amor que 'ns ha donat Deu!. ¡Benehit sia 'l bon Deu que deixa estimar á n' en Cárlos!

—Y... es... Volia dir la Julita alguna cosa, mes lo respir se li atura, y, blanca com la cera, y blincantli la cintura, se la va trovar la Rosalia entre sos brassos desmayada.

Una cosa com un sospir, com un gemech, com una paráula estroncada, 's va sentir allá á la bora d' ellas y lo trepitx d' uns passos que corrent se allunyavan.

La Rosalía va haber de menester tota la seva forsa pera no perdre sos sentits ab un cop tant fort; mes va quedar com si un llam l' hagués espalmada. Sostenint á la falda 'l pes suau de la seva amiga, corrent un suor fret per lo seu front, ni menys va tenir esma pera moures, ni cridar ajuda. Sort que unas quantas personas que no sé per quin medi ho debian sebre, varen corre á aussiliarlas: se' n portaren ab cuydado á la Julita, y ella sentí qu' una má donava sosteniment á son pas tremolós, y qu' una veu coneguda li deya:

—Valor, Rosalia, valor! aixó si á Deu plau no será rés.

Fou posada la desmayada nina en un llit riquíssim, y cuydada per algunas senyoras baix la direcció de dos metjes qu' allí 's trovavan, y sobre tot d' en Cárlos que mes que 'ls altres la coneixia. Molt varen tardar á

retornarla 'ls anestésichs, com que comensava á dubtarse de si li passaria aquell accident. Per fi va obrir 'ls ulls, aspirá dificultosament una gran cantitat d' ayre, y torná á la respiració ordinaria, quedant tota abatuda, inconscient de lo que li passava, amarada de suor. No hi va haber remey de treure de l' espona de son llit á la afligida Rosalia, qu' entre 'l dolor y las llágrimas, amargament penedida d' haber sigut causa d' aquella desgraciada escena, en va s' esforsava á entendre qué es lo qu' habia passat, estant como estava moments avans sa germana tant bona y tant alegre. Estava en Cárlos fondament trist: prou habia demanat per Ferrant, y ningú l' habia vist ni ni sabia dar rahó. ¿Com era qu' aixís hagués desaparescut? La malalta al cap d' un parell d' horas d' aqueix estat anguniós va quedar adormida, y 's va rebaixar son pols. A la Rosalia l' obligaren á descansar al menys en una cadira de brassos de la mateixa cambra, y 'n Cárlos y un altre amich seu, y dos senyoras, varen vetllar lo somni de las duas germanas. L' endemá quan va ser alta la matinada varen poder tornar ab carruatje á la casa de D. Joseph. Si no perque veya y sentia, semblava que la vida s' habia quedat estática en la Julita: com si totas las sevas forsas físicas y morals, després d' una fatiga estraordinaria, necessitant descans, l' haguessen abandonada á son ensopiment. No li recordava res de la nit passada. S' habia apagat lo goig en sa fesomía; habia perdut tot rastre de color, y no obria com avans aquell ulls brillantíssims, d' ahont la llum era esborrada y l' esguart esmortuit. No mes parlava si la preguntavan; y responia ab monossílabs, com si estés contínuament distreta, ó somniés desperta. La Rosalia estava tant trastornada que no podia pas fer lo cor fort á devant d' ella. En Quimet, que n' estava tant engelosit, la mimava carinyosament, y cada mirada que donava á n' en Cárlos li feya venir una esgarrifansa perque 's veya impotent per aclarirli aquell dubte, y tranquilisarlo respecte de l' estat de la seva germana. De 'n tot aquell dia no 's va evocar cap recort dels dias passats; á

casa de D. Joseph tots los cors vestian tristesa, y no 's pronunciava una paraula perque no fos indiscreta. Ningú sabia la conversa qu' habia precedit al desmay de la Julita, puig la mateixa Rosalia no 'n podia donar cabal rahó: mes un pressentiment confús mortificava á tots, y no 's va escapar de cap llavi la paraula *amor*. ¿Qu' es lo qu' habia passat á dins d' aquell tendre cor de la Julita? ¿Qué significava aquella revolució violenta de la seva salut? ¿Com era que no comparegués en Ferrant y que la Julita may mes l' hagués anomenat? ¿Qué debia haber passat en casa del marqués?

Aqueixa ventada de pensaments capficava á n' en Cárlos que, assentat en la mateixa cambra de la Julita, fullejava un llibre cualsevol, apretantse ab una má 'l front que li bullia, quan li varen donar lo recado que á la sala hi habia un que 'l demanava.

De vegadas una impresió nova n' apaga una de vella: sortí com un autómata á rebre aquella visita. L' esperava plantat al bell mitx de la sala un home que 'n feya dos, inmóvil, ab los peus junts, ab una gorra-képis á las mans y aixecant un cap ras y escoturit per sobre un coll estirat y moreno, lluint un bigoti incipient y un vestit blau, ab lo gech curt y ajustat al cos. Encara que no hagués sabut tot seguit qui era, no s' hauria pogut errar, perque no mes podia ser un assistent; assistent d' aquellas proporcions, no mes podia ser un artiller. Era ben net, donchs, que l' enviava don Ferrant.

—Ola, Arcís! s' afanyá á dirli en Cárlos.

—Bonas tardes tingui. L' amo 'm diu que li dongui aquest paper. Y s' ana á girar en rodó; mes Cárlos lo va detenir.

—¿Y ahont es lo teu amo?

Pero l' Arcis no va tornar resposta.

—Que está malalt?... digas.

—No, senyor.

—Donchs com no ve! esclamá en Cárlos.—L' assistent, res, sério.

—Be... esplicat.

—Senyor jo no se res; llegeixi y ho sabrá.

No 's va adonar que de la colrada cara d' aquella especie de jegant rossolava una llágrima: sino que mentres las sevas macissas botas ressonavan allunyantse ab un compás de marxa, va esquexar lo sobre, y va llegir:

«Cárlos.

»Lo dupte y l' esperansa 'm feyan viure; y l' evidencia »m' ha mort. Quan ella estigue bona dígali que si Deu »se condol de la meva anyoransa no tardaré gayre á vet»llar lo seus somnis de desde l'astre esblancait que cada »vespre mira avans de tancar la cambra. Cárlos: no la »tornaré á veure... y l' estimo com l' estimava ahí, y com »l' estimaré sempre! Quan lo cor ja es mort, la vida nos »sobra. Si pogués esser escéptich haguera escrit son nom »ab una bala del meu rewolver. Mes si Deu no permet lo »sucidi, pot morir lo caballer ab l' espasa á la má y en lo »llavi lo nom de sa aymada. Ningú plorará al orfe. Si tu »'t recordas de mi alguna vegada, mas cendras no anyo»ran tant la terra de la patria. A Deu, Cárlos. No vulguis »saber ahont paro: quan llegirás aquesta carta mullada »ab mas derreras llágrimas, entre ella y jo hi haurá la »mar al mitx.

FERRANT.»

Caygué 'l papé de sos dits y de sos ulls també caygueren duas grossas llágrimas. Bona estona estigué deixat anar en un sofá com perduts tots los seu sentits. ¡Ay, quant lo feu sufrir aqueixa nova! Després al aixecarse va estar un instant orientantse; deixá escapar un sospir fondo, y corregué altre vegada á la cambra de la Julita. May ningú va haber esment d' aquella escena.

Tant terrible ensopegada va deixar en la vida de la pobre noya senyals ben fondos. La irritabilitat nerviosa 's va tornar á presentar sensible, amenassadora, com dos anys enderrera. Susceptible á tots los accidents que la voltavan, tornava á esser aquella sensitiva vaporosa que 'l verí del aspi la malmetía, y qu' una paraula carinyosa

la retornava. La Rosalia havia d' esser novament qui ab caricias la habia de distreure, y això era ara mes difícil, puig si be que la Julita 's deixava portar ab molta mansuetut de la seva desinteressada amiga, no sempre li era possible asserenar aquella misteriosa tristesa. Com podia consolarla si no sabia de cert lo seu dolor? Y si realment patía anyoransa per la ausencia indefinible de 'n Ferrant, com ferli esperar de nou aqueixa felicitat insegura? ¡Ay! aquell temporal feréstech que la atrapá en lo camp descubert de totas las sevas ilusions, se n' hi va dur la clara alegría de sos rosats llábis, la forma mes bonica de sa ignocencia de nina, y va entelarli 'l mirall resplendent de la vida, vestint de cera pálida aquella preuhada fesomía de la adolescent donzella. La poesía que era un atribut indispensable en la seva ánima, habia pres un sentit melancólich, animantse perfectament en sos ulls altre volta grossos, brillosos y penetrants, mes reflectors d' una claror apagada, especial, que feya venir sentiments ascétichs y que 's semblava á la claror espiritual y trista d' un cel de crepúscul. Per lo demés, una dispepsia amenassadora la anava corsecant á las barbas de tots los metjes que, com en Cárlos, habentse crehuat de brassos al deixar sos sabis llibres, arrugat lo front y mirat á terra, habian fet una paladina confessió de sa insuficiencia. Y 'l seu amich no habia pogut seguir lo sistema d' avans, de analisar y estudiar en la fingida clínica dels passeigs y conversas familiars: ja que aqueix tractament ja habia perdut la virtut; y á mes, sense saber per qué, lo seu próxim contacte de vegadas aixecava en son temperament desequilibrat un desfet de nervis, plors, riallas convulsivas y desmays. Obligat á retirar la antiga franquesa dels germans, l' habia de tractar ab lo respecte, atenció y calculada indiferencia d' un amich. Y això que devegadas, per l' amor d' ella, de l' un á l' altre dia li anava la llum pacífica d' un quinqué. Ja deya ell mateix que tot lo que tenia relació ab la Julita tenia per normalitat lo misteri, y convenia ab son perdut amich en que era un esperit célich ab forma cor-

poral, mes foraster en la terra, y ab una aspiració constant á tornarse 'n á sa patria.

Mentrestant, lo pobre del seu pare cada dia escribia á don Joseph que li enviessen la noya á Camprodon; qu' allá era ahont se tornaria tota un' altre; y ja que 'l temps era benigne, y 'l seu estat encara ho permetia, instava perque hi anessen deseguida; qu' ell ja sabia com anavan aqueixas malaltias, y que no volia que la perdessen miserablemente ab probaturas modernas.

Jo ja me la curaré: deya ell.—Y com creya de bona fe que tot lo seu mal era un fort migrament, per haber perdut de son costat al home qu' ella estimava, opinava que l' habia de treure tot seguit de Barcelona, perque tots los recorts ignocents que la vall de Camprodon guardava d' ella, units als cuydados paternals de que ell la rodejaría, li esborressen de la memoria la imatje avuy verinosa de la seva primera impresió.—¡Ve't aquí la joventut; ve't aquí 'l mon!—deya tot sovint á la seva afligida esposa:—aqueixa noya no s' habia d' haber mogut de casa: 'ls vents d' allá baix son massa forts per ella. Potser aquí 'l seu enteniment no hauria rebut tant bona ensenyansa, mes tampoch hauria perillat tant son cor: fortuna que potser no será mes que una foguerada que no costará gayre d' apagar. Lo fet es que vingui y fora. —Y resolt á endursela 'n va baixar á Barcelona l' endemá mateix d' haber fallat una consulta de metjes y un concell de familia en casa don Joseph que 'l plan del Sr. Serapi era 'l mes indicat; perque á 'n ella se la habia de tractar sintomáticament, ja que no 's podia classificar lo sistema embrollat de alteracions fisiológicas que presentava: y que lo mes perillós en ella actualment, era l' estat anémich de la sanch, sostingut per una mena de inercia en tota sa economía. Ab aixó podria serli molt útil un cambi de país que la distragués ab sensacions campestres, y la convidés á un exercissi que poch á poch la confortés, y anessen aixis esmortuintse las ideas que fins ara la habian tinguda abstreta. Lo senyor Serapi, en Cárlos, y alguns altres metjes tingueren llargas as-

sentadas pera conferenciar sobre 'ls métodos que mes podian convenir á la curació de la Julita. Resolgueren que no habia de pendre gayres preparats galénichs, sino que habia de viure una vida física y moralment higiénica. Perque ja fos efecte del mateix cambi qu' habia sufert, ó de sa extrema suceptibilitat, ferida per algun impalpable motiu, de desde aquella nit anguniosa semblava que tothom li era indiferent, y fins buscava á voltas ocasions de passar llargas horas tota sola, com qu' en son misteriós dolor li agradés de assaborir lo sentiment de la tristesa, en éxtassis perillosos, comdemnats severament per los diaris consilis dels ministres de la seva salut. Aquesta lley de fet, hi havia horas que amoinava á la Rosalia, puig no atinava com la podia haber enfadat. La pobre s' habia adonat tant d' aqueix resultat imprevist de la seva generosa intenció que estava materialment malalta y també necessitava que fos cuydada carinyosament.

Per fi, lo dia catorze d' Abril á dos cuarts de una del mitj dia baixava del cotxe á devant de l' estació del ferro-carril del nort, don Jose h, lo senyor Serapi, en Cárlos, en Quimet, la Rosalia, la Julita, y la inconjugable Agneta qu' estava feta una mar de llágrimas. Los dos joves varen acompanyar fins á Camprodon á la Julita y á son pare, pera millor assegurar la comoditat del viatje á la mustia papallona que deixava avans d' hora lo seu capull d' ivern. No varen creure prudent que hi anés la Rosalia, pera ferla estar apartada uns quants dias de la malalta, y ferla reposar de tant dolorosas impresions; mes sols ab lo pacte de que la separació seria curta pogueren desgafar á l' una dels brassos de l' altre. Los joves no 's varen poder estar gayre allá dalt, perque en Cárlos no podia deixar los seus trevalls académichs, y en Quimet acabava ab aquell curs la carrera. La festa de la seva investidura prou qu' era esperada ab gust per las duas familias, de manera que la varen aplassar pe'l setembre próxim á fi de poderhi esser tots, inclosa la Julita, que alashoras, segurament, ja no 's recordaria d' ha-

ber estat malalta en la primavera. Se 'n tornaren, donchs, á continuar á Barcelona l' obra de la seva joventut, deixant la Julita un pensament mes animada en la casa de sos pares, y portantsen ells á la seva una recansa interna que 'ls mortificava apesar seu, barreja de son bon desitx, de l' estimació que li tenian, y d' un temor incert. Lo seu retorn á casa de don Joseph casi fou una festa fúnebre. Faltanthi qui hi faltava cuydava semblar solitaria la reunió d' aquella familia. Mes qui sobre tots va anyorarla va ser la Rosalia, qu' habia perdut la companya íntima, casi la filla de son cor, de qui no hábia estat may separada. Va minvar molt la seva animació espansiva; y com si un instint suau llavors l' acostés á la vida espiritual que la Julita vivia, sos mes principals afectes prengueren una forma de contemplació silenciosa y trista. Així fou com sos tendres amors, que son cor omplian, no 's treslluian ab manifestacions alegres com avans. Aixis fou com en Cárlos semblava dedicarse esclusivament al estudi, dissimulant aixis una lleugera contracció de las cellas que li donava á la cara un perfil mes sério. Potser aquesta reserva encara 'ls avivá l' intensitat de la seva hermosa passió. Mes lo cert es que las conversas dels dos estimats, eran mes reposadas, mes tranquilas y mes semblants á las de la gent d' enteniment. Lo pobre Quimet no va retirar lo seu amor á las plantas; pero se li coneixia que trobava á faltar aquella mimada *ninfea:* estava mes capficat; y no feya anar tant en renou aquella bulió de totas las especies naturals, qu' ab desconcert s' esbullavan per la cambra del seu estudi. Es dir: una pila de dias va semblar que tots trobavan á menys á n' aquell ángel apacible de ignocencia y de tranquila felicitat.

Mentres tant á casa del venerat cirugiá de Camprodon no mes se vivia per la delicada filla. La zelosa senyora Clara 's desfeya pera buscarli tota mena de requisits menjívols. Lo mateix senyor Serapi se l' emportava á passeig cada dia quan lo sol era ben alt, reposant cada punt y distrayentla ab esplicacions senzillas de l' histo-

ria de las plantas ó de las cosas qu' habian passat en la vila mentres ella habia estat fora. Y ella, deixantse dur de la seva instintiva gratitut, devegadas seyent al peu dels alts pollancres que sombrejan la corrent del riu, llassantli 'ls brassos ab las sevas mans, se 'l mirava ab una mitja rialla infantil, y besava ab sos llabis que 'l cansansi acalorava lo front moreno del carinyós vell. Un dia en un d' aquets bonichs moments en que son pare gotjava de veure com millorava lo color y la forsa de la noya, sentiren sobtadament á sobre d' ells los falaguers piols de duas oronetas que ajogassadas se perseguian, y que desaparesqueren com una exalació. Si may sorpresa agradable ha fet tremolar de alegria 'l cor d' una nina, foren aquells aucellets simpátichs, romeus venturosos, que venian á dur á la vila las primeras novas del bon temps. Aixís que la Julita las va veure, va aixecarse, lleugera com ellas, y corregué dos passos mirántselas embadalida, fins que se li perderen pel brancatje espés dels arbres. Ben segú que aquellas alegres companyas de las primeras flors, aquell any, perque la Julita hi era, habian arribat mes aviat á Camprodon.

—¡Son las mevas! las que tenen lo niu á la meva finestra! Cada any son las primeras en venir. A l' una li he vist la cinta vermella del coll!.... Mes ellas no saben que jo no vaig estar bona.

—Ni qu' acabis de estar curada—interrompé 'l seu pare participant d' aquella satisfacció de la filla.

—Quan ellas se 'n tornarán á travessar lo mar, jo ja estaré ben reeixida?

—Y tal si n' estarás: hont vas á parar..... Si, y quan ellas se 'n tornarán.... tu com ellas fugirás d' aquí....

—Ay no, no, pare, no m' en vull pas anar may mes. Diré á la Rosalía que també 's quedi, y 'ns hi estarém sempre. ¿Fa que s' hi está mes be que á Barcelona?

—Oh si; molt millor:—va dir lo senyor Serapi, purament per dir alguna cosa, perque estava d' alló mes conmogut. Aquell fou un dia alegre; las orenetas habian fet sonriure son cor.

Passats quinze dias, lo senyor Serapi va creure que estava ben be en camí d' adobarse del tot. Estava molt mes animada; habia agafat bona xica de gana; tenia mes delit, é hi habia estonas que disfrutava d' aquella antiga espansivitat. Mes no sempre. Encara no se n' habia anat aquella blancor de marbre de la seva cara y de sos llábis. Sobre tot á las tardes, quan assentadas ab la seva mare á la galería de sa casa que donava al bell sobre del Ter, ella s' entretenia á llegir ó á brodar, li solia venir una melancolía, un deixament, que no 'l podia pas dissimular, y, tot aguaytantse aquells salts d' aygua, la seva ánima se n' hi debia anar qui sab ahont, y suspirava devegadas escapantli una llágrima, com si una nuvolada de pensaments tétrichs vingués á enfosquirli aquellas horas silenciosas del cap-vespre. La senyora Clara habia de fer lo cor fort, y patia, y apurava tots los recursos que pot trovar la prodigiosa inventiva d' una mare pera llegir en lo cor de la desvalguda filla, y amorosirli la sagnanta llaga ab fullas tendres de bálsam de paciencia y amor. La pobre nina á voltas podia dominar aquella neguitosa migranya; y afogant aixís com podia 'ls debatechs de son cor, se llensava á sos brassos, y plorava llágrimas d' agrahiment. A la suceptible mare no li escapava aqueixa generosa lluyta: per sobre 'ls cabells rossos de la Julita enviava al cel un sospir y una muda preguera, y, asserenant sos ulls, continuava ab resignació santa la seva dolsa obra d' amor y caritat.

La prudent senyora no va pronunciar may al devant de la Julita 'l nom de 'n Ferrant, ni permeté que ningú li parlés del casament de la Rosalía. Mes encara se 'ls esperavan als amorosos pares novas amarguras; nous dias de proba, de dolors y angunia!

Una matinada que habian sortit á donar un tom per aquells soleys y aubagas de la vall se 'n varen tenir de tornar avans d' hora, perque se 'ls girá un ayre fret com una matzina que feya ajupir los tendres rebrots dels sálzers y dels donzells, y feya tremolar á la Julita com á la flonja ulmaria, la *reyna* d' aquells prats. Cada esgarrifan-

sa de fret qu' ella sentia ne feya venir al seu pare, que ja estava trastornat de pensar ab las resultas que podrian seguirse de tant intempestiva tramontana. Tant bon punt varen ser á casa, feu posar llenya á la llar perque 's reviscolés l'enfredoixada nina, que, tota arrupida al primer banch de l' escon, las dents li cruixian y no se sentia de las mans. Va venir la reacció, y no fou completa: per dinar no va tastar res, y li vingué un fort mal de cap, tenint lo front com un foch. Apareixian tots los síntomas d' un refredat dolent. La seva mare li va ben escalfar lo llit, y, sópita, tenint ab prou feynas los ulls oberts: sentintse com bullir lo cervell, s' hi va deixar portar sense cap resistencia, mentre 'l senyor Serapi li preparava una infusió sudorífica, y unas lleugeras mostassas per veure de ferla entrar en un calor y transpiració saludables. La seva mare, aconduhintla ab tota la solicitut y ternura imaginables, venia á ser lo practicant inteligent del hábil cirugiá que aquella tarde no 's va pas gosar moure de casa ab la atenció constantment en l' estat de la estimada noya. Semblava que ab la llum de sa práctica y facultativa mirada llegís en lo cos y en l' ánima d' aquella criatura la complicada organisació de sos secrets afectes, y la estructura de sos teixits anatómichs. Y aqueix análissis que sols lo seu amor y la seva ciencia 's podian empendre, anava destillant una desconfiansa amarga al cor del pare y del facultatiu. Varen reapareixer ab mes intensitat que may sos antichs pressentiments, ab temors formals d' una desgracia próxima. La pobre mare no treya 'ls ulls de la filla sino pera posa'ls en la seva espressiva mirada com demanantli una mica de consol y d' esperansa. ¡Ay! aquella aspre fesomía no 's desarrugava; aquellas sellas no s' obrian, ni aquells arquejats llábis tornavan al seu acostumat y falaguer perfil, y una tristesa fonda irradiava de l' un á l' altre, y niava en sos cors tendres un abisme de sufriments y d' amor. Y varen passar dos horas, y tres, y cuatre, y de la tarde se 'n vingué la nit, y en lo diagnóstich de la malalta anavan apareixent á poch á poch alarmants síntomas com una bro-

mada fosca s' estén á voltas pel seré cel aclaparant lo jorn. Un adormiment estrany la mantenia quieta, y no mes d' en tant en tant algun gemech débil volia dir que sentia al front dolorosas punyidas. Habia perdut la forsa, y com si l' ensopiment la tingués lligada, ni sols se podia valer per res d' ella mateixa. Sufria una cremor que la volava, y en comptes de humitejárseli la pell supurant un suor necessari la tenia seca y rústega. Semblava á voltas que realment dormia, y llavors descansava menys, perque son cap treballava, murmurant confusament paráulas inconexas, en mitx d' un desfici que la feya respirar ab pena, y exalant un alé inflamat. Quan tornava en sí mirava somrient á sa mare, y deya que tenia set. No haventhi valgut revulsius per equilibrar son calor intern, ab precaucions infinitas li fou administrat un bany calentó de flayrosas hervas: y la febra pogué pendre ja una forma conciliadora, comensantli una transpiració copiosa, que deixá amarats los blanchs llensols de son llit, y va amansirli lo dolor intens que sentia en lo cap, donantli una son verdadera que la feu adormir profundament. Va reposar duas horas: després lo somni 's torná un tumultuós desvari, y en la seva acalorada imaginació s' hi embolicaren mostras incomplertas dels pensaments que durant tota sa vida la feyan somniar desperta. Mes no se 'n podia treure patró de sas paráulas, pera saber en quins mars navegava. Tant aviat enrahonava alt, com baix; á poch á poch, com depressa; passava d' un estat d' exaltació á una manyaga dolsura, barrejant ab las riallas los sospirs, y 'ls recorts de Barcelona ab las cosas d' aquells dias de Camprodon, com si fos la seva boca instrument passiu dels pensaments virolats d' una nina de cinch anys. Va despertarse afadigada y abatuda, y al voler beure ab afany una escudelleta de medecina que sa mare li va acostar als llábis, pot ser ennuegántseli va venir una tos débil, mes seca y ressonant, que la va deixar molt cansada. No li minvava 'l pols, y tenia 'ls llábis cada punt mes vermells: la febra encare pujava. Un cop desperta li tornava l' ensopiment; y la respiració

d' en tant en tant fatigosa donava d' en tant en tant á tot ella una convulsió brusca, que li portava 'l desequilibri á totas las funcions.

Lo senyor Serapi vegé apareixer en la fesomía de la adorada Julita los colors entervolits d' una perillosa malaltia de tífus. S' haurian contat las palpitacions del seu cor durant los set primers dias en que feren la seva puja tots aquells síntomas. Las orxatas, las llimonadas, las begudas laxants no pogueren detenir l' embrenzida violenta ab que 'l verinós principi de descomposició 's va escampar per tota la seva sanch. Lo dia vuyté fou una eternitat: no mes la febra podia sostenir al virtuós pare, que feya que no habia dormit tantas nits com dias durava la gravetat de la filla. Houfelant, Andral, Louis Crisoll, Roche Sanson y altres ab qui habia agafat coneixensa per medi d' en Cárlos y en companyia dels quals meditava en las silenciosas horas de la nit, tot vetllant lo somni penós de la noya, un tractament curatiu inmediat, á propósit per la seva naturalesa, habian endanyat sos ulls y aprimat sa cara. Aquell dia, donchs, fou terrible. Qui no hage estat marit ó pare, no ho pot entendre; perque la crísis fou espantosa. ¡Prou eran mitx tancadas las portas de la terra, y las del cel mitx obertas! Alabat siga Deu, que no va demanarla encara, deixantla una estona mes á la vida, y á sos pares! Coneguda la primera revivalla, aquell cos de bronze hagué d' ajupirse al pes del cansansi, de la debilitat y del sentiment. Caygué sobre 'l llit, y reposá unas pocas horas, y 's va despertar esperansat, alegre y fort. Assegurat que la Julita ja no empitjorava, va escriure las dolorosas novas á Barcelona, y continuá ab la mateixa fé y resolució á l' espona de la malalta.

Casi be en tota la vila lo primer *bon dia* de cada dematí, era preguntarse mútuament, ¿saben que fa la Julita? Perque era la estimada de totas las mares y totas las donas de Camprodon. Ningú va escassejar sos oferiments y serveys á la senyora Clara. Moltas nits la feyan anar per forsa una estona á sobre 'l llit, y cada nit una ó duas ve-

hinas, vulgas ó no vulgas, s' hi quedavan á vetllar; y cada dia hi tenia duas noyas amigas, cambiantse per torn. De mes á mes, cada vespre s' aplegavan moltas de ellas á l' iglesia de Santa Maria, y agenolladas als peus de la Mare de Deu li oferian una devota y fervorosa novena, que assenyalava lo vell pare Andal, lo derrer dels monjes del antich monastir de Sant Pere de Camprodon, que duya á la Julita un afecte especial, y servida per en Gilet, l' escolá, que si res feya ab devoció de totas las funcions ab que desempenyava lo seu sub-ministeri en la parroquia era aquella que 's feya per la Julita. ¡Jo ho crech! Si per cassarli una papellona mes bonica que las altres s' habia rebatut mes de cuatre vegadas dalt á baix de las deslludrigadas runas del monastir que cau al costat de la rectoría!

Aquest Gilet era un xicot de molt bon cor: no podia veure passar al senyor Serapi que no corregués ab molts bons modos y ab la catxutxa á la má, á demanarli qué feya la Julita. Be es que en Gilet era molt decá 'l cirugiá, perque tots los estius, quan la jovenalla hi era, á las noyas las hi feya de patje, y als noys de criat, en las cent y una cosas que se 'l oferian en sas agradosas ocupacions, en sas espedicions y passeigs. La seva fidelitat y clara inteligencia 'l recomanavan. Essent incapás de faltar á ningú per una punta d' agulla, no heu vist un baylet més alegre y servidor, més carinyós y complacent, més respetuós y prudent, y de mes bon acontentar. Tindria llavors uns quinze anys, y 'n feya tres ó cuatre qu' era un personatje necessari en la població. No era fill de ningú, mes per tot era á casa seva, y era 'l seu principal ofici servir á tothom. A cuatre anys va quedar sense pare ni mare, ni altre refugi y protecció que la de Sant Víctor y Sant Patllari, patrons que son molt temps ha de la vila. Es á dir, y la del pare Andal, que venia á ser lo patró directe de tots los pobrets que fossen petits ó malals. Lo bon monje devegadas no tenia pas altre abrich que la capa de san Joseph; mes tractantse de fer una caritat, las llágrimas que veya las habia d' aixugar.

Era un d' aqueixos sants varons que van desapareixent de la terra. Ab aixó l' orfanet no podia pas quedar al carrer; 'l pare Andal era de dret son segon pare, ó millor son segon besavi, ja que no se 'n debia faltar gayre si no duya centuria á l' esquena. Se va quedar aquell noy, y 'l va anar pujant y ensenyant, edificant en son cos pastós los fonaments de son pervindre per medi de la virtut y de l' estudi, que mes li podrian servir qu' una grossa fortuna. Y 'n Gilet al cap de cuatre dias li ajudava la missa, y l' acompanyava á passeig com un home, y molt prompte va esser l' escolá meritori de Santa Maria: després ho fou efectiu. Entre tant ja sabia molt de lletra, y á las tardes anava ab lo mestre de la vila, que 'n tingué promte un ajudant. Al mateix temps lo secretari se 'n servia per copiar oficis y cosas que á n' ell l' embrassavan, y que 'n Gilet se 'n duya ab sorprenent facilitat: á dotze anys ell era 'l secretari de debó. Al mateix temps, quan ell no arreplegava una noticia no la tenia pas ningú, y lo que sabia ho sabia bé.—M' ho ha dit en Gilet. —M' ho ha dit lo monje xich,—era sinónim de ser una cosa certa. Al mateix temps se li encomanavan los assumtos mes delicats quan convenia saber datos per medi d' uns ulls que no miressen y vejessen, de orellas que no escoltessen y sentissen, ó d' un enteniment que en tots cassos comprengués la prudencia: per ço era 'l confident de molts jovencels enamorats, y de moltas donzellas agradadas. Al mateix temps entrava al llatí, á las matemáticas y á altres coneixements útils ab una disposició y un gust que rejovenian al vell monje, á qui en Gilet estimava y estava tant agrahit que ab son afecte li endolsava verament las horas fredas de la seva derrera vellesa. Aqueix simpátich rudiment d' home célebre era finalment molt ben volgut y volia be á nostres duas particulars y jovenetas amigas que passavan ab ell molt bonas estonas, girantse sas mutuas riquesas intelectuals, guanyanthi ell molt, que las admirava á n' ellas com un aucellet d' aqueixa terra s' encantaria ab l' elegancia y colors dels volátils habitants del nou continent. Se sentia

tant felís essent atmés en la seva companya, que s' hauria desfet per ellas, y hauria anat á l' altre part de mon á buscar la flor que sos llabis haguessen desitjat. Y ellas, coneixent lo que valia 'l seu cor, l'ensinistravan de cosas qu' ell no sabia; habent aprés d' ellas música y cansons de per avall, qu' ell se las pagava ab corrandas montanyesas: d' enrahonar castellá y casi be francés, de dibuix, de fer flors de paper y moltas altres cosas bonicas; y sobre tot hi aprengué eixa segona urbanitat social, que va tant escassa á pagés. Y era que dins d' aquell humil vestit de vellut negre, qu' hauria fet pessa á cualsevol estudiant de nostres Seminaris s' hi amagava un pit generós, capas de tots los nobles sentiments, qu' era perfectament comprés, y comprenia als cors ja mes formats de las dos barceloninas.

Altres que no haguessen estat ellàs no haurian avalorat lo interior d' aquella senzilla escorsa. Ab qui en Gilet habia tingut conferencias mes fondas era ab la Julita. La venerava sobre totas las altres criaturas; y ella exercia en ell una influencia terrible, com que si hagués pogut esser capritxosa ó tenir formas imperativas, en Gilet haguera sigut son esclau. Sino que á la Julita ja la coneixem, no habia nascut per reyna; precisament s' habia considerat sempre molt petita devant dels sers qu' atrapava en lo radi de sa coneixensa, y en ell hi admirava una paciencia, humilitat y activitat que no 's creya tenir.

Una cosa no sabia entendrer l' escoturit baylet, quan ab la seva ignocent filosofía s' embolicava á discorre sobre 'l génit de la Julita: aquell ayre de tristesa que no la deixava may. Se pensava que debia patir per alguna cosa que 's callava; y li dava pena, y devegadas se la mirava compassiu, com ab los ulls demanantli que li faltava per estar alegre com las altres noyas. Ben segú que si s' hagués presumit que algú la tenia agraviada li haurian vingut tentacions de trencarli un bastó per l' esquena, portat per una lley d' instint de caballeresca justicia envers aquella especie de princesa encantada,

mes rodejada á sos ulls de bonichs misteris que totas las blancas donzellas y vaporosas fadas de las rondallas de l' antigor. Fins algun cop ho va dir aixi al mateix pare Andal, qui, vejenthi més clar, coneixia que no tenia traducció al comú llenguatje aquella melancolia que 'l minyó volia entendre.

—Mira, li deya, aixis com entre molts aucells n' hi han uns que son mes tendres, delicats y petits que 'ls altres, de ploma mes fina y colors mes glassats, que no 's poden estar sino sobre herva tova y neta perque la terra dels rostos los embrutaria y las fullas dels roures los hi farian mal; y no mes poden menjar grans de mill ó flors rosadas perque las cucas que nudreixen als altres no son prou saborosas pera son esquisit paladar, hi ha també entre nosaltres, homes, pobres aucells que sols poden volar ab lo cor, naturalesas de moltas menas qne necessitan pera viure circunstancias escepcionals. Ningú te una, mateixa manera de pensar, ni menys una mateixa manera de sentir, y l' esperit, que es lo que fa la persona no 's pot trobar be en lo mon no mes quan se diuhen ab son particular gust y coneixements totas las cosas que 'l voltan. Mes cent per hú no succeeix, y per ço casi tothom viu frisat y neguitós. Tenim un sentit de intuició que 'ns demostra esser certas las revelacions d' un altre vida que mes amunt nos espera, pera correspondre ben be á tots los nostres desitjs y aspiracions, y mentres estem aquí baix la trovem á faltar. Hi ha, per exemple, enteniments mes esparrabillats que 'ls altres, que comprenen més las miserias de la vida, que van vestits ab los colors hermosos de la virtut; y com la virtut aquí apenas se trova, per tot arreu s' enllora lo seu vestit prehuat; que tenen un cor tan sensible, es dir, un gust tant esquisit pels aliments espirituals qu' han de mantenir la nostre íntima felicitat; que trovan rústegas las impresions materials, si no hi transllueixen la llum daurada que aclareix misteriosoment lo cel qu' ellas somnian; que voldrian veure retratadas al front de tots los homes la felicitat y la bellesa, la fé y lo gran amor qu' ellas

guardan en son pit. Mes com la malaventurada terra no es lo cel, sempre pateixen una set divina que corseca son goig y entela 'ls seus somrisos, fins que 'l Senyor se 'ls ne porta al jardí etern ahont se badan aqueixas flors puríssimas qu' ells ab la seva ignocencia demanan, y mereixen per la seva virtut. Per ço nosaltres los veyem tristos y melancólichs; y com no arrivem á la seva perceptivitat ni menys nos espliqnem las causas de sa misteriosa pena. Y si volem esser caritatius, á n' aquestas exepcionals criaturas hem d' estimarlas com fillas privilegiadas del cel; hem d' atmirarlas per la naturalesa divina del seu dolor, y hem de imitarlas en la paciencia que dolsifica la seva llarga anyoransa.

—¡Ditxosas d' ellas! llavors esclamava 'l conmogut deixeple. Y ja li semblava veure volar al cel á la seva bona amiga: y s' enfadava ab ell mateix perque sempre habia estat mes alegre qu' un bon dia, y casi hauria fet propósit de estar trist d' allí endevant, si d' altre part lo pare Andal nò li hagués recomenat l' alegría del cor com una manera de demostrarse agrahit á Deu y d' allunyar las tentacions del mal esperit que busca més á las ánimas malhumoradas. Prenentho, donchs, baix un altre punt de vista, y deixantse portar del seu natural, quan era ab la Julita escurava enginyosament totss os recursos pera distréurela, ferla riure y enrahonar. Y estava tot orgullós quan li podia dur novas de cosas que sabia que li eran agradosas com es are alguna maravella notable del jardí del pare Andal; una próxima funció d' iglesia en que ell ab la seva petita capella esperava quedarhi be; una qu' altre anécdota que li hagués contat lo vell monje; algun angulós ensaig de retórica ó poética, que ja sabia que la distreya soberanament; alguna *gazetilla* que sabia esplicar epigramáticament, de las cent y una que replegava per la vila y parroquia; etc. etc. Y quan habia fet efecte y lograt animarla interessantla en la conversa, la victoria li donava alas pera xarrar llargament, com ne sabia quan regnava l' alegría dels humils en lo seu cor, com succehia sempre. Tota la casa del

senyor Serapi s' hi combatia: la senyora Clara li deya *'l picarol*, y 'l volia sempre allá; y á tots agradava que vingués cada dia á posarse á las ordres ó á las riallas de la senyoreta Julita, perque era ignocent tot lo que deya, distreya sense cansar, y la seva veu llavors no semblava d' un escolá sino d' una escolanía. Y sobre tot en aqueix moment histórích, eixa temporada qu' ella 's trobava sense la Rosalia, s' habia fet mes notable la seva influencia, venint á esser un individuo important d' aquella familia; casi un agent terapéutich aplicat á combatre aquella estática hipocondria de la pobre desterrada.

Aixis será fácil compendre quin dolor aquest noy sentia, veyent ara en un clot de llit á la venerada amiga que era la senyora verdadera de tots sos tendres pensaments. Y tendres vull dir: infantívols, rosats, ignocents; perque si un pensament amorós hagués vingut á posarse en son front, per dessota 'l transparent esbull de cabells que 'l cerclavan s' hauria espantat d' ell mateix; y s' hauria desvanescut aquella encantadora alegría que poetisava 'ls seus quinze anys... ¿Quinze anys? A quinze anys avuy dia ja s' estima, y ja no assusta la mirada térvola de la mes forta passió. Y es veritat; mes no en aquesta etat tothom pot adormirse ab la puresa dels pensaments qu' en son jove cervell niavan. Y si en Gilet estimava á la Julita, era 'l seu amor l' amor mes pur de la vida, perque son cor no ho sabia: puig la felicitat mes perfecta es la que 's disfruta sense calcularla ni definirla, sense buscar la clau de son secret. Quan un cristall se trenca, cada tros nos talla 'ls dits: es mes bonich y suau quan los ulls no 'l vehuen entre mitx dels raigs de llum que 'ns envia.

Donchs cada dematí y cada tarde visitava la casa de la malalta, sense gosar obrir los llabis avans de saber per la senyora Clara, com estava. Y en tant que anava creixent la gravetat també s' anava posant trist son cor. Tothom notava que perdia aquell humor, y tothom llegia en la seva cara las alternativas per las que passava la

salut de la Julita. Aquell dia que estava mes mala no se 'n sabia anar de la casa, plorant de dolor, y considerántsela morta. A mitja tarde, com qu' un pensament hagués conmogut sobtadament son ser, va fugir; va sortir de la vila com portat involuntariament á un punt fixo. No mes alguns afogats sanglots descubrian lo dol que portava en l' ánima: y plorava perque duya la fe en lo seu cor: y de son cor se aixecava una fervorosa preguera. Tots los accidents del pais li eran familiars, tots los coneixia, tots eran sos amichs, y á tots los imprecava ab tendre y conmoguda veu. Y las bromas que crehuavan lo cel blau de la tarde, y 'l vent que gronxava aquells espessos boscos, y 'ls rossinyols qu' á tot arreu se sentian, y aquells mars d' herva fresca, y las ayguas inquietas del rieral que borejava, y las flors que pels marges florian, y las esquellas dels ramats que allá enllá pastoravan, semblava que entenian la seva oració. Semblava que li davan esperansa, perque tots coneixian, tots estimavan, y tots també anyoravan á la nina, qu' ab la seva presencia 'ls encantava en altres tardes de mes bons dias. Al cap d' un' hora va arribar á la porta d' una esglesia solitaria que 'n diuhen á l' hermita del Remey. L' ayre fresch de la capella 'l va retornar, y va aixugarli 'l suor de la cara. La seva oració va ser llarga, y la seva oferta va ser l' abnegació de tota la seva vida. Devant d' aquella piadosa imatje de la Verge va fer lo vot solemne de consagrarse pera sempre al servey de Deu y de l' altar. Y pot ser aquella preguera fou agradable á la Verge, perque aquella nit mateixa s' omplí de consol lo seu cor ab la nova de haber sigut vensuda la tremenda crísis d' aquella cruel malaltia. Ningú va entendre res de son secret. Mes á l' hivern vinent lo virtuós monje rebé del Senyor lo premi dels justos, y despres se va corre per la vila que 'n Gilet se 'n habia anat á estudiar á Vich.

Habia passat, donchs, lo primer perill. Mes no per això habia mimvat la gravetat de la calentura tifódica que bullia en la sanch esclarida de la Julita. La malaltia anava á esser llarga, y la seva naturalesa tant decaygu-

da ab prou feynas podria resistir l' impuls ab que l' aniria atacant lo principi morbós. Ella, inconscient de son estat, passant alternativament del fret á la calor; de la claretat de cap al fatigós deliri; de la exaltació al ensopiment; del benestar á l' angoixa, sufrint entre mitx desequilibris en la circulació, espasmes en la respiració, vibracions en los nervis, y altres agravants alteracions fisiológicas que acompanyan á la acció descomponent d' eixa malaltia espantosa, corruptela de las pestas mortíferas de las latituts cremants d' altres continents, que si no la vejessem endémica en nostres climas, son nom tant sols nos aterraria, cada dia, s' anava descolorint y quedant mes abatuda, mes débil y delicada.

Feya quatre dias que 'l senyor Serapi habia escrit á don Joseph quan una tarde al peu del seu portal se varen aturar dos matxos de sella treyent foch dels inflats nassos y rajant suor tots ells. No podian pas haber anat mes llestos en Quimet y en Cárlos per corre al costat de sa estimada germana. Mentres abundosas llágrimas de la senyora Clara 's barrejavan ab las de 'n Quimet, en Cárlos y 'l senyor Serapi ja s' habian engolfat en serias cuestions patológicas, pot ser contenint ab mes pena llágrimas que 'ls escaldavan lo cor. La consulta fou satisfactoria, y 'l tractament qu' habia seguit lo consciensut empírich, no pas tant inspirat pels voluminosos tomos qu' habia sondejat cada nit, com per la llarga esperiencia de sa aprofitada vida, va ser aplaudida per l' enciclopédich metje, especie de *index* de tota la medecina moderna. En Cárlos va fallar que la Julita estava salvada. No obstant lo judici era formulat á priori; encara no habia vist á la malalta. ¿Cóm anunciarli la doble visita sense perjudicarla ab la sorpresa? Se resolgué prepararla aquell vespre, y parodiar l' arrivada l' endemá. Llavors encara no habian pujat á dalt: no s' habian mogut del menjador de baix, y era impossible que ningú, per finas que tingués las orellas, pogués desde la cambra de la Julita sentir ni menys coneixer la veu dels arribats de nou. Y donchs aixis que la senyora Clara 'ls va deixar

un instant pera entrar á veure si estava be, li va semblar notar una novetat en la mirada transparentíssima de la noya. Temps ha que no habia fet uns ulls tant bonichs. Y aquells ulls li varen fixar la vista, y ab una veu segura li va preguntar. ¿Qué no pujan?

—¿Qui?

—Ay, ay, los noys de Barcelona.

Y rientse'n perque la seva mare se la mirava y no li responia, diu, ¿ah 's pensava qué no ho habia sentit? y per qué no ha vingut la Rosalia?

—Ja vindrá, ja vindrá: feu la senyora Clara, que 's va creure qu' algun indiscret li habia pujat á dir.

Y no li habia participat ningú: una intuició estraordinaria, una associació d' ideas maravellosas, inverossímil en un cap tant débil, pot ser haurian influit sutilment en los delicats sentits pera deixarli apreciar sons imperceptibles en tota altra circunstancia. Aqueixa novetat va deixar tant parats á nostres Esculapis, que sas triunfants disertacions varen quedar glassadas, y ab lo dubte segellat en sos fronts tot seguit la varen entrar á veure. En Cárlos ab la primera mirada fotografiá en son enteniment tota l' historia d' aquella malaltia. Va ser la mirada penetrant, filosófica, desapiadada, y freda del metje: va ser una escursió atrevida al territori de la llum científica que desdobla los plechs mes fondos y mes arrugats d' una vida. ¡Ja 'n vejé de llum ben clara, que va cremar sos parpres! Quan va enretirar sos ulls dels ulls de la malalta, li va semblar que tota la sanch li bullia á dins del cor. Perque á la seva mirada habia correspost una mirada terrible que espargí á tot son entorn una foscor aisladora, y ell no mes va mirarse en aquells ulls. Perque hi ha moments que son inspiracions, y ell en aquell moment va apendre lo que ab tants anys no habia aprés en las aulas, ço es: l' art de llegir en las ninas dels ulls las nafras de l' ánima. Un pensament vingué á aclarir llest y dolorós la seva meditació, com una guspira encesa que trenca un espay de sombra. No obstant va contenirse; va poder forsejar una cosa com una rialla, y

acostá sos llabis trémols sobre del front cremant de la Julita.

—¡Cárlos! va dir ella, ab un accent de dolsura y de flaquesa indefinibles, conmoventse tots los elements de sa organisació.

—¡Esperansa; Julita, esperansa! Ja dus als ulls escrita la salut: y confio veuret aviat bona y llevada y plena de forsa. Y mentres per caritat mentia, estudiava un ragull especial de son respir, que regonegué ab pena com un síntoma sospitós que s' afegia á n' aquella vista irradiant. La visita fou curta; no cregueren convenient que continués l' exaltació que va produhirli aquella primera impresió, puig li anava 'l pols á tota forsa, trémolava tota, y ja las sevas paraulas eran un sub-deliri.

Quan sortiren de la cambra, en Cárlos va preguntar oficialment al senyor Serapi, si la noya alguna vegada tenia tos, y afortunadament pogué respondre que no. Aquell mateix vespre 's resolgué modificar un xich lo régimen nutritiu. Se li feu lo caldo mes carregat, y se li ordená una beguda reconstituyent, á fi de prevenir una completa postració de forsas, y de inocularli en la circulació, principis de recomposició inmediata. Això no obstá pera que lo dia vinent mentres en Quimet, en Cárlos, y 'l senyor Serapi conferenciavan en la sala mes aprop de sa cambra, la senyora Clara obrint á poch á poch la porta, sortís á imposar silenci ab lo dit als llabis. Una tos fonda, regullosa, y vibrant se va deixar sentir clarament de tots. En Cárlos va estrenyer convulsivament la má del senyor Serapi, á n' á qui cada estossech obrava com una corrent eléctrica. Sense fer gens de fressa se varen aixecar, y seguiren á la bona senyora fins als peus del llit de la Julita, que ab los ulls mitx oberts dormia un somni cansat que la feya entressuar. La tos la va despertar, se va riurer de veure's tant ben enrotllada; y acostantse 'l mocador blanch á la boca, vejeren al treuresel que hi habian impres los seus llábis un jaspi de color de rosa.

—Deu meu! Deu meu! va murmurar aterrat son pa-

re ; temps ha que m' ho tenia..... ¡pobre filla meva!

—Fihi en mi; no desesperem encara: li va dir á l' orella en Cárlos.

—Cárlos! interrompé llavors la Julita; tu 'm curarás ¿no es veritat? ¡Si haguesseu vist, quin somni mes bonich qu' he tingut!... Quimet, ¿me vols dar beure?.... Digueu á n' en Gilet que vingui; que li tinch de dir que 'm porti flors; perque aquellas ja son mústias, y la Mare de Deu s' enfadaria... Quimet; hem de tornar á Barcelona; jo y la Rosalia vindrem al vostre cotxe, ab un vestit blau... y jo de color de rosa... y no ballaré sino ab tú, perque 'm cansaria massa... y 'l pare s' enfadaria... Aquell vespre; ¿qué 'm deyas? Me vares enganyar ¿qué va?... perque jo ja ho vull que t' estimi... qu' á n' á mi també m' estima... la Mare de Deu m' ho ha dit... germana... tinch una set... Y en Quimet va repetir la primera operació, y ella murmurant alguna paraula ininteligible 's va torná á quedar adormida.

—Mes val aixis: va dir en Cárlos sortintse de la cambra: are se'ns presenta á cos descubert aqueixa tísis incipient. La podem combatre ab coneixement de causa, y es mes fácil que cedeixi. Creguim: aqueixa febra ja no es tifódica; aqueixos desvaris son la seva debilitat. Refemli ab tónichs la naturalesa abatuda; y considerantla ja convalescent, podrem atacar aqueixa aparició á última hora de eixa bronquitis que 'm sembla poch alarmant.

Aquella netetat y vivor de sos ulls va esser lo crit d' alerta pera prevenir aqueixa segona enfermetat, la mes terrible y pot ser la mes simpática que las clínicas registran. Hi ha alguna cosa de seductor, de misteriós y poétich en la mirada d' un tísich, que encisa y estranya; qu' entristeix y agrada; com si hi llegissem en ella lo derrer vers d' un cant sublime; los pensaments profundos d' un ánima superior; lo desconsol d' un cor que no te esperansa; la vibració de tots los sentiments de la vida; lo contrast aterrador d' un inmens desitx de viure, ab la certitut de prompte morir; lo gemech d' un ánima vigorosa, plena d' alé intelectual que l' aixeca á la regió

divina de las concepcions filosóficas, empresonada per una materia infelis, corcada, descolorida, y morta. Apagueu aquell raig de llum que flameja encara en los ulls de una noya de quinze anys, derrer baluart de son esperit vital y veureu entorn no mes una cabellera sedosa entortolligada á un front ebúrneo que 'l suor fret ne banya; una fesomia esquelética dibuixada ab sombras; uns llabis afinats que somriuhen tot morintse; una ma llarga, calenta y seca que es fa cruixir los ossos quan vos estreny la vostra; y una atmósfera de silenci que glassa y entristeix: mentres que si rebeu lo raig de sa mirada en comptes d' aqueix himne funerari, sentireu l' encis d' una balada melancólica, perque exten á vostre entorn una llum crepuscular, y una caritat estranya vos empeny á sostenirli 'ls débils brassos, á consolarlo en sa dolorosa agonia, y á amagarli y cubrirli ab rosas de vostre cor la llosa mitx oberta de sa tomba... Y ab una mirada indefinible, en Cárlos vejé las unglas feras d' aqueix monstre verinós esgarrapar lo pit de la Julita, y un sentiment de compassió inmensa li va glevá 'ls esperits. Si son los ulls finestras del ánima, també l' ánima derrera d' ells s' hi ovira ab los detalls mes minuciosos dels multiplicats afectes que la fan gotjar y sufrir. Y essent això cert, també ho ha de ser que de la mateixa manera transparentan las alteracions orgánicas del nostre cos. Perque hi ha relacions íntimas entre las afeccions corporals y la sensibilitat é inteligencia, y aqueixas apareixen misteriosament reflectidas en lo fons diamantí de las ninas dels ulls. Ab mes rahó, donchs deurá cambiarse lo brill de eixos brillants estels, á cada dolor físich, á cada mudansa que en l' ordre de nostre intrincat mecanisme experimentem. Perque ells ne forman part y perque ells essent materia, son lo membre mes delicat ó impresionable. Podriam dir qne son materia que passa á esser esprit; que fuig de la closca corporal pera volar als camps ilimitats de la pensa y del sentiment. Ben segurs que una exposició pictórica del ull humá, baix tots los cambis que pot sufrir, baix tots los aspectes que ofe-

reix, baix totas las llums y tintas que 'l modifican durant las etats de la vida, seria un compendi gráfich de totas las innombrables malaltías, una síntessis de tots los estats fisiológichs, y un curs de tots los afectes, desitjs, y passions humanas. ¿Vos recordeu d' aquell esguart melancólich, qu' avans d' ajaure"s en son llit de dolor animava la cara angelical y tendre de la Julita? ¿no hi descubriau un panteig desconegut que li abrandava l' ánima amorosa? ¿una flama puríssima del color del blau del cel, que tota enjoyava sa existencia ignocent? Ben clar s' hi endevinava una malaltía crónica del cor: lo dolor indefinible d' un anyorament y d' un amor pur com l' amor de sos germans los serafins: lo segell d' eixa tísis espiritual qu' enmalalteix encantantlos y duyentlos á un mon de bellesa y armonías als sers que com la Julita son forasters en la terra, aucells d' un altre cel, floretas d' altres jardins. ¡Ay! avuy aqueix esguart descobra un altre misteri, exala un altre gemech, evapora una gota de sanch d' eixa ferida nova que s' ha badat en son pit.

La dolorosa nova 's va escampar per la vila y varen recular la meytat de las esperansas que s' habian tingut pochs dias avans. Y 's va fraccionar l' opinió pública, y mentres uns atribuian á una consecuencia natural de son delicat estat aquella conflagració imprevista, uns altres de bona fé creyan que 'l senyor Serapi se deixava portar massa del jove metje de Barcelona; que podia tenir mes *teórica*, pero no tanta esperiencia del mon, obra de text esclusiva, ahont á parer de molta gent se deuhen apendre tota mena de ciencias y lleys. Mes ells dos, estudiant y discorrent nit y dia; desitjant cada hu qu' acudís á l' altre una salvadora idea; units sos esforsos ab verdadera fraternitat científica, no desesperavan pas de lliurarla del nou perill, ja que tenian casi be dominada la malaltia primera. Y mentres tant, lo pare Andal y en Gilet continuavan ab piadosa constancia sas fervorosas oracions, y totas las donas entrantas de cal senyor Serapi cada dia l' atavalavan á 'n ell y á la senyora Clara ab novas, rancias de tan vellas, d' infinitat de re-

meys seguríssims, ab que sabian de cert que del mateix mal de la noya se n' habian curat tanta gent.

No hi va haber herva, pedra, font, ni bestia estranya, que no 'ls fos piadosament recomenada. Comparesqueren cent noms de curanders famosos, de pastors que sabian maravellosos secrets y de gent misteriosa que tenian art. Afortunadament la senyora Clara no era supersticiosa, y no varen destorbar ab cap beneyteria los bons resultats del tractament facultatiu. No obstant, un dia 'l pare Andal los va parlar d' uns encens molt aromátichs, que no mes ne gastavan los monjos de Ripoll, qu' habia sentit á dir que fentne respirar lo fum als que patian del pit se curavan. L' idea no va esser nova al senyor Serapi: cregueren per altre part que això no podria ferli cap mal, y tractaren d' enviarne á buscar. En Gilet á totas passadas ne va voler esser l' encarregat, perque coneixia prou als capellans de l' iglesia del monastir de Ripoll, y ben segur qu' un mosso de peu no hauria anat mes llest á fe 'l viatje. Ab vuyt horas ne feu deu; y 'l mateix vespre ja pogueren examinar aquella balsámica resina los metjes junt ab en Quimet, y l' apotecari de la vila, home aficionat als estudis naturals, y fort al mateix temps d' análissis químich. Se feu lo primer ensaig per la via seca, y la nuvolada de fum ab que quedaren envolts donava una olor superba. Lo nas práctich del antich naturalista va descubrirhi vapors d' ácit benzóich, que va acabar de posar mes en rellen per medi d' un parell de reactius. Coneixent, donchs, las salutables virtuts d' aquesta droga, no 's trová inconvenient en perfumar ab ella l' ayre que respirava la malalta. Mes la malalta era d' una manera que tota olor forta l' impresionava molt; tant que, fins ab la gran parsimonia ab que 's va encensar la seva cambra, aquella emanació balsámica va efectarla fondament. Presa d' un gran tremolor, sentí fixárseli al front un mal agut, que 'ls la va deixar molt abatuda després quan se va anar desvaneixent. Los ulls se li clucaren, y comensá de somniar ab gran acompanyament de paraulas y agitació. En un moment d' exal-

tació estranya tot plegat va mitx assentarse al llit ab mes forsa que no era natural; y deixondant al vol de sa blanca testa sos cabells ayrosos, oberts los ulls com si estigués desperta, passejant entorn son vagorós esguart, no parlant ni ab en Cárlos, ni ab en Quimet, ni ab la seva mare que-llavors la vetllavan, y ab una veu prima, aquella veu dolsa y suau de la Julita que 's semblava á la vibració d' un' arpa profética, ab paraulas trencadas, ab sonrisos débils y sospirs tremolosos, aixis omplia á la llum de sos ensomnis lo religiós silenci del vespre, y la soletat tranquila dels tres sers que tal volta pregavan á Deu per ella, espiant ab amorós zel fins lo seu respir.

Sa veu armoniosa com los cants del clar torrent, y 'l murmuri dels zefirs bressant llirs y ginestas, y venen sas paraulas com rosada fresca á obrir las ponsellas dels amors de la meva ánima..... Ay pobreta de mí! Quan soch aquí en la terra, no se m' obran los seus llabis, ni m' esguardan sos ulls negres: perque 'ls clavells son vermells, las rosas acoloradas, y jo soch esblancaida... perque mas germanas li donan llum de sos ulls, calor de sos pits, cants de sos llabis, alegría de sos fronts, y forsa de sa jovenesa..... Lo cel li dona estrellas; la terra li don flors; las ayguas l' enmirallan y l' ayre l' asserena; los homes l' aplaudeixen, y las ninetas l' estiman..... y jo, pobreta de mí, no tinch pera darli sino planys y gemechs!..... Quant soch aquí á la terra, m' estich aquí amagada, y 'l vent m' aixuga 'ls plors á l' ombra de la seva gloria brillant..... Ell aguaytant á Deu apren son clar saber; la terra que trepitja li obra 'ls seus secrets; llegeix lo cor dels homes, y tots son amichs seus..... A uns los dona salut ab son enginy; y á altres dona 'ls amors de son cor inmens..... De mi no se 'n adona, mentres respiro ab amor l' ayre qu' ell respira..... Cap y á la fi jo..... Que ditxosa que soch quan lo veig ab los ulls de la meva ánima, allá dalt..... lluny..... que 'l mon no s' ovira..... las mevas trenas esbullantse en sos negríssims rulls... . fonentse mon esguart ab sa mirada..... sostenint entre sos brassos mon pit débil..... y somrisent murmurant mon

nom mentres jo, encisada, escampo per las onas del espay lo ressó del seu..... Mon cor t' estimava, y no ho sabia..... ¿Per qué m' has enamorada?..... Quan ella m' ho va dir, jo vaig morirme..... d' un ánima ray no 'n tindrá pas gelosía..... no t' enfadis: mira, aquí tot es amor..... son pit ne te com te llum y calor l' inmensitat del cel..... Tu estima 'l en la terra, com jo desde aquí estant. Un dia quan tu vingues coronarem totas duas ab rosas lo seu front..... ¿Dius qu' es un somni? qué hi fa? estiguemnos aquí..... no 'm vull pas despertar mes..... Massa la terra es trista, y freda..... Vina; no m' hi deixis tota sola..... ¿ahont ets?..... ¿Qué 'm fas?..... ¿qué vols?.....

—Julita, soch jo: miram: abrigat que 't refrederias. Y allavors despertantse, veyéntshi de debó, sos ulls qu' una llágrima 'ls humitajava y mirant á son amich mentres carinyosament l' acotxava

—¡Cárlos!... va dir ab veu que casi no mes ell va sentirla. Y relliscá de sos parpres aquella gota de plor, com si exalés ab ella lo sentiment indefinit de aquell penós somni. Y 's va quedar aclucada y adormida, y bona estona 's va sentir en la cambra no mes la seva acompassada respiració. La senyora Clara sanglotava ab lo mocador als ulls á l' altre recó de l' espona: en Quimet, blanch com la cera, casi be sense respir, tenia instintivament fixa la mirada á n' en Cárlos, que ab las mans esbullantse 'ls cabells se va deixá anar á una cadira, afogant uns sospirs dolorosos, y pot ser una llágrima bullenta que escaldava y enrogia sos parpres inflamats. Cada un d' aquells accents evaporats per la viva imaginació d' aquella criatura que dormint estimava y desperta 's feya estimar, estimulada per la febra de la enfermetat, l' habia ferit en lo mes delicat de son cor, descubrintli 'l mal que verament tenia. ¡Pobre Cárlos! Si no hi hagués hagut al mon la Rosalia, ben segur que hauria trobat en un reconet de son pit l' elíxir preciós pera tornarla á la vida. ¡Mes ay! totas las obras qu' han debilitat sa vista y han arrugat son front no portan escrita cap fórmula secreta ab que desfer lo dolorós pentágrama. Los altres no ho

han entés: y ell tot sol haurá d' anar bebent fel verinós pera son ánima generosa, mentres lluirá la vida en aquells transparentíssims ullets blaus!... ¿Qui sab si la seva ben aymada ha llegit en lo cor de la Julita? Temps ha que no la veya joyosa y espansiva com avans. ¿Y no li hauria dit? Mes ell la coneix be prou pera no dubtarne. ¿Qui sab? Pot ser la Julita mateixa no pensa desperta cosas com las que somnia! Hi ha personas que al aclucá 'ls ulls viuhen un altre vida tota ideal. La ciencia misteriosa de Mesmer, de la que may ell habia fet cas, podria tenir de cert mes que no sembla. Li vingué á la memoria aquella sinfonía de Goottchalch que no habia comprés com la Julita podia haberla apresa, y l' estranyesa de haberlos sentit arribar á n' ells á casa seva, cosa impossible segons l' ordre natural. Així com lo calor fa esser transparent lo ferro, y volátils los cossos mes feixuchs: lo foch d' un sentiment ocult cremant en l' urna del esperit, ahont com un centre de irradiacions venen á parar totas las cualitats externas dels elements que 'ns voltan, y tots los afectes íntims de nostra sensibilitat; pot ser afina misteriosament las facultats perceptivas d' aqueix esperit, donant al sentits intelectuals un do de comprensió y acert ahont lo talent no arriba, als sentits orgánichs una perfecció estraordinaria, y als elements una transparencia que s' escapa als pobres ulls naturals. Es clar que si cap causa física pot afavorir, exitar ó modificar aqueixos fenómens en la nostra naturalesa, han de ser los agents admosférichs per las relacions directas que mantenen ab l' activitat nerviosa. D' aquí se segueix que las personas mes sensibles á tota variació en las capas aéreas, possehint al mateix temps una imaginació impresionable y viva, han de ser si per cas las mes exposadas á esser dutas á n' aqueix especialíssim estat. La Julita cabalment estava del tot compresa en aqueixas condicions. Era nerviosa, espiritual, y s' adonava mes del temps que 'l mes afinat barómetre. En mal hora no volgué penetrar 'l font científich que podian contenir los entreteniments d' uns amichs seus que 's

proposavan adelantar las doctrinas del magnetisme animal. Be es veritat que la seva ánima religiosa y 'l seu cor inflexible no podian atmetre lo espiritisme ab que las barrejavan. Mes ell podia haber garbellat lo bon gra de la palla inútil; y are tal volta podria fer us de mes medis higiénichs en lo plan curatiu á que pensava subjectar la naturalesa enigmática de la seva amiga. Mes... si 'l seu cor pateix verament los dolorosos afectes de la passió tendre y terrible que li ha deixat traslluhir; afogant potser desde molt temps los sospirs de sa tristesa y desconort en lo silici de sa virtut y humilitat; ¿hi haurá cap medecina humana que li torni la salut, ferida, al millor punt de sa potent jovenesa, d' una grave malaltía d' amor? Ell no podia pas desertar de l' espona d' aquell llit, mentres hi hagués allí lo camp d' estudis per un metje. Demá qu' estigués bona, seria diferent: llavors podria veurer com mes ben cicatrisar en lo pervindre, la aguda incisió que en lo passat hagi tingut adolorit son cor. Feu un vot de meditar molt la fisiología moral pera posarse aviat á una altura de coneixements desde hont pogués combatre las causas secretas que marcian llastimosament aquella existencia. Se va recordar de que la malaltia física ja no oferia gravetat, y fent per manera d' animarse á n' ell mateix, resolgué que fos un estretíssim secret la penosa historia d' aquell vespre; va buscar un narcótich apropósit perque las horas de la nit fossen per la Julita de confortant descans y no de fadigós deliri, y 's prepará á esser desde llavors més prudent, tant en la manera d' analisar l' estat de son cos, com en no esser culpable, en quant pogués, de convulsions nerviosas en ella, perillosas per la seva impresionabilitat. Altres y altres ideas anavan y venian per son preocupat enteniment, que 'l distreyan á fins del lloch ahont era; quan la senyora Clara 'l va cridar, potser de pena que li donava fins en mitx del seu dolor de mare, convidantlo á anarsen una estona á dormir, ja que feya més temps qu' ella que vetllava, y ella y en Quimet ja lo avisarian si hi hagués cualsevol novetat. Y 's trová sense adonarsen

sentat devant la seva táula d' estudi. Allí 'l silenci era mes absolut; ell se trobava més sol, y pogué esclatar lo pesar que sentia ab tristos y sonorosos sospirs. Lo que no tenia era son: ab això 's va posar á escriure á la seva estimada las bonas novas que l' estat de la Julita permetia. Va dirli que l' afecció de pit de que li habia parlat en altres cartas, no tenia, gracias á Deu, lo valor que primerament semblava: y que si no sortia cap mes complicació ja la podian dar per convalescent. Tinch intenció, afegia, de ferla llevar aixis que estigue una mica mes reforsada, que podrá ser d' aquí á pochs dias; y quan la tindrem un xich valenta, tornarem en Quimet y jo, pera pujar altre vegada tots plegats aquí dalt; com ho ansiem tots, y ho somnia la pobre Julita, que ab rahó espera per allavors lo seu acabat restabliment. Aquí tots los elements li son favorables; y un cop nos vegi á tots al seu costat, ella que tant viu ab lo cor, entrará en un estat d' alegría que li tonisará l' ánimo, com la llet, la carn, y las ayguas d' aquesta terra de promissió han de enfortirla y de tornar á sa cara, avuy tant esblancahida, son antich color rosat. No li va escriure res de la bromada que oprimia son esperit, y, no obstant, la Rosalia va trovar á faltar en la carta cosas invisibles per nosaltres, y apreciables per ella, ab lo que pogué compendre que son amich no estava alegre; com que 's va temer que l' enfermetat de la Julita l' enmalaltiria á n' ell. Un cop closa la carta, va obrir lo primer llibre de medecina que li va venir á las mans, un espés volum de 'n Trousseau, per esperar en profitosa vetlla la primera llum de la matinada. A cuarts de sis va apagar lo quinqué, y se 'n aná á Santa María, ahont al mateix temps hi entrava 'l pare Andal. A tots dos en Gilet los va donar aygua beneyta; y aquells tres cors, plens de fé y d' amor, oferiren á Deu per la salut d' una nina las oracions de la missa matinal.

L' historia d' aquella malaltia fora monótona é insubstancial. Afortunadament en Cárlos va tenir rahó, dient á la Rosalia que si be que 'l tífus habia degenerat en una

tísis, aquesta no 's presentava pas imponent. Se pot dir que no fou sino una bronquitis originada per l' extrema debilitat á que habia arribat l' aparato pectoral, y per la imperfecció ab que 's produhian en ell las funcions de circulació de la sanch, que 'l calor tifódich tenia mitx descomposta. La tos sobrevinguda per la constipació de la tráquea habia pogut trencar ab sos esforsos algun capilar superficial, que degué bessar una mica del líquit vital pera doná 'l primer crit d' alarma á la observació facultativa; que no mes li va caldre operar á la defensiva pera xafar victoriosament l' esgarrifosa testa d' eix escursó verinós que mossega traydorament lo pit á las joves esperansas de la vida. Aquella tos semi-cavernosa del principi va cedir al cap de pochs dias; y 's varen anar combatent en sa retirada tots los síntomas perillosos d' una y altre malaltia, fins que varen quedar reduidas á una postració inevitable de la economía, cansada de la lluyta sostinguda entre 'ls principis morbosos y la forsa vital enérgicament dirigida per la ciencia y esperiencia dels dos metjes, que com un sol ángel custodi vetllavan nit y dia 'l capsal de son llit. Lo cuadrant ahont en Cárlos llegia 'ls avensos ó retrocessos del mal eran los ulls de la malalta: aquells ulls blaus, misteriosos, que tancavan un occéan de cosas, y reflectian en sas enlluernadoras miradas tots los actes interns y externs de sa vida. Y feu d' ells un estudi tant especial, que arribava á endevinarli no sols los pensaments y afectes, sino 'ls graus de febra, y la marxa de tot son organisme. Y quant en horas críticas se feya duptós un resultat favorable, lo brill hermós d' aquells ulls no li deixavan perdre l' esperansa; perque s' hi endevinava encara una aspiració ardent á la vida; encara una secreta é irresistible forsa, que estava ben lluny de ser aclaparada.

No obstant al rebre sobtadament lo flam d' aquella mirada, may mes pogué lliurarse d' una forta impresió qu' ab prou feynas podia dominar. No era un panteig amorós; mes era un sentiment involuntari d' agrahiment: no era de pesar com en lo descubriment d' una

temuda desgracia, mes era de simpática compassió: qu' es tant estrany é incomprensible l' avench de misteris del cor nostre, qu' á fins nos afalagan las afeccions d' aquellas criaturas infelissas á qui may habem de correspondre. Y passem á voltas la vida escorcollant en la confusió d' ánimas germanas que per tot arreu nos voltan, las engrunas dauradas de sos mes íntims afectes, amistats, y amors. Això pot ser qu' es una necessitat; pot ser es un egoisme. Mes en Cárlos, en mitx de saberli greu lo que pensava endevinar en lo cor de la Julita, se 'n sentia al mateix temps afalagat, y sens creure ni de lluny trahir á la que li guardava sos fervorosos vots y pensaments, alguna cosa li passava devant per devant d' aquells ullets; com si encara en lo extensíssim cel que li obrian hi vegés un fons llunyá intraduhible; una llum com lo crepúscul; ó una aspiració delicada que no gosava esplicarse. Y posava tots sos esforsos y atenció, en esborrar las derreras costuras qu' habia deixat en sa fesomía la ja curada malura, com un sagell durable de son pas. A l' últim era la Julita una verdadera germana seva, y no era culpa d' ell si una qu' altre vegada sentia son cor suaument oprimit, tot estudiant la vida íntima d' aquella verge amorosa y tendre. En quant no tenia pas l' evidencia de la que 's pensava, en absolut era una suposició ab mes ó menys motiu sostinguda: mes desde la nit d' aquell somni, ni sos llabis ni sos ulls vengueren aquell estojat secret. Pensava á voltas qu' aquell ignocent idili podria haber estat una barreja imperfecte de recorts d' amor, amistat y gratitut, cridats per la febre de sa imaginació poética á oferir una corona trista á la memoria d' un amich que va perdre; al que may mes han nomenat sos llábis; lo desgraciat Ferrant.

Las esperansas varen anar renaixent. Sos pares á qui la tristesa, la inapetencia y las nits perdudas acabavan de posar malalts, comensaren de tornar al seu campetxá bon humor. En Quimet y en Gilet ja refeyan sos esperits sortint á cassar hervas alguns dematins, y 'l poble veya contentíssim com al menys una vegada al dia lo senyor

Serapi tornava á passar á caball de la posada euga, pera tornar á veure á sos estimats malalts. Cada tarde la filla convalescent rebia las visitas de sas carinyosas amigas que l' alégravan parlantli ab entussiasme de próximas espedicions á las fonts y hermitas dels voltants, y li duyan rams de totas las flors del temps, y en Gilet, bellugadís sempre, al servey de tothom y d' ellas en particular, cuydava que no 's trenqués l' animació de las conversas, guardant per un cas apurat colca surtida xistosa, una historia fresca de cualsevol dels presents, ó una nova sobre jardins, sobre la rectoria, 'ls capellans, ó la próxima festa major. Totas las inocencias hi sortian, á fins que 's comensava de fer vespre, que 'l pare Andal s' aixecava; la concurrencia desfilava, y la Julita, cada dia un poch mes forta, llavors també 's retirava, dormint un son quiet y apacible. Lo goig de poderse llevar aixís cada dia, ajudava la seva convalescencia. Durant aqueixas horas temperadas de la primavera ella com tots los sers vius respirava ab fruyció aquell ayre compost de tots los flayres qu' evaporan la terra y lo cel, llavors quan los serrats mes alts llensan als rius, qu' á sos peus rodolan, las blancas caputxas de l' hivern. Lo mon al deixondars de son fret ensopiment se posa los trajos de festa; vestint de vert á las planas, de flors las margenadas, de tendres rebrots los boscos, d' escuma las riuadas, als aucells de novas plomas, y á las ninas d' esperansas de mes bonichs amors. La sala ahont la Julita aixamplava també son esperit ab l' esperansa de nova y felis vida donava al hort de la casa; y la seva vista mirava ab plaher las blancas floridas dels presseguers y pereras; las dalias arrufadas de distints colors, y las tiradas d' embolicats rosers, al ple de sa xamosa florescencia. Mes enllá se sentia la fressa, sempre agradosa, de dos rius qu' allí 's confonen, se barrejan y arremolinan per anarsen ab mes furia rocas avall á portar sas blavas onas, sas blancas escumas, y sas truytas viroladas que s' hi amagan, als pobles que mes avall las esperan pera amarar sos fertils regadius. Després ovirava las espessas pollancredas qu' al peu de

las ayguas enlayran sas primas y gegantinas ossadas, cubertas de menudas y tremolosas fullas triangulars. Y á sobre de sas llargarudas ombras aquell cel infinitament bonich, blau com la gelosia qu' inspira á l' atmósfera de boyra y de calitja, d' altres terras que no son las hermosas montanyas de Catalunya. Aquell cel, s' emmirallava en sos ulls, escapant per tota sa fesomía una semi-transparencia nacarada, y posant entorn de l' esblancahida testa un cercle diáfan de llum que la poetisava. Si sempre te alguna cosa de seductor la convalescencia d' una dona hermosa, no s' ha de dir quin encant produhia la nostre joveneta amiga, cubrintli 'l cap una rissada gorra blanca que deixava sortir dels costats daurats rulls de sos cabells; vestint una bata fosca de llana d' Escocia, y cómodament assentada en una cadira de brassos, en mitx d' aquella familiar tertulia que 's combatia ab ella, disputantse l' honra de anticiparse á sos desitjos y contribuir á distréurela y animarla. Això ray costava poch; perque 'ls dias que segueixen á una malaltia llarga y perillosa, son de esperansas, y portan una predisposició al benestar íntim, de la persona que 's trova ja deslliurada dels passats fatichs. Per això una alegria ignocent apareixia en tots sos ayres, ajudant á presentarla hermosa y encantadora.

Després se li va permetre baixar al jardí á l' hora del sol. Fent brasset ab en Quimet ó ab alguna de sas amigas donavan una volta per sota del arbres fruyters y reposavan al cap de munt baix un cobert de campanetas y llessamins. Y després s' assenyalá un diumenje vinent pera ja anar á missa. Aquella diada lo pare Andal, trencant la costum de celebrar á punta de dia, va esperar á deu horas, y la missa va ser un ofici, perque en Gilet va armar la petita capella que dirigia pera venirhi á tocar. Los ciris y flors ab que las donzellas del poble guarniren l' altar de la Mare de Deu, no tenian fi ni compte; de manera que á n' aquella solemnitat religiosa tothom hi comparegué en penyora del bon afecte que duya tothom á la Julita y á la seva familia. L' endemá en Cárlos y en Qui-

met varen anarsen camí de Barcelona pera enllestir los respectius estudis, y tornar tant aviat com poguessen ab D. Joseph y la Rosalia, á fi de passarhi ab mes felicitat que may lo restant del estiu. Prou varen anar llestos, puig en Quimet á mitx Juny ja habia eixit dels exercissis estraordinaris ab que habia de coronar sa carrera, y sense rebre la investidura ni res, perque á n' aquella festa no hi podian faltar ni las ratas de cada familia, se 'n tornaren á n' aquell recó de montanya, ahont tots s' hi trovavan tant be. Prou s' habian d' haber esperat uns quants dias mes perque 'ls assumptos de l' oficina de don Joseph estiguessen en millor estat de deixarse, ja qu' aquell any era precís que tots, inclos ell, s' hi estessen una bona temporada. Mes la Rosalia tenia set talment d' abrassar á la Julita; y la Julita habia tingut una lleugera recayguda, essent las darreras novas que encara estava un xich indisposada, y que no 's posaria bona fins y á tant que 's tornés á veure en mitx de tots. Ab això l' Herrero va encarregar la direcció dels negocis á un dels oficials mes antichs y honrats de la seva dependencia, y 'l dia 17 de Juny se posaren en camí.

En Cárlos en un recó dels mes secrets de son cor guardava una inquietut vaga, un dupte incisiu, que minava la felicitat ab que bebia la copa d' amor de la que tant estimava. Estava tan estretament unida ab ells dos la Julita, que mentres no s' aclarís lo dolorós misteri de la seva existencia, ni en Cárlos ni la Rosalia 's podian sentir ditxosos. ¡Y encara ella no habia girat lo segon full que tant en Cárlos temia haber llegit! Entre ells y la felicitat hi habia, donchs, una boyra prima, un tel d' aranya que sols lo podia fer desapareixer un esguart alegre de la seva germaneta, ahont sos cors hi vejessen la verdadera é ignocent ditxa del cor seu. Tots dos ho sentian, y tots dos s' ho callavan. Mes en Cárlos, espiant totas las ocasions de rebre una mica de llum per nort de la seva conducta y de sos estudis, á fi de portar la pau tranquila á n' aquella ánima infantil y sentimental, disfressant á tot lo mon son zel caritatiu ab la forma indiferent del

simple amich ó del atent metje, estava constituhit d' intenció un ull que sempre vigilava; un àngel que may dormia, vetllant totas las manifestacions de la seva vida.

La recayguda qu' habia destorbat la convalescencia no era una gran cosa: probablement un ayre la degué atrapar descuydada, y un refredat que en un altre no haguera estat res, la feu estar cuatre ó cinch dias al llit. Quan la cabalcata va trovarse ab lo seu pare, que, desitjós de sa arrivada, l' habia surtit á rebre, ja sabem que 'ls ne va donar bonas novas.

Las ovacions que se haurian tributat á uns prínceps ab tot y sas banderas, enramadas, archs triomfals, lluminarias, músicas, castells de foch, saraus y simulacres, no componen res en son verdader entussiasme ab lo carinyós agrado que va demostrar tota la vila al veure á sos bons amichs de Barcelona, y sobre tot á la Rosalia que tenia á la gent encantada ab lo seu despaig, bondat, y garrida figura; y era la segona part de la Julita, quina venia á ser un ángel tutelar de la parroquia. Hi habia qui mentres ellas eran allí, no haguera sabut temer cap mal fat. Y s' anyoravan de véurelas plegadas, ja que fins are se n' habian payrat, no habenthi arrivat ab un mateix dia com los altres anys solian. Ab això tot lo poble los va acompanyar ab palmas á casa seva, essent aquell un dia de festa per tothom. La senyora Clara va accedir als prechs de la filla, y mentres son pare era á rebrels, la va ajudar á vestirse, animada y valenta com la veya, en forsa del desitx de poderse tirar al coll de la seva anyorada germana. En Gilet, possehit d' un entussiasme simpátich; fet aquell dia un argent viu; y fent aquella estona cent cosas plegadas á las ordres de la senyora Clara, y als gustos de la Julita, va fer d' introductor ab ellas dels nous arribats; disfrutant un goig generós quan veya á la Julita tant agradablement distreta, tant espansiva, alegre y fins enrahonadora, ab tots y cada personatje de la colonia espedicionaria qu' habia inundat la seva casa. Quan las conversas se feren ja particulars, y la reunió 's va anar desfent per afinitats naturals, y disolt

l' acompanyament indígena que se 'ls habia incorporat pel carrer, las dos inseparables amigas, replegadas apart, se varen reintegrar ab ecsés de la passada abstinencia, per medi d' una enrahonamenta que encara deuria durar, si aquell dia no s' hagués hagut de dinar, ni rebre visitas, ni fer res mes. Es clar que la Rosalia va trovar en la Julita una gran diferencia: deixemnos de la malura que habia passat, y que estava encara débil, y que las emocions d' aquell dia l' habian d' haber afectada visiblement. Aquella flaquesa, aquell esblanquehiment y aquella afició á gotjar de la conversa, varen encendre mes l' atractiu que envers ella sentia: y va esperimentar ab sols aquella estona de tornarla á veure, tot lo dolor, totas las angoixas, temors, esperansas y goigs, que si l' hagués poguda aconsolar en sos dias de llit y silenci, s' haurian compartit las horas de son cor. Sempre la desgracia, la debilitat y la ignocencia despertan sentiments de carinyosa compassió, qu' avaloran mes las penyoras d' amistat y de virtuós desprendiment. Lo que mes va impresionarla entre las deixas de la amaynada tempesta, fou una especie de tremolor en la veu com si respirés ab pena, que á intermitencias li comanava á tot lo cos esgarrifansas convulsivas. Y va tenir por que de las resultas tornaria á viure com avans, delicada, impresionable y propensa á aquells antichs insults nerviosos. També 'ls altres ho repararen, y á n' en Cárlos li feu viva impresió; mes en habentse enterat de que avans no ho habia pas tingut, entengué qu' era fill de las mateixas sensacions d' aquell dia, que l' haurian afadigada massa. Cregué que li convenia 'l repós, y per instancias de tots, ella y la Rosalia varen retirar ben d' hora, pera l' endemá trovarse mes refetas d' aquella fadigosa jornada. Com era d' esperar lo somni de la Julita fou vigilat per son pare y per en Cárlos. Fou un somni inquiet. La febra forsejava en sas venas; lo suor li banyava 'l front; agitada somovia tot lo llit, y sortian de sos llabis paraulas confusas y poch articuladas. No totas foren inteligibles per en Cárlos y menys per son pare. Aqueix, contra cla-

ror de las sombras qu' enfosquian l' enteniment de sa filla, hi vejé una antiga ferida oberta encara en son cor.

—¡Pobreta! esclamava menjántsela d' afecte ab sos ulls humitejants. En mal hora conegueres al home qu' ha mort la teva joventut!

En Cárlos va sentir com qu' una agulla afilada se li clavés al cor: y 's va haber de agafar ab un pom de la capsalera.

No sabias que cosa era un militar.... ni may que hagués permés aquellas relacions.....

La somnámbula no habia pronunciat cap nom; mes en Cárlos va saber de cert l' avench que s' obria sota sos peus. Aixís que 'l mes petit paréntessis ho va permetre, tragué d' allí com va poder al senyor Serapi, y, sentint una mar d' angunias en son pit, y un temporal d' ideas oposadas en lo cervell, aná pera trovar en los llensols frescos una mica de consol, perque 'l mal de cap li aclucava 'ls ulls ab l' agitació física y moral que tot lo dia habia sufert. Anava á entrar á la seva cambra sens adonarse de ningú, quan unas mans petitas, posantse per sorpresa á sobre un de sos brassos, que duya plegats al pit, lo detingueren bruscament.

—¡Rosalia!.... va cridar ab veu fosca y débil.

—¡Cárlos, Cárlos! ¿qué tens? ¿qué 't passa?—li va dir l' amorosa donzella, trastornada de veure aquell abatiment.

—No ho se... no ho se, Rosalia; tinch tot lo cap malalt.

—¡Cárlos!.... ¿no m' estimas? afegí ella com per una inspiració estranya, sense deixal anar, humitejant ab llágrimas vivas sas tremolosas mans.

—¡Oh.... si!... feu ell ab un accent que no podia esser fals, tot cayentli també dels parpres duas gotas com de plom fos. Si no t' estimés... ¡pobre cor!

Y 's ficá com boig en la cambra, deixantla á la porta, freda, desconsolada y sola, feta trossos l' esperansa mes bonica de sa vida. Guiada per un instint natural, corregué al llit de sa germana, com qu' ab lo seu alé tendre volgués apagar una guspira volcánica que cremava tot son ser. Dormia.... mes no; no dormia, perque sos ulls

oberts varen mirarla com qu' estés desperta; y li va dir alguna cosa que no va entendre.

—Pensava que ja dormirias: li digué ella violentant sa alteració, y procurant somriure. Mes l' altre no 'n feu cas y continuá mirantla, inmóvil, tranquila, y enrahonant ab ininteligible veu. Conegué que somniava. S' hi va acostar mes per entendre qué deya, y va escoltar. Entre paraulas emburbulladas, deya:

—«Ha vingut, y no ha vingut; perque no ha vingut per mí..... Avans estava trist, y jo estava malalta.... ¿Y ara que no estich bona?.... ¡Tant que l' he esperat!..... Dígam si vindrá..... que tinch fret y por tota sola....»

Y ja no la va entendre; y 's va adonar que sanglotava. Llavors com acudintli una inspiració, li va posar la ma sobre 'l pit, y apretantli suaument, va preguntarli:

—¿Per qué ploras?

—«Perque sé que no m' estima com á ella.» Va respondreu desseguida fixantli la vista.

—¿Quí, Julita, quí?

—«Ell.»

—¿Quí es ell?

—«L' enamorat de mon cor.»

—Julita, ¿'m coneixes?

—«Sí.»

—¿Quí soch?

—«No ho sé.

Llavors la Rosalia dominantli ab forsa la vista, apretant mes la ma sobre de son pit, y accentuant mes la paraula.

—¡Julita! va esclamar: ¿estimas á n' en Cárlos? No va poder respondre: va sémblar que volia dir *sí;* mes li va venir al acte un tremolor que feya moure tot lo llit; aparegué á sos ulls com una flamarada llesta, que á la Rosalia tota la va espantar; fentli enretirar instintivament la ma de sobre. Y la somnámbula va tornar á quedar quieta, ab los ulls aclucats, y adormida en un somni natural. La seva pobre amiga va caure á la cadira de l' espona plorant abundosas llágrimas, com si regués la tom-

ba de sa ditxa: y 'l silenci de la nit, qu' era fosca y ennuvolada, 's va quedar lo secret d' aquellas dolorosas escenas.

Lo sol de l' endemá 's va aixecar trist. Los raigs eran pesants, y la naturalesa, que no 's posa de dol ni de joya segons los plors ó las riallas de las criaturas, sino que 's complau á voltas en oferir un contrast penós ab nostres cors, semblava qu' hagués entés alguna cosa del drama qu' anava entristint la casa del bon cirurgiá de Camprodon. Perque la caló era xafagosa; las bestiolas, sentintla, no alegravan los soleys ab sos cants y joguinas; y en lo cel, si be qu' era blau, s' hi endevinava un enganyoy d' electricitat y vapor que no mentia; y ¡ay! si envers la tarde un cap de núvol blanch s' aixeca en l' horisó per las verdas faldas de Setcasas, ab menys d' un cuart las sombras cubrirán la vall, y la claror dels llamps illuminará tal volta 'ls boscos y 'ls sembrats, qu' anirá trinxant la pedra! Entorn de la Julita que de bon dematí s' es llevada, no 's veu lo goig espansiu dels altres dias. No es estrany: sos amichs, sentintse cruixits encara de la jornada, 's llevarán tart, y ella no vol pas despertar á la seva germana, per mes que l' esperi ab gust pera corre á saludar ab ella als boscos, sos amichs, á las ayguas frescas, als prats de papellons y flors, á las pollancredas solitarias, y als setis ocults, d' ellas no mes coneguts, nius encantats ahont las horas s' hi escorran perfumadas, dessota un cel de transparentas fullas; que sols los aucellets ab sas plomas las gronxan, y barrejan sos cants alegres ab la seva apacible remor. Aquella carregada atmósfera debia escitar fortament sos nervis; que se sentia possehida d' una activitat interna, y d' un desitx de sortir, que la feu seguir á n' en Quimet, que ab un aixadell y un baulet de llauna, se 'n anava á donar mal temps á las especies boscanas que mes seguras se debian creure. La seva mare 'ls va molt recomanar que no anessen gayre lluny. Passant pel costat del monestir, en Gilet los va cridar saltant desd' una paret enrunada á n' al camí, pera acomvoyarse á son passeig. En Quimet busca-

va plantas per son hervari, y en Gilet omplia una cistelleta que la Julita duya de flors boscanas, maduixas y gers, cantant, enrahonant, alegre, y cridant als rossinyols que li ajudessen perque la Julita 'ls habia sortit á veure. Las gracias de 'n Gilet la divertian, y li preguntava cop de cosas, y totas las sabia, mentres ab sos peus lleugers y sas mans fortas li donava sostenimen en los mals passos d' aquells camins casi verges, poétichs y ombrívols. Ben segú que 'n Gilet hauria perdut aixis la noció del temps, y la Julita agradosament distreta no s' hauria mogut d' aquellas encantadas aubagas, si 'n Quimet no hagués llegit en lo ressecament de las plantas l' hora tardana que ja era. Quan foren á casa era mes de mitx dia; y ja feya un vent fret que 'l senyor Serapi va dir que assenyalava *mala témpora*. Va renyar á n' en Quimet perque habian tornat tant tart fent aquell temps; va fer ben tancar totas las finestras; y va tocar á reunió ab las mans pera posarse á dinar. Mes á taula s' observá una fredor desusada en la conversa, que solia ser animada y tumultuosa: cap dels joves, exeptant la Julita, estava gota de *filis*. En Cárlos y la Rosalia feyan una cara mústiga, y duyan un cercle morat al voltant dels ulls, com una mostra de haber perdut la nit. Mes essent la Julita aquell dia la mes trempada, y fentse per ella la festa, las personas d' etat no repararen que passava alguna cosa estraordinaria, y aquella fonda tristesa passava com un efecte del mal temps que comensava de fer. Lo jove metje y la seva promesa no 's gosavan á sostenir mútuament la mirada, y aixó que no hi habia mediat desde 'l vespre avans cap esplicació. A mes en Cárlos s' abstenia en lo possible de dirigir la paráula y de guaytar á la Julita, que no maliciantse d' aqueixa segona tempestat que entorn d' ella 's preparava, de sobte 's va esporuguir tota ab un llampech que va enlluernar la sala, seguit d' un tro que, repercutint per las vehinas montanyas, no va deixar quiet ni l' ayre fins que va cruixir la terra ab un terrabastall de pedra qu' esferahia. Y eixint d' aquell un altre, y un altre; y després de la pedra se 'n

vingué un desfet d' aygua, que va durar duas horas com si 'l cel fos lo mar, y 'l mon hagués de finar ab un segon diluvi. La revolució dels elements dissimulava las reaccions violentas del cor de nostres amichs.

Acabat de dinar, ó sense acabar, puig l' espetech del temporal va sembrar lo desordre y l' espant entre 'ls comensals, eixos varen espargirse per las diferents pessas de la casa, segons sas inclinacions y acompanyat cada un de las sevas esperansas ó sobressalts. En Cárlos, abatut en una cadira, á dins de la seva cambra, doblegá 'l cap sobre d' una táula, per veure de conciliar lo son que no hi habia remey de venirli. En Quimet, aprofitant l' intermedi d' un xafech á un altre va corre á casa del seu colega l' apotecari, ab qui tenia sempre sessió oberta sobre cualsevol punt farmacológich, ja que en Cárlos y las noyas semblavan tant carregats com l' atmósfera. La Rosalia també 's va anar á refugiar á n' al seu niu, creyent que la Julita vindria á trovarli com era costum d' ellas en cassos semblants, y l' esperava pera desfogarse y exalar la seva pena, ab una ruixada de petons y llágrimas. Veyent que no venia va agafar per entretenirse un álbum de amigas sevas; la Julita no hi va compareixer. Aquella distracció y bon humor qu' habia disfrutat tot lo dematí á taula se n' hi va anar á poch á poch; y l' acció atmosférica, que fins allavors li habia sigut favorable, mentres en l' ayre s' habia mantingut l' equilibri, al deslligarse la tempesta va capgirar la seva disposició espiritual. Atesa la suspicacia de la nina, podria haberhi influhit la observació involuntaria de lo que passava en la fesomia de sos germans; sobre tot d' en Cárlos que no habia posat de 'n tot lo dia 'ls ulls á sobre d' ella, y era evident que 'l jove Hipócrates exercia una influencia directa sobre de son excepcional temperament. Lo cas es que la rojor de la seva cara replegada en aquella escursió pels boscos, s' aná fonent per graus; y desde la primera fulminació eléctrica no li va passar un tremolor en tot ella; una seguida vibració nerviosa, que degué exaltarli la pensa, portantla tal vegada al encantat espay de

sos somnis. Y pot ser sense saber hont anava sortí á una galeria á peu pla del hort, ahont lo vent hi rebatia l' aygua ab tanta furia, que la primera alenada la va tota sofocar, y va necessitar un esfors pera tornar la respir. Y no adonantse de si 's mullava un vestit blanch molt delicat que duya aquell dia, ni de si ella 's malmeteria.... allí á la serena, ab lo coll escoturit, y 'l cap no mes cubert ab sas flonjas trenas, allí 's va quedar assentada en un banch de pedra, ab las mans plegadas á la falda, y contemplant, embadalida, ab las llágrimas als ulls, com las bromas ja destriadas y de diferents colors passavan, com un estol de fadas envoltas en flotants mantells, reventas per l' espay. Ella poch sabia l' estona qu' habia passat aixís, quan lo soroll d' una trepidació llunyana la va despertar de son éxtassis. Va sufrir una conmoció brusca com si un raig d' aygua fresca li hagués caygut al front. Y girant el cap envers dins de la casa com una colometa espantada, gira son coll hermós avans de llensar's al ayre, esforsá la vista com volenthi veure per entre la fosca de las habitacions: y 's quedá aixís estática tres ó cuatre minuts. Després aixecá molt apoch apoch las mans fins á sos llabis: sos ulls envers lo cel infinit ja blau y seré altre volta, va esclamar com en sentit d' una preguera.—¡Pobre amich!..... tú si que m' estimavas!.... y desaparegué corrent, perdentse entre mitx de l' espessor dels arbres.

Feya tot just un cuart que en Cárlos gotjava 'l benefici d' un son retornador després de dos dias de insomni y sufriment, quan la senyora Clara va entrar al seu cuarto, y 'l despertá ab suavitat pera no sobressaltá'l; y li va dir qu' acabava d' arribar un senyor foraster, que cabalgava un gros caball negre, que parlava aixamporrat, y que demanava ab molta insistencia per ell. Aixecarse, desparpellarse, obrir lo balcó, sortir la senyora Clara, y entrar lo caballer incógnit, va ser tot hu. Era un jove d' uns trenta anys; de cara torrada al sol; de llarch y rissat cabell ros; bigoti y perilla del mateix color; ulls vivatxos, y mohiments enérgichs; que vestia 'l trajo dels mi-

litars francesos á sota d' una inmensa capa de cautxú, y demostrava ab tots sos ayres que era una persona distingida. Va saludar á n' en Cárlos ab molta cortesía, y ab un castellá francament nasal. Després de las rutinas necessarias, habent conseguit que s' assentés, mes no que 's cubrís ni que refés encara son estómach del llarch viatje qu' habia fet, y de la tempestat que l' habia posat en bon perill galopant sota dels llamps per las voras del Ter; va exposar la missió que cumplia, anunciant que li duya una visita d' un antich amich, que sabent que ell venia á Espanya s' habia recordat d' antigas y venerandas amistats. Mes aixó que deyan los llábis ho desmentian la solemnitat y conmoció ab que las pronunciaba; y en Cárlos com orientat per un raig de llum fúnebre va nomenar involuntariament á n' en Ferrant d' Altasaygas. L' altre hi assentí ab un mohiment del cap; y en Cárlos ab mes por qu' esperansa, li va preguntar ahont era lo seu anyorat amich.

—¿Es viu? va gosar afegir encara.

Y 'l francés va tardar un moment á respondre com indicant la pena que sentia per la nova qu' habia de donar; al fi, saltantli una llágrima y tremolantli la veu:

—¡No!... va respondre. Deu se va compadeixe de tant sufrir, y se 'l ne va portar á regions mes puras. De des que va sortir de sa pátria ell fou mon mellor amich: jo vaig tancarli sos ulls; jo li vaig donar sepultura, y vinch á cumplir lo seu testament, posant á vostres mans aqueixas estimadas reliquias. Y tragué de sa cartera de viatje un objecte primorosament embolicat. Era una capseta de fusta de rosa ab incrustacions d' or, que guardava un riquíssim esmalt ab l' imatge de la Julita: y penjava del cuadro una cinta blava que sostenia una camelia seca y mustia..... Ademés hi habia en la cartera un plech de papers enllassats ab un cordonet negre, que 'ls va desfer, los va besar, y 'ls va donar á n' en Cárlos dientli ab prou feynas.

—Son memorias póstumas..... las darreras planas son lletra meva.... quan la agonia entervolia ja 'l seu ente-

niment, encara me las dictava.... prenéulas.... ¡Pobre amich meu!

En Cárlos com no sabent que li passava; sense desplegar los llábis, anava fullejant aquell escrit, qual lletra li era ben coneguda. Respirava suspirant, y estava blanch com la paret. Entre mitx dels fulls penjava una cinta per senyal, y allí mecánicament va obrirlos pera llegir.

Dech advertirvos, afegí el foraster, que al passar los ulls per eixas ratllas, no feu massa cas de las lloansas que l' infortunat Ferrant prodiga á son amich, puig sa exessiva bondat de cor veya en la fé patriótica de aquell un aplech de virtuts que prou falta li feyan. L' altre continuá ab lo mateix aturdiment sense treure 'ls ulls de lo que tenia entre mans.

Nosaltres transcriurem no mes uns quants apartats de las memorias d' aquell jove de cor tendre y valerós, que tal volta al descapdellarse son seductor pervindre se 'n aná á morir d' amor á una nevulosa terra, lluny de l' hermosa pátria.

Ginebra 3 Mars..... Hi he sigut á temps: ja estich content. ¡Pobre Davit Polwokzi! La mateixa serenitat de cor; la mateixa dolsura de la vista; la mateixa fé ab la causa santa que de des que te us de rahó enardeix son pensament. Segurament avuy es per ell lo dia mes felis de la seva vida, y dorm lo somni mes bonich de las sevas nits tristas! La distancia es res: demá ventejará son inflamat front la bandera de la independencia de la seva anyorada Polonia. No han sortit fallidas las sevas ardentas esperansas.—«A Europa 'ns tornarem á veure, va dirme quan vaig sortir del campament d' Africa: jo no puch morir aquí. Avans tinch de lluytar en los camps amarats ab la sanch de mos antepassats. Los martres de Polonia nos servan nostras llibertats; y 'ls fills de Polonia hem de rescatar los seus sepulcres. Lo meu esperit no trovaria repós si avans de morir no podia tornar á veure las ayguas del Vístula sagrat! Per aixó porto espasa....»—Sos amors son l' amor á la seva pátria, y avuy la pátria 'l crida.... ¡Ditxós d' ell que al donarli la sanch generosa

esclamará tot morintse, ¡la Polonia es viva! la Polonia es lliure! y l' ángel de la esperansa li clucará sos ulls!..... Las de mi, que porto 'l cor mort, y m' es fugida l' esperansa. ¡Oh Deu, preneu en be la preguera melancólica d' eix pobre orfe! Escudeu lo seu pit esforsat, en la santa creuada; y rebeu aqueixa meva vida que sobra en lo mon.....

Manyagas ayguas que sota de mos peus dormiu quietas: ¿qué os contá l' ayre que refresca 'l meu front y bressa las vostras onas? ¡Oh llach que dons á la nit clara 'l color del cel; com donas pena á mos recorts! que la nit també era clara; y 'l cel també era blau; y sos ulls avans de tancarse condensavan tots sos encants y colors, y eran hermosos y blaus com duas gotas de ton aygua! ¡Cárlos venturós..... Cárlos desgraciat, qu' has analisat lo seu cor, y no has llegit son sentiment! ¿Qué li dirás á la colometa agonejant que 't demanará somrisenta un alé de ta vida, y un sospir del teu cor? ¡Cárlos.... apártat de la Julita que defalleix á ton contacte.... fuig del seu costat.... ay, ¿no veus que d' amor la matas? Julita.... pobre Julita! Deu meu; jo vos l' encoman!... Llágrimas de mos ulls, torneu enrera: no avergonyiu al soldat. Ja mon amich desperta.... La victoria haurá afalagat son somni. Te per bon senyal que jo hage acceptat lo seu convit de guerra.... Gracias, Davit: gracias de volerme sota de las banderas sagradas dels martrs de Polonia!

. . . . . .

Montanyas dels Cárpats 14 Mars. ¡Montanyas de Polonia: boscos seculars d' alzinas, d' abets y macisos roures, que vibreu ab ecos fúnebres, donant al vent los apagats gemechs de las ombras augustas que vos encantan en las nits solitarias; no desperteu als héroes que sots vostres arrels jauen y esperan lo crit mágich de ¡Polonia es lliure! No 'ls digueu encara que, envoltats ab sas vestas esblancaídas, s' aixequen á donarse lo bes de redempció y de pau! Demá vindrán los guerrers del Sud, y baixarán á enlayrar en vostres gebradas planuras los vostres antichs penons. Demá los vostres fills adressarán á la for-

nal sas eynas, y dels ferros del trevall ne ferán llansas, espasas y tallantas dallas. Demá los braus estols de polachs lliures baixarán á rescatar vostras ciutats hermosas; y acorralarán en sos deserts als ossos salvatjes..... Avuy deixaume pregar á vostre quieta sombra! Deixeu que banyi en silenci 'l meu front, aqueix ayre fret com lo glas dels meus recorts.

15 Mars..... La vida no es pas malaguanyada oferintla per la independencia d' aqueix poble tant valent y tant desgraciat. Demá no hi quedarán en aqueixos burchs y masias, no mes que vellets tristos, donzellas endoladas, y nins que cantarán corrandas de guerra....

Avuy me sab menys greu morirme. Deu dongue forsa á mon bras, y enginy á mon enteniment pera portar á la victoria aqueix grapat de petits héroes que 'ns dihuen germá seu!

La jornada d' ahí va esser llarga: los camins entravessats dels boscos, y 'ls relliscalls de la neu deixavan caminar als caballs. Varem arribar al cor de la nit á una cabanya ahont ja hi eram esperats. Mon amich Polwokzi no pogué ni saludar á sos germans y parents, que 'l malmeteren d' abrassadas y patons. No mes las sevas llágrimas esplicavan la impressió grata y dolorosa del fill que torna á la llar dels avis al cap de trenta anys d' emigració pera trobar ja esborrat lo recort dels difunts pares.... y pera combatre al costat de sos germans. Las donas carinyosas afegiren foch á la llar, y 'ns serviren ab unas escudellas senzillas, ayguardent ab sal y mel, pera refernos las forsas y escalfans la sanch glassada. Los homes nos parlaren aviat del alsament de la Polonia: hi habia aquell lloch molts forasters, la major part francesos, vinguts al mateix fi que nosaltres. Aquella nit ningú dormia: l' agitació, l' entussiasme, lo trevall, y la fressa regnavan en totas las casas. Un ajudant del general Langievizc, dictador de tota la Polonia sublevada, habian portat l' ordre de llensarse l' endemá mateix al camp. Habia portat diners y unas cuantas armas; y s' habian d' acabar aquella nit mateixa las dallas ab que

cambian los montanyesos polachs los volants de la sega, clavantlos al sim de llargas barras y fentne terribles armas de guerra.

Los primers raigs del sol atraparen ja fora de sas cabanyas á tots los que tenian forsa per sostenir un' arma. Los tardava l' hora de corre á la lluyta. Gots d' ayguardent y de rom acabavan d' enrogir aquellas caras frescas y rodonas, com lo cel en aquella hora de l' aubada.

Era gust lo veure desde la finestra de la nostra cabanya l' animat cuadro que s' oferia á la vista. Cansons d' amor y de guerra; despedidas tristas ó esperansadas; collas que ballavan las mazurkas del pahis al so d' instruments rústichs; collas de noys qu' escarnian als grans ab bastons y trompetas de canya; mares y donzellas que ploravan; fills qu' abrassavan als pares; vells que predicavan la creuada santa; caballs ensellats que brincavan de frisansa; recados qu' anavan y venian; y tochs de diana que despertava tota la comarca á la vida, á la guerra y á la independencia.

Duas germanas de Polwokzi que en una galeria pintoresca al costat de la nostra cambra, s' afanyavan á acabar duas gorras de pell de castors guarnidas ab un joch de plomas blancas, y uns brodats ab l' áliga de Polonia, nos enviavan miradas carinyosas, y posavan sobre mi la vista, ignocents y melancólicas. Eran altas y de formas arrodonidas, fesomia blanca y trenas rossas; agradavan sense enamorar; y jo, no obstant, trobava un cert encant en sentir las tristas posadas qu' á mitja veu entonavan, entre cáurels alguna llágrima, y sonriure á son germá quan sas miradas trobavan las mevas, ab un goig barrejat ab pena, com la llum débil de l' aubada boreal que no escalfa aquellas nits fredas del nort.

Va treuresme de mas meditacions una cridoria que 's va aixecar al peu de la casa. L' espessor d' aquella multitut feya pas á dos caballs, negres y altius com la desgracia d' aquell poble heróych, ricament guarnits y menats per dos guapos donzells, rebrots de la antiga noblesa polaca. La cabanya se 'ns va omplir de gom á gom de pa-

tricis, y per aclamació quedarem elegits Polwokzi y jo capdills d' aquells batallons improvisats. No 'ns ne poguerem escapolir y tinguerem d' acceptar duas preciosas espasas que la mateixa comissió 'ns oferia. Ho debian saber las germanas de Polwokzi perque de reull nos miravan y se 'n reyan; y tot seguit ens feren posar las gorras qu' habian brodat. Després á derrera hora, ans d' abrassar á son germá y de mullar ab llágrimas las mevas mans, nos donaren dos escapularis de seda y or, ab l' imatje de la Verge, patrona dels polachs.

Un cop á caball pera marxar, mon amich embriach d' agrahiment, de valor y confiansa, feu á sos germans de campanya una elocuent arenga, electrisant los cors mes durs de coratje y amor patri. Evocant lo recort de sos antepassats, va dirlos que 'ls cridavan á la lluyta, y que dirigirian sos passos á la gloria las sombras irritadas dels grans Sagimons, Cassimirs y Boleslaus; que en tornant de la victoria, habent venjat á Wisocki y als estudiants de Varsovia, fondrian una nova estátua de Kosciusko, posant al peu de *Finis Poloniæ, Polonia resurrexit:* y que enviarian á dir á l' Europa que á Polonia hi torna á regnar l' ordre.... l' ordre de la llibertat!

L' espectació de lo que passa al meu voltant, ni 'm comana l' entussiasme de mos hospitalaris amichs, ni esborra lo recort incisiu de mon estrany passat. No mes me sembla que caich en un indiferentisme per tota lley de esperansa que ja tinch renunciada; que 'm deixa disfrutar d' una calma com la del home que coneix la seva sort, ó la del ignorant que no repara los perills de la guerra de la vida. Si 'm dona goig en moments fugitius, dubto devegadas si es ó no criminal la resolució que tinch feta de llensarme cech á lo mes cru de las batallas, á veure si Deu voldrá deslliurarme d' aqueix pes feixuch qu' afoga 'l meu cor.

. . . . . .

24 Mars.... Aquest jove ardit, fill de l' esperit independent de las generacions antigas, ja s' ha rabejat en la sanch de sos aborrits tirans. Son primer crit de guerra

ha glevat la ira d' una legió de cossachs, y ara tenen sos caballs y sas armas, y diner pera socorrer 's de vestits y de municions. La primera victoria nos ha deixat senyors d' una estesa provincia, abundant de tot. Caminem á trovar lo cuartel general de Langievizc, pera adelantar las operacions de la reconquista de aqueixa Polonia meridional, y caure després á escombrar de las ciutats del centre á l' exércit estranger.

. . . . . .

28 Mars... Nos hem reunit totas las forsas. L' efervescencia, l' entussiasme, la rabia y las ganas de combatre, se respiran no mes. Mes l' enemich ab molt numerosas forsas s' avansa cap á nosaltres á marxas forsadas, pera ferir en lo cor á la sublevació nacional... Los braus capdills qu' han aixecat la guerra no dormen en son trevall de sostenir ab l' exemple y las paraulas l' esperit de la gent... S' acosta una jornada terrible.

. . . . . .

1 Abril... Baixo de caball al cap de catorze horas de febra y de combat. De l' espetech de la lluyta tremolan aqueixas montanyas, y s' ha aturdit lo cel. Lo cansanci y la fam han rendit á totas duas parts; y s' han apagats plegats tot los fochs, y la terra glassada fa de llit tou á l' afadigada gent. No mes los gemechs dels ferits se barrejan ab lo vent fredíssim que 'm fa tremolar los suats membres.

Son las dotze de la nit: xafat per la son y l' afadich ja estava mitx endormiscat, quan vaig rebre un plech urgentíssim del general. Se 'm donava l' ordre de despertar ab silenci la meytat de la meva gent y sortir desseguida cap á ocupar á tres cuarts lluny una posició estratégica pera desbaratar un mohiment del enemich, que amenassava uns batallons nostres destacats lo dia avans á unas próximas alturas pera afavorir las operacions del general en cap. Per ser un encárrech perillós, vaig alegrarme. Vaig pendre ab entussiasme las precaucions que eran de rahó, y com fantasmas silenciosos, no badant boca, ni movent l' herva, caminant com podiam per aquella ter-

ra mollada de la boyra que 'ns apagava la vista, ja drets, ja rossegantnos, ja sostinguts los uns ab los altres, no tornant casi be lo respir, pera no esser sentits de las paradas enemigas; tots ab las armas á punt, varem desfilar per los camins escabrosos que 'ls nostres guias nos obrian. Avansavam molt poch: com qu' al cap d' una hora ó mes, tot just va venir á alentarnos una llum débil, molt lluny, que sovint se fonia y tornava á apareixer, y allá era 'l terme de la espedició; puig sabiam qu' aquell destacament donaria senyal tota la nit, cremant una gran alzina coneguda de tot lo país.

Los guías no varen tardar á coneixer que 'ns habiam perdut: y ab la fosca que feya nos era impossible avansar endevant ni enredera. Mos braus minyons desmayavan; y 'ls peus esgalabrats de mes d' un deixavan un rastre de sanch. No obstant al preguntarlos si estavan resolts á seguirme pera salvarnos tots ó morir tots, jo 'l primer, tots que sí; que fins á la mort. Las dents nos cruixian, y 'l cos tremolava com un jonch pel fret y per la pó instintiva: y al voler parlar, á voltas la veu no 'ns surtia. Aixís varem passar duas horas, mes duas horas com dos sigles, y la llum de aquella foguera encara semblava en lo mateix lloch. Mes lo fret anava en aument y no podia esser molt lluny la punta del dia. Acostantme las mans á la boca vaig provar de ferme sentir del destacament, enviantli las paraulas com en un canó acústich, y vaig cridar ab veu baixa:

—Polonia..,! Coronel espanyol...! Mes cap resposta va interrompre 'l nostre silenci. Y 's va passar mitxa hora La llum de l' aubada 'ns deixava reconeixer lo camí; pero res mes; la boyra que 'ns cubria 's podia tallar, y habiam perdut altre volta la foguera. Tot plegat nos va semblar que sentiam á un costat un soroll llunyá que s' acostava, y ajupintme á terra vaig coneixer lo galop de caballs. Com anava fentse clar, per millor orientarnos varem voler guanyar una costa que teniam aprop, al indret de aquell perill desconegut. Ja sentiam alguna qu' altre descárrega. Y aixís qu' acabavam de ser al cim de la pu-

jada, se 'ns abocan á la costa sis ó set caballs casi be escapats, que inútilment volian governar sos caballers; y una veu coneguda, amiga, y desesperada, va cridar al passar com un llampech pel devant nostre:

—Ferrant! Ferrant...! retireus... á la dreta...! Ah! y per l' esquerra sortian á trencarlos lo pas á Polwokzi y á sos companys una negreyó de russos, que ab sos udols escruixian l' ayre! Lo perill comú habia reunit á tota la meva gent, y al adonarse del perill mes inminent d' aquells pochs germans seus no varen esperar que jo 'ls digués dos cops:

—¡A salvarlos...! sino que sense guaytar lo nombre dels enemichs, tots nos rebaterem per una dressera, y cayguerem de sorpresa entre mitx dels caballs y de la columna russa... y 's va salvar mon esforsat amich. Mes ay! derrera d' ell, los cossachs galopavan.... y ab lo foch que feyam no 'ls sentirem, y... amich meu, com va ser que al caure tot ple lo pit de sanch, me trovés sostingut en tos brassos?... Ah, ja ho sé! Tement per nosaltres; endevinant que 'ns hauriam perdut en la nit tenebrosa, oh generós Polwokzi, sortires á buscarnos: y 'l meu crit d' ausili vos va comprometre; que 'ls russos lo sentiren, y sas avansadas vos han dascubert. Quant nos hem trovat ja eram molt prop del fí de la nostra espedició, y corrian á portar la veu d' alarma al destacament que, rápit com vosaltres, ha comparegut al combat... y s' ha precipitat la jornada de sanch d' aqueix dia trist. . . . .

. . . . . .

Fronteras d' Austria 8 Abril... La derrera llum de mos ulls ovira 'l sol que 's pon envers lo cel de ma patria... Polwokzi, per mi no ploris... la voluntat de Deu s' es cumplerta, y jo l' accepto agrahit. Polwokzi ho sabs... he vist á la Julita aquí á n' aqueixa cambra, al costat meu... Debia esser un somni... mes, era ella: l' ignocent amiga de 'n Cárlos... ab las trenas desfetas sobre sas espatllas... ab un vestit blanch com los sens pensaments... y ab los seus ulls blaus me mirava y ab los seus llábis me somreya... y ab sas maus tremolosas m' aixugava 'l suor de l' ago-

nía... Potser qu' era l' ángel de la bona mort que 'm venia á aconhortar... Un pressentiment endolsa las horas derreras de la meva vida... He vist sa fesomía blanca... blanca com lo seu vestit de morta... Cárlos!... Polwokzi!... pregueu per mi...! Deu meu... Deu meu!... purifiqueu lo meu esperit... perque pugui esperarla al costat vostre..!

. . . . . .

Una furiosa empenta que varen donar á la porta, traguè de son silenci y meditació als dos heterogéneos interlocutors. Y va entrar á la cambra 'l mès petit de nostres amichs, en Gilet, fet una llástima de la manera qu' anava. Mòll de cap á peus; enfangat fins qui sap ahont; rajant aygua sos cabells; afadigat, vermell, tornant ab prou feynas lo respir. Sense recordarse de cap brot d' urbanitat, atesa la persona que va trobar ab en Cárlos; no fa sino tirárseli al coll, desgraciantli la levita, y ab veu que semblava un gemech:

—Vosté que l' estima..... va dir, vingui; corremhi, potsè encara hi serem á temps! Torna fe 'l vent de suara, y ve un altre temporal..... En Cárlos, per l' agitació que ja 'l tenia abatut, y per lo aspecte estrany de 'n Gilet no entenia tot allò qué volia dir; y no mès responia: —¿Qué?.... qui?.... ahont?....

—¡La Julita! va dir ab un crit que fins va sobresaltar á n' al que semblava francés, qu' ha passat pels horts, corrent cap avall, com que no toquès á terra..... y sense anar gens abrigada..... y estava d' alló mès blanca..... y jo he corregut derrera d'ella per dirli que no anès lluny, que tornaria á ploure, y no l' he poguda aconseguir..... Estich que 'l vent la duya..... Y la terra es tota esllabissada: tot d' arbres trencats embarrassan al camí, y 'l riu baixa abundòs y ab uns udols qu' espantan..... y, per gota qu' ella se sofoqui..... Per có he corregut á dirli á vosté; qu' encara ningú mès ho sab..... Si ha anat seguint, y es al indret de la Farga.....

A n' aixó en Cárlos s' habia aixecat, y 'ls cabells se li erissavan, y mirava á n' en Gilet ab una vista espantada, y no deya res... Y 'l pobre noy se 'l mirava com al seu

Esperit Sant, fonentse perque no prenia una resolució. Al fi pogué parlar.

—Y... ¡com s' hi vá, esclamá, pera salvarla! Potser qu' en Gilet no habia discorregut que tant poch ayansarian dos com un sol, sino que 'n la impossibilat de socórrela ell habia volat á darne avís á 'n aquell que tantas voltas habia vist estampat en sos ulls. L' estranger que sabia ben bè qui era la Julita, y que allavors habia cobrat simpatías per en Cárlos, y admiració á n' en Gilet, també va aixecarse, y, prenent amistosament las mans de 'n Cárlos, va dirli:

—¿Y el meu caball?... Tots dos varen respirar.

—¡Ah!... feu en Gilet en senyal d' esperansa. Y com no respongués en Cárlos, l' altre 'l feu seguir cap abaix, casi bé per forsa, tot dientli, qu' era manyach com un xay, mès llest que 'l torb, valent com un lleó, sufert com un camell; qu' era norman y 's deya Etna.

Inflamat per lo bon desitx, afanyós d' una esperansa

—¡Sigas á la plassa dels plátans! digué á n' en Gilet; ja resolt á tot. Entre tant tota la familia estava consternada, sense encára saber ben bè lo qué passava. L' Etna fou ab un instant ensellat y montat per en Cárlos, que no seria tan bon caballer com lo seu amo, pero que poch se 'n debia faltar. En Gilet ja habia desaparescut: ells dos no responian á cap pregunta, y sols quan las pedras del carrer guspirejavan foch pe 'l galop del animal, per tota esplicació els va cridar l' impetuós jove.

—¡A buscar á la Julita...! Y ja no va sentí l' esplotació del desesper en las aterroridas senyoras. Al girar una cantonada l' Etna 's va topar ab la manyaga del senyor Serapi. No sé que pogué pensar lo bon cirurgiá... 'l va aturar y va cridar ab veu desfeta:

—¡Cárlos, Cárlos! ¿ahont vas?

—¡A salvarla! respongué, y ja 'l va perdre de vista.

¡Pobre pare! no ho va compendre tot; mes sentí una angunia terrible en lo cor. Al deixar las derreras casas de la vila, en Cárlos posá 'l caball un moment al trot: era impossible aturarlo. N' hi hagué prou pera que 'n Gilet.

qu' era una dayna y que tenia 'l salt ben calculat, ab un bot pogué enfilarshi á sobre, á derrera d' en Cárlos, tenintse de la seva cintura. L' Etna no 'n feu altre estat, no mes que comprenent tal volta alló á qué anava, 's torná á disparar, volant la terra com una fulla enportada pe 'ls vents. Las ferraduras, esgarrinxant las rocas, se barrejavan ab lo terratrémol dels trons llunyans que conmovian sense interrupció 'ls espays. Portada en las alas escumosas del Ter baxava sens dubte una segona tempesta, y la negró s' anava estenent pe 'l cel. No mes á la banda de per avall s' oviravan encara 'ls paisatjes illuminats pe 'l sol de la tarde, lluny, á derrera de las bromas qu' enfosquian tota la vall, com la llum débil d' una feble esperansa guspireja á dins d' un cor ennuvolat de penas. Semblava qu' era no mes pera guiar la carrera vertiginosa del Etna. Caball y caballers semblavan un element de la tempesta, tot fent jemegar l' ayre que tallavan á son pas. Dócil á la brida l' inteligent animal, sense mimbar la lleugeresa giraba per las cotzadas que borejavan lo riu, y saltava com un isart per las aspresas de la terra; enretirantse ab instint de las esllabissadas qu' habia obert l' aygua pera no enfonsarse al tenebrós avench ahont bramava la corrent, com una serp monstruosa esperonada pe 'ls vents y 'ls llamps. Al cap de deu minuts aquell alut vivent torná 'l respir, posantse al pas, pera comensar son reconeixement los dos espedicionaris.

La Julita no podia pas haber anat mes lluny. A mes aquellas boras de Ter eran las mes poéticas y salvatjes baix tots los punts de vista: y allá l' habia d' haber portada sens dupte, segons la narració d' en Gilet y las deduccions de 'n Cárlos, la seva imaginació delirant. Allá la terra feya una altura, ahont sense un adonarsen, no mes anant seguint las rengleras d' albas, de faitgs, de castanyers y de verns, que 's repartian aquells dominis solitaris, se trobava portat á un paradís de fresca, d' aromas y verdó; y s' espayava la vista, abrassant per las espitlleras del brancatje, á una part, la plana que s' acaba al peu de la serra, que las casas de la vila com un

anfiteatre enrotllan, y á l' altre, 'ls singles pelats y nusos de deslludrigadas rocas, qu' emportan los ulls ab feresa á trovar las gorgas insondables ahont las gegantinas rescolsas de montanyas de pedra no poden aturar l' embrenzida de las ayguas, que, enragulladas per sa propia furia, passan y fora desfetas en cent cataratas, adressant amenassantas la enerissada cabellera. Aquellas soletats habian sigut escullidas molts jorns de la jove familia pera respirar ab fruició las impresions d' aquella naturalesa elocuent, que convida al romeu á agenollarse y á pronunciar ab fé lo nom de Deu. Allí habia passat la Julita encantadas horas sorprenent y atmirant ab la Rosalia y ab sos amichs novas y desconegudas maravellas, que se li enduyan la vida ab sospirs de religiosa admiració. Allí, donchs, habian de trovarla... potser ab lo cor traspassat devant de las runas d' aquell sublime paisatje! Allí s' hi habia gotjat la tempesta: y las espessuras frescas, y 'ls prats de verda catifa eran un cap endolat, ahont hi tremolavan per sobre bassals de llot, las alzinas pels llamps esberladas, las albas bora 'ls torrents ajegudas, y despullas de tots los arbres esbarriadas pels camins en revolta confusió. En compte dels dossers de trasparentas y esmeragdinas fullas se gronxaban sobre 'l cap bromas infladas, illuminat lo cel, sense parar may, esgarrifosas cintas de foch. Are avans d' are tornará esclatar la pluja, y si arriba á tombarla, la pobre 's quedará glassada, ab perill de caure morta avans de saber amagarse 'n la cabanya hospitalaria d' algun pastor. L' Etna arquejava la clin orgullosa, gratant ab la pota la soca ahont l' habian fermat, y planyentse ab llargaruts y vibrants gemechs de la inercia y abandono en que l'habian deixat; mentres en Cárlos y en Gilet, dividits en direccions combinadas, omplian aquella soletat cridant á l'estimada y perduda amiga. Y sas esperansas desmayavan, perque á sas veus desconsoladas no mes hi feya ressó la tronada que venia, y las onas bramants del Ter. ¡Qui hagués vist aquells dos cors que respiravan un sol desitx, y 'ls cremava un mateix sentiment, batallant ab los accidents

d' aquella terra relliscosa, enganyadora y falsa, al verb los sentits á la mes xica impressió qu' orientés sos passos! ¡Qui li hagués dit á n' en Cárlos que sentia un volcá en las sevas venas y una tempesta en son front, ahont posava sa débil planta aquella tórtora inesperta fugida de son niu! ¡Ah! desalentat, perdut lo nort d' aquell fúnebre laberint, se deixá caure débil, sobre una pedra, com demanant mes forsa pera continuar aquella ruta incerta y trista. Abandonat á sí mateix, sens ja cap confiansa, y pressentint ab temor qué podia haber estat de la Julita, ajup la testa abatuda, desahogant lo seu dolor ab suspirs estérils y llágrimas amargas. Aixís passá un temps que be podia esser un minut com un sigle, si es que l' inmensitat d' un dolor tal, pot contarse ab lo péndol de la pobra materia. Y 'l va tornar á la vida un suspir suau, dolsíssim, armoniós, celestial, que no hauria sabut dir si era un engany dels seus sentits, ó una melodia espirant del geni poétich d' aquells bosços. S' aixecá pera millor sentirla; girá sos ulls entorn... y sentí precipitarse ab furia tota la seva sanch al cor. Allí, á tres passos, al seu costat, separada d' ell per sols una branca cayguda hi habia una forma blanca, vaporosa, inmóvil, recolzada en lo tronch d' un mitx partit saula, sostinguda sobre unas matas de boix que tremolavan sota son peu, gronxant sas derreras fullas sobre l' espessa fumarada del avench. Y eran los seus llabis qu' exhalavan aquells accents mitx apagats, dolsos com una oració del cel... En Cárlos la veya y casi no gosava creure á sos ulls. Aquellas notas angélicas, evaporadas de son ésser, queyan com guspiras encesas á son cor embadalit. May criatura humana ha estat hermosa com hermosa era la Julita en aquells suprems moments. Tota l' idealitat d' aquella ánima, tots los pensaments que la duyan encantada per la vida, 's pintavan en l' espressió de sa fesomía; y un sentiment intentíssim y una melancolía infinita 's posavan en sos llabis vermells y febrosos y en sos ulls llagrimejants. Sa veu era tremolosa, y las ondulacions de son pit indicavan que sufria un deliri y una convulsió terri-

bles. Las mans fortament estretas y caygudas apretavan á despit del vent la seva débil roba al delicat cos tot entumit de fret. Y 'ls cabells amarats d' aygua li enmotlla van la testa pálida y li queyan á la desabrigada espatlla com en una d' eixas vérges de prima vestidura, qu' apareixen sota cisellat dosser en las estretas capellas dels altars de l' etat mitjana. La reacció que operá en lo cor d' en Cárlos aquella visió inesperada, no 's pot escriure: sentí tota l' ánima abrusada d' un foch que 'l consumia en deleytable contemplació; s' esborrá per un instant de son enteniment tota la seva vida; creuaren per sos ulls com un vol de llumanetas tots los detalls de la malaltia d' amor de la Julita; y va creure llegir tots los misteris, fins allavors incomprensibles, d' aquella criatura angelical. Y sos llábis trémols involuntariament pronunciaren son nom, ab un accent indefinible de desesperació... y d' amor! Y la Julita va sentirlo; y despertant de son éxtassis; veyent allí, aprop d' ella, al home qu' habia adorat tota la vida, y seguint en sa mirada tot lo que volia dir la convulsiva veu; allargá instintivament envers ell sos brassos: brillaren sos ulls: y la boca somrisenta de felicitat infinita va exhalar ab un sospir tot lo sentiment que abrandava 'l seu cor.

—¡Cárlos...! no mes esclamá.

Y avansant un pas cap á ell, que 'n va s' esforssava á enretirar aquell entrebanch de brancas, pera estrenyerla en sos brassos; las forsas li mancaren pera sostenirse, y tremolá un moment sobre 'ls boixos que 's gronxaban... y 'l desgraciat jove va rebrer á la cara una ruixada de gotas, llensadas per la branca que lliure del pes que la doblava, tornaba á sa natural posició! Sentí un crit esgarrifós al seu derrera; y abrassat ab en Gilet, tots dos caygueren de genolls, ab la mort á l' ánima y l' oració en los llabis... ovirant al fons del single, blanca com una mortalla l' escuma braholanta de las ayguas!

FI

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google